

**FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO – DOBOJSKI KANTON**

OPĆINA MAGLAJ

**STRATEGIJA RAZVOJA POLJOPRIVREDE OPĆINE
MAGLAJ ZA PERIOD 2017 – 2021**

Maglaj, 2017. Godine

Naziv dokumenta:

STRATEGIJA RAZVOJA POLJOPRIVREDE OPĆINE MAGLAJ (2017 – 2021)

Naručilac dokumenta:

Općina Maglaj

Voditelj projekta:

Prof. dr. Nezir Tanović

Autori:

Prof. dr. Nezir Tanović

Prof. dr. Marko Ivanković

Prof. dr. Ahmed Džubur

Dr. Omer Kurtović

Dr. Ahmedin Salčinović

Kordinatori izrade dokumenta:

Mr. Mirsad Mahmutagić dipl. ing. el.

Dunđer Dragomir, dipl. ing. agr.

Kusur Eldar, dipl. ing. agr.

Saradničke institucije:

Federalni poljoprivredni Zavod Sarajevo

Federalni Agronomski Zavod Mostar

Federalni Zavod za pedologiju Sarajevo

SADRŽAJ

PREDGOVOR	
1. UVOD	
2. ZNAČAJ I PRISTUP U IZRADI STRATEGIJE	
2.1. Značaj izrade Strategije	
2.2. Pristup u izradi Strategije	
2.3. Vizija razvoja	
2.4. Polazišta i scenarijske analize	
2.5. Ciljevi strategije	
3. PRIRODNE KARAKTERISTIKE OPĆINE MAGLAJ	
3.1. Prostorni položaj	
3.2. Reljef i građa	
3.3. Hidrografija	
3.4. Klimatski faktori	
3.5. Pedogenetski faktori – zemljište	
4. PRIVREDNI PROMETNI I DEMOGRAFSKI ASPEKTI	
4.1. Privredni aspekti	
4.2. Prometna povezanost	
4.3. Demografski pokazatelji	
5. STARTNA POZICIJA – STANJE SEKTORA AGRARA	
5.1. Pretpostavke za razvoj sektora agrara	
5.2. Poljoprivredni resursi	
5.3. Biljna proizvodnja	
5.4. Animalna proizvodnja	
5.5. Bilans proizvodnje i potrošnje hrane općine Maglaj	
6. CILJEVI I MJERE POLJOPRIVREDNE POLITIKE	
6.1. Reformske ciljevi agrarne politike na nivou BiH	
6.2. Reformske ciljevi agrarne politike na nivou F BiH	
6.3. Reformske ciljevi agrarne politike na nivou Z-D kantona i općine Maglaj	
7. INSTITUCIJE U SEKTORU AGRARA OPĆINE MAGLAJ	
7.1. Okviri funkcionisanja	
7.2. Oblici udruživanja poljoprivrednika	
7.3. Veterinarska služba	
7.4. Model poljoprivrednog proizvođača.	
8. OGRANIČENJA RAZVOJU POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE	
8.1. Ograničenja poljoprivrednoj proizvodnji	
8.2. Agroekološki uvjeti i resursi	
8.3. Nagib terena	
8.4. Spoj tradicije i modernizacije	
8.6. Veze između proizvodnje i prerade	
9. RAZVOJNI CILJEVI U SEKTORU AGRARA	
9.1. Razvojni ciljevi	
9.2. Principi za strateška opredjelenja	
10. STRATEŠKA OPREDJELJENJA SEKTORA AGRARA	

10.1. Politika prema tlu/zemljištu u društvenoj svojini - rješenja	
10.2. Biljna proizvodnja	
10.2.1. Hljebna/krušna žita	
10.2.2. Proizvodnja povrća	
10.2.3. Proizvodnja krmnog bilja	
10.2.4. Voćarska proizvodnja	
10.2.5. Ljekovito bilje i gljive	
10.2.6. Organska proizvodnja hrane	
10.3. Stočarstvo – animalna proizvodnja	
10.3.1. Govedarstvo	
10.3.2. Ovčarstvo	
10.3.3. Kozarstvo	
10.3.4. Svinjogojstvo	
10.3.5. Peradarstvo	
10.3.6. Pčelarstvo	
10.3.7. Ribarstvo	
10.3.8. Finansijski input sektoru agrara	
11. SSWOT ANALIZA	
12. STRATEŠKA OPREDJELJENJA PO MJESNIM Z. I NASELJIMA	
13. MODELI ROBNE (PROFITABILNE) PROIZVODNJE	
14. IMPLEMENTACIJA STRATEGIJE	
15. ZAKLJUČAK	
16. PRILOZI	
17. FOTOGRAFIJE ROBNIH PROIZVOĐAČA	

POPIS KRATICA

	POPIS KRATICA
Acquis	Zakonodavstvo Evropske unije (<i>acquis communautaire</i>)
ADNS	Sistem obavještanja o bolestima životinja (<i>System of notification on animal diseases</i>)
ANIMO	Sistem kontrole kretanja životinja (<i>External animal movement control system</i>)
ASH	Agencija za sigurnost hrane
BDP	Bruto društveni proizvod (<i>Gross Domestic Products</i>)
CAP	Zajednička poljoprivredna politika (<i>Common Agricultural Policy</i>)
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini među državama centralne Evrope (<i>Central</i>
CMD	Zajedničko uređenje tržišta (<i>Common Market Organisation</i>)
EAGGF	Evropski fond za garancije i plaćanja u poljoprivredi (<i>European Agricultural Guarantee and Fund</i>)
EC	Evropska komisija (<i>European Commission</i>)
EEC	Evropska ekonomska zajednica (<i>European Economic Community</i>)
EGD	Delegacija Evropske komisije
EU	Evropska unija (<i>European Union</i>)
EUROSTAT	Statistički zavod Evropske unije (<i>Statistical Office of European Communities</i>)
EZ	Evropska zajednica
FAO	Organizacija za zajednicu i hranu (<i>Food and Agriculture Organization of the United Nations</i>)
FADN	Mreža računovodstvenih podataka na farmama (<i>Farm accountancy data network</i>)
FZS	Federalni zavod za statistiku
FIS	Plaćanje prihoda na farmi (<i>Farm Income Survey</i>)
FTA	Sporazum o slobodnoj trgovini
DIE	Direkcija za evropske integracije
GMO	Genetički modificirani organizam (<i>Genetically Modified Organismus</i>)
HACCP	Analiza rizika i kontrola kritičnih tačaka u proizvodnji (<i>Hazard Analyses and Critical Control System</i>)
IFAD	International Fund for Agricultural Development.
ISO	Međunarodna organizacija za standardizaciju (<i>International Standard Organisation</i>)
LFA	Manje povoljna područja (<i>less Favoured Areas</i>)
MAFRD	Ministarstvo poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja
MPAS	Tržišno cjenovna politika (<i>Market Price Support</i>)
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (<i>Organisation of Economic</i>)
PIU	Jedinica za implementaciju projekta
PRSP	Srednjoročna razvojna stategija
PPRR	Poljoprivreda, prehrana i ruralni razvoj
PSE	Podrška proizvođačima (<i>Producer support Estimate</i>)
RDP	Program ruralnog razvoja (<i>Rural Development Programs</i>)
SAA	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SAPARD	Predpristupna pomoć EU za poljoprivredu i ruralni razvoj (<i>Special pre-</i>
SESARD	Podrška za uspostavu državnog ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja
SAPS	Pojednostavljena šema plaćanja na bazi površine (<i>Single Area Payment</i>
SPH	Strateški plan za harmonizaciju (poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja)
WTO	Svjetska trgovinska asocijacija (<i>World Trade Organisation</i>)
SVO	Državni ured za veterinarstvo BiH
UPOV	Međunarodna unija za zaštitu novih vrsta
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj

VAT	Porez na dodatnu vrijednost
WB	Svjetska banka
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija
SWOT	Prednosti, slabosti, mogućnosti i opasnosti (<i>Strenghts, Weaknesses, Opportunites, Threats</i>)

1. UVOD

U namjeri da pripremi što bolji ambijent za privredni razvoj, kao i buduće integracione procese koji su u oblasti poljoprivrede veoma zahtjevni i obimni, Općina Maglaj, prije svega, načelnik Općine gosp. Mirsad Mahmutagić i Općinsko vijeće pokrenuli su inicijativu za izradu Strategije razvoja poljoprivrede (2017 – 2021) kako bi se definisao konceptualni okvir i precizirala proizvodna orijentacija u sektoru agrara.

Poljoprivreda je sve donedavno smatrana jedinim odgovornim i ekskluzivno zaduženim promotorom života ljudi u izvangradskim (ruralnim) područjima. Nekonzistentna agrarna politika provođena duže vrijeme na nivou FBiH emitovala je sekundarne trendove vlastite proizvodnje, ali i ne jedine razlozloge zbog kojih su izostali prepoznatljivi razvojni efekti kako u njoj samoj, tako i u općem kvalitetu življenja ljudi ruralnih područja i sela uopće. Poljoprivredni sektor prate uske domaće finansijske mogućnosti. One koče agrarnu transformaciju, pa se izlaz traži u stvaranju klime kakva bi vodila prema međunarodno konkurentnim razvojnim programima i progresu agrarne privrede. Konzistentna agrarna politika u najvećoj mjeri ovisna je o vertikalnoj vezi svih nivoa vlasti u BiH. Zbog složenih odnosa u koncepcijama i odlukama, sektor agrara je u nekim proizvodnjama doveden čak i na rub opstanka, te u pesimističkim prognozama, prijeto mu realna činjenica da ostane nepripremljen za svoje već sutrašnje konkurentno integrisanje u EU, te prihvati trajne obaveze i ograničenja koja će iz tih integracija proisteci. To su razlozi za hitno otvaranje poljoprivrednih razvojnih procesa, onih koji će probuditi njegov progres i orijentisati ih strateškim opredjeljenjima.

Ekonomska funkcija poljoprivrede je, prije svega, proizvodnja hrane i sirovina za vlastitu potrebu stanovništva, sirovine za prehrambenu i prerađivačku industriju i posebno je važna za brži privredni razvoj. Bitna odlika proizvodnje hrane u makro i mikro okruženju je da je veće učešće primarne proizvodnje u bruto društvenom proizvodu od prehrambeno - prerađivačkog sektora. To ukazuje na činjenicu niskog nivoa finalizacije poljoprivrednih proizvoda, značajan udio samoobezbjedenja stanovništva za vlastite potrebe, kao i izražen plasman poljoprivrednih proizvoda neregistrovanim kanalima prodaje.

Pojava značajnijeg bavljenja poljoprivredom, prisutna je na svim područjima, pogotovo gdje su druge mogućnosti zapošljavanja veoma ograničene. Održivi razvoj poljoprivrede treba da bude rezultat procesa u kome bitnu ulogu ima općina FBiH, Zeničko – dobojski Kanton, svakako i općina Maglaj. Sektor agrara na općini Maglaj ne dominira privrednom strukturom i uglavnom je ustupio mjesto drugim privrednim granama. Podrške za razvoj poljoprivrede na nivou FBiH dostigle su nivo od 3% u odnosu na ukupan budžet, što je nedovoljno za progres primarnoj proizvodnji, kapitalnim ulaganjima i ruralnoj podršci na svim nivoima. Nažalost, i tako nedovoljan finansijski input pratila je nekonzistentna agrarna politika koja ga je posljednjih godina dovela u stanje duboke recesije. To se svakako reflektovalo i na općinu Maglaj, koja u budžetskoj raspodjeli izdvaja cca 2 %, što je pokazatelj pozitivnog odnosa naspram sektora agrara.

Svi pokazatelji ukazuju na činjenicu da postoje realne agroekološke i druge mogućnosti za značajniji progres i revitalizaciju sektora agrara u općini Maglaj. Ovo je uvjetovano,

prije svega, očekivanim jačanjem institucionalne i financijske podrške, nadamo se i provedbom ovog dokumenta. U razradi svih segmenata područja općine nastojali smo se pridržavati koncepta da je svaki segment agrara važan i da se može ukomponovati u ekonomski, ekološki i demografski mozaik. Očekujemo da će se postići široki konsenzus oko predloženog razvojnog koncepta, gdje se neće samo vrjednovati ekonomska dimenzija poljoprivrede, već i druge važne funkcije, prije svega ekološka, socijalna, podrška razvoju turizma i dr. Strategija je zapravo uputstvo za provođenje potrebnih reformi u poljoprivredi i izradu uopće općinske ekonomske politike, budžeta i drugih programskih zadataka.

Sektor agrara je u bliskoj prošlosti samo ohrabrivan i nije u značajnoj mjeri podstican, pa je, djelimično, njegova transformacija ka progresu i održivosti bila otežana. Nadamo se da će ova Strategija stvoriti klimu i pretpostavke koje će voditi prema razvojnim projektima u ovoj oblasti, motivirati stanovništvo općine Maglaj za opredjeljenja i proizvodne orijentacije u sektoru agrara. Promjene koje se nameću kao nužnost u integracionim procesima ukupnog okruženja, uslovljavaju proizvodnu i organizacionu transformaciju sektora agrara. Bez obzira na uvriježenu tezu da je poljoprivreda općine Maglaj sekundarna u ukupnim privrednim aktivnostima, od nje se očekuje da konkretno doprinese revitalizaciji ruralnih prostora.

Strategija je, prije svega, namijenjena općini Maglaj, kao uputstvo za provođenje zacrtanih ciljeva i obvezujući podsjetnik za izradu i provođenje predloženih zadataka, budžeta, programskih dokumenata i sl, ali i dokument koji je neophodno implementirati. Svakako, ona je namijenjena poljoprivrednim proizvođačima i prerađivačima, potencijalnim investitorima i stranim ulagačima, te stručnoj i naučnoj javnosti. Strategija je nastala kao rezultat zajedničkog rada stručnih i naučnih radnika, predstavnika proizvođača i prerađivača hrane uz koordinaciju općinskog rukovodstva i odjela za poljoprivredu. Ovom prilikom se zahvaljujemo poljoprivrednim subjektima i pojedincima koji su potpomogli konceptualno izradi Strategije. Tokom javnih rasprava i brojnih konsultacija dati su korisni savjeti, sugestije i pozitivan kritički osvrt, što je doprinijelo poboljšanju kvalitete Strategije.

2. ZNAČAJ I PRISTUP U IZRADI STRATEGIJE

2.1. Značaj izrade strategije

Osnovni problem sa kojima se suočava agrokomples na svim nivoima u FBiH jeste odsustvo integralnog nastupa primarne proizvodnje sa prerađivačkim kapacitetima. Kao problem nameće se i nedovoljan finansijski input na nivou FBiH. Imajući u vidu nisku akumulativnu sposobnost poljoprivrede, jasno je da se u postojećim uvjetima teško može održati progres i značajniji nivo proširene reprodukcije. Neminovne promjene koje se očekuju u sektoru agrara za predpristupne procese u EU uslovljavaju na samo ekonomske, proizvodne, već i organizacione aspekte.

U izradi Strategije rukovodili smo se intencijama da se stvaraju uslovi za robnu proizvodnju (održivim gazdinstvima), a sve manje (naturalne) proizvođače usmjeravamo na sistem kooperativnih odnosa u formama Zemljoradničkih zadruga ili udruženja (koji bi trebali biti u funkciji i principima servisa za poljoprivrednike). Ovim se dokumentom (Strategijom) predlaže vizija razvoja agrarnog sektora koja će biti argumentovano prihvatljiva, s prijedlogom konkretnih mjera i mogućnošću primjene u široj proizvodnoj praksi. Do ciljeva može se uspješno doći samo stvaranjem adekvatnog političkog i ekonomskog ambijenta uz minimum uvjeta u konkretnim aktinostima i većem finansijskom inputu u sektoru agrara. Očekivati je da će se obezbijediti osnovni okvir za lokalnu – općinsku politiku poljoprivrednog razvoja, koja će biti koherentna sa principima razvoja na nivou ZE-DO kantona, Federacije BiH i BiH u cjelini. Izrada strategije zahtijevala je kompleksan pristup i istraživanje, što se moglo obezbijediti samo timskim radom i direktnim uvidom u ukupno područje općine Maglaj.

2.2. Pristup u izradi Strategije

Rad na izradi Strategije odvijao se u više faza, počev od organizacionih priprema, definisanja zadataka, uspostave odgovarajuće saradnje na terenu, usklađivanja metodoloških postupaka i određivanja nosioca aktivnosti i definitivno obilaska svih Mjesnih zajednica i naselja općine Maglaj, te analize mogućnosti i prednosti za pravce biljne i animalne proizvodnje, odnosno pristupa „**odozdo prema gore**“. Odgovori na mnoga pitanja u agraru traže brza rješenja i transformacije sektora agrara, pogotovo u ovim okolnostima kada smo se približili tranzicijskim procesima. Završna zadaća na izradi strategije vezana je za njeno predstavljanje javnosti u radnoj verziji (tematska poljoprivredna sjednica), uvažavanje svih konstruktivnih sugestija, prijedloga i primjedbi od strane stručne i naučne javnosti i na kraju verifikacija od strane Općinskog vijeća Maglaj, njeno konačno oblikovanje i usvajanje.

2.3. Vizija razvoja

Bez obzira što poljoprivreda ima mnogo prostora za poboljšanja, ona se sve proteklo vrijeme objektivno nalazila izvan navedenih tokova, pa su utoliko i veće poteškoće i zapreke za njihovo aktiviranje i sustizanje propuštene stvarnosti. U indentificiranju stanja provedeni su postupci direktnih snimanja na terenu, te su na temelju spoznaja definisani ciljevi za implementaciju.

Vizija razvoja agrara, u svakom proizvodnom području, prema tome i općini Maglaj treba da utječe na poljoprivrednu politiku, mijenjajući je u sljedeća četiri pravca:

- ***strukturno je transformiše prema uvećanju proizvodnih jedinica,***
- ***podupire joj proizvodnost i smanjuje nezaposlenost stanovništva,***
- ***podržava joj trend stalnog sniženja tržišnih cijena proizvoda i***
- ***daje joj zadaće koje su aktuelne ili one koje do sada nije imala.***

2.4. Polazišta i scenarijske analize

Od poljoprivrede se očekuje da u narednom periodu postane jedan ozbiljniji sudionik boljih proizvodnih efekata i svega što proizilazi iz tih rezultata, to je moguće postići kombinacijom sljedećih faktora:

- ***racionalno odmjerenim proizvodnim usmjerenjima, naspram raspoloživog resursa i pogodnosti za određenu proizvodnju,***
- ***uvažavanjem tržišne i profitabilne proizvodnje, naturalne samo u organiziranom sistemu***
- ***provođenjem stručnih uputa i poštovanjem radne i tehnološke discipline.***

Kao preduslov za definisanje ciljeva i instrumenta objektivnosti ove strategije jeste sagledavanje postojećeg stanja razvoja agrara u općini Maglaj, kako bi se mogle planirati mjere, a i u finansijskom smislu planirati vidovi buduće podrške razvoju agrara.

Radi jednostavnijeg prikazivanja i izbjegavanja suvišnog detaljisanja, neki poljoprivredni segmenti su analizirani objedinjeno, dok su drugi zbog specifičnosti fragmentisani i detaljno obrazloženi. Ocjena proizvodnje urađena je kao produkt raspoloživih resursa i intenziteta proizvodnje. U tom kontekstu promatrani su eksterni i interni parametri. Scenarijski pristup nema za cilj da pokaže šta će biti nakon određenog vremena, već da na bazi većeg broja ulaznih parametara ukaže na mogući razvoj poljoprivrede općine Maglaj.

Od eksternih parametara najvažniji su:

- *tendencija kretanja poljoprivrednih proizvoda na tržištu,*
- *oblici trgovine u okviru međunarodnih sporazuma i sada direktnog uključivanja u europske standarde (dostavljeni upitnici koji se u omjeru od 55% odnose na agrar),*

Od internih parametara za prognozu kretanja u poljoprivredi važni su:

- *dostignuti nivo proizvodnje,*
- *dinamika i stepen modernizacije,*
- *nivo konkurentnosti važnijih poljoprivrednih proizvoda,*
- *ponuda i potražnja poljoprivrednih proizvoda na domaćem tržištu,*
- *odnos potrošača prema lokalno proizvedenim poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima.*

Držeći se iznesenog, strategija uvažava sve elemente i postojeću stvarnost, prije svega, agroekološke uvjete i pogodnosti za proizvodnju, konfiguraciju područja, nivo razvijenosti, kao i polivalentne karakteristike sela i dr. U scenariju analize polazilo se od stajališta da velika odstupanja i promjene u poljoprivredi nisu moguća u kratkim vremenskim periodima. Dakle, strategijom se preferira robna poljoprivredna proizvodnja, ne zaboravljajući naturalnog proizvođača u organizovanom sistemu. Svoje postavljene ciljeve strategija treba postići pravilnim izborom između dva moguća scenarija:

- **da koristi sve raspoložive prirodne i druge resurse ili**
- **da fokusira onaj njihov dio kojeg će putem odgovarajućih projekata pretvoriti u sigurne isplative vrijednosti.**

Iz razloga koje nije potrebno posebno obrazlagati, realan izbor priznaje kao ispravnu samo **drugu mogućnost**. To znači da će odgovarajući dio kapaciteta općine Maglaj ostati izvan aktivnog tretmana i biti rezervisan za kasnija bolja vremena. Ovo iz razloga što je u nekim područjima manji povratak raseljenog stanovništva (naseljena mjesta Brezove Dane, Lugovi, Donji i Gornji Rakovac, Brusnica, Kamenica i dr.), a u nekim značajniji dio odliva stanovništva (općenito je problem odliva stanovništva, a pogotovo iz ruralnih područja općine Maglaj) tako da ti proizvodni prostori izgledaju kao neaktivirani resurs. U predviđanju buduće proizvodnje, korišten je metod scenarijske analize, pri čemu su posmatrana tri moguća scenarija: pesimistički, optimistički i realni scenarij.

Pesimistički scenario polazi od sljedećih pretpostavki:

- Prihvatati tezu da je sekundarna uloga poljoprivrede u ukupnom razvoju općine Maglaj, a Strategija da postane beživotna papirna tvorevina.
- Recesija (nedostatak sredstava) u sektoru agrara u kontekstu novih ulaganja, tehnološkog razvitka i modernizacije proizvodnje.
- Stagnacija budžetske podrške sektoru agrara ili nekonzistentna agrarna politika na nivou ZE-DO kantona i Federacije BiH.

Optimistički scenario temelji se na principima:

- Realizacije većeg dijela strateških opredjelenja.
- Veće finansijsko učešće podrške ZE-DO kantona i Federacije BiH u sektoru agrara.
- Ubrzano investiranje u ruralni razvoj (korištenje predpristupnih i drugih fondova).

Realni scenarij je procjena da će se određeni dio ciljeva i zadataka realizirati, dok će nerealizirani dio biti vodilja za progres agrara u bližoj budućnosti u okviru ovog i njemu bližeg vremenskog okvira.

2.5. Ciljevi strategije

Općina Maglaj sa povoljnom reljefnom strukturom i drugim povoljnim agroekološkim uvjetima ima značajne prirodne potencijale. To joj daje mogućnost da sektoru agrara postavi veće zahtjeve u odnosu na dosadašnji nivo razvijenosti.

Generalni ciljevi, kojima preferiraju strateška opredjeljenja mogu se definisati kao:

- *stvaranje održivog poljoprivrednog gazdinstva, sa robnom proizvodnjom koja će biti konkurentna na domaćem i ino tržištu,*
- *stvaranje radnih mjesta u sektoru agrara,*
- *stvaranje ambijenta za održive uvjete življenja od odabrane robne proizvodnje,*
- *aktuelnija i savremenija tehnološka orijentacija,*
- *oblikovanje onih proizvodnih orijentacija koje bi mogle uvesti strani kapital,*
- *povećanje onih proizvodnji koje imaju obezbijeđeno tržište,*
- *očuvanje okoliša i zaštita poljoprivrednog zemljišta.*

Sa ciljevima strategije koji su navedeni, nije iskazan njihov konačan broj, već će njihovo dalje navođenje slijediti kod opisa pojedinih agrarnih aspekata.

3. PRIRODNE KARAKTERISTIKE

3.1. Prostorni položaj

Općina Maglaj prema administrativnom ustroju pripada Zeničko – dobojskom kantonu u Federaciji BiH. Općina je smještena uz rijeku Bosnu 125 km sjeverno od Sarajeva i dio je ekonomske regije Centralna Bosna. Graniči se sa općinama: Doboj, Petrovo i Teslić iz Republike Srpske, te Banovići, Tešanj, Zavidovići i Žepče iz Federacije BiH. Sa površinom od 289 km², sa brojem stanovnika 23.146 po popisu stanovništva iz 2013. godine, spada u općine prosječne veličine u Zeničko dobojskom kantonu i sastoji se iz 20 mjesnih zajednica sa 34 naseljena mjesta.

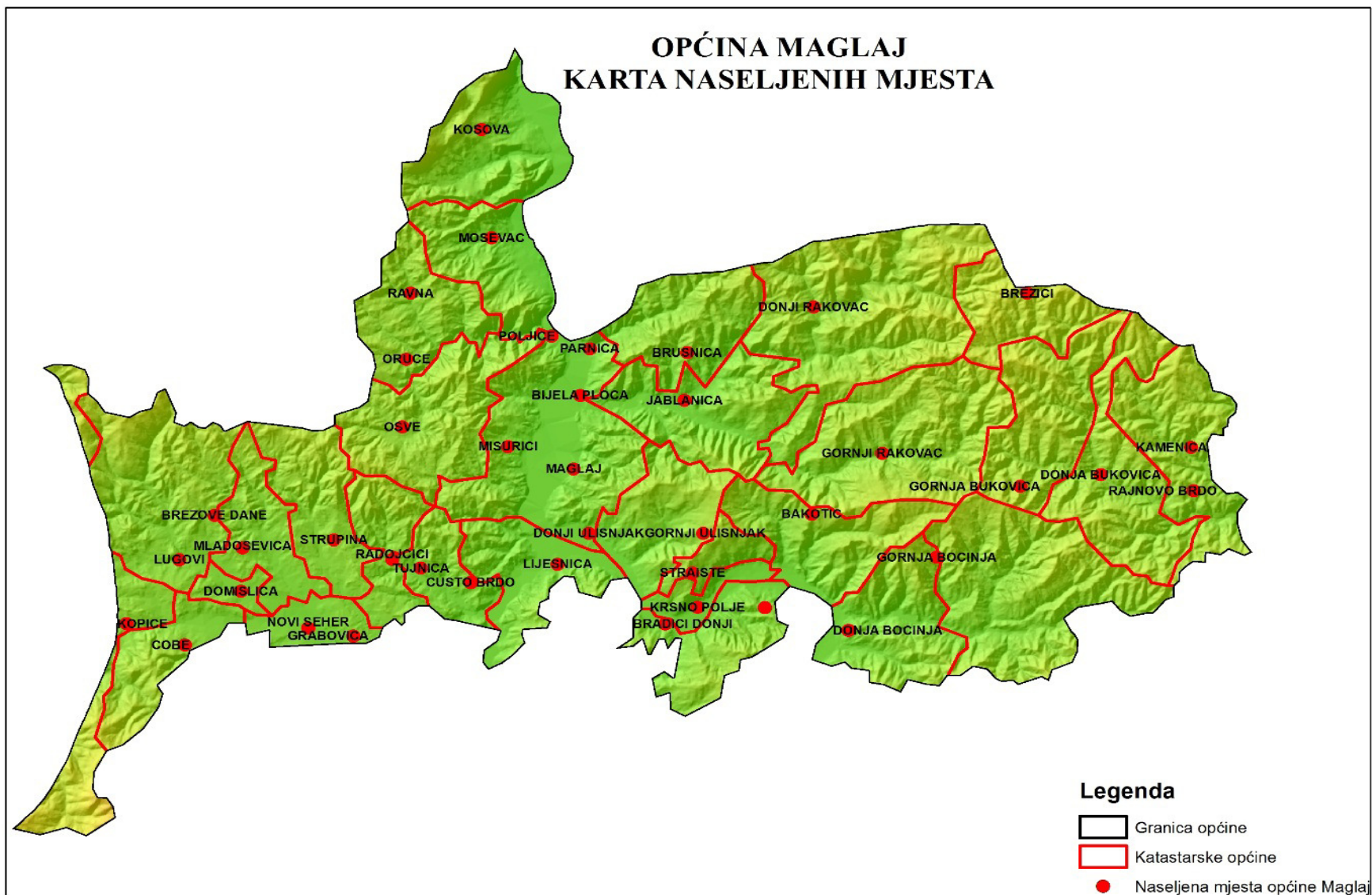
Općinu karakterizira visok stepen prirodnih raznolikosti raspoređenih na cijelom teritoriju. U tom kontekstu treba napomenuti znatne površine poljoprivrednog zemljišta te velike površine pod šumama u kojima su prisutne različite vrste listopadnog i zimzelenog drveća. Pored toga, područje je bogato staništima prirodnih trava, posebno ljekovitim biljnim vrstama, voćem, gljivama i sl.

3.2. Reljef, geološke karakteristike i hidrografija

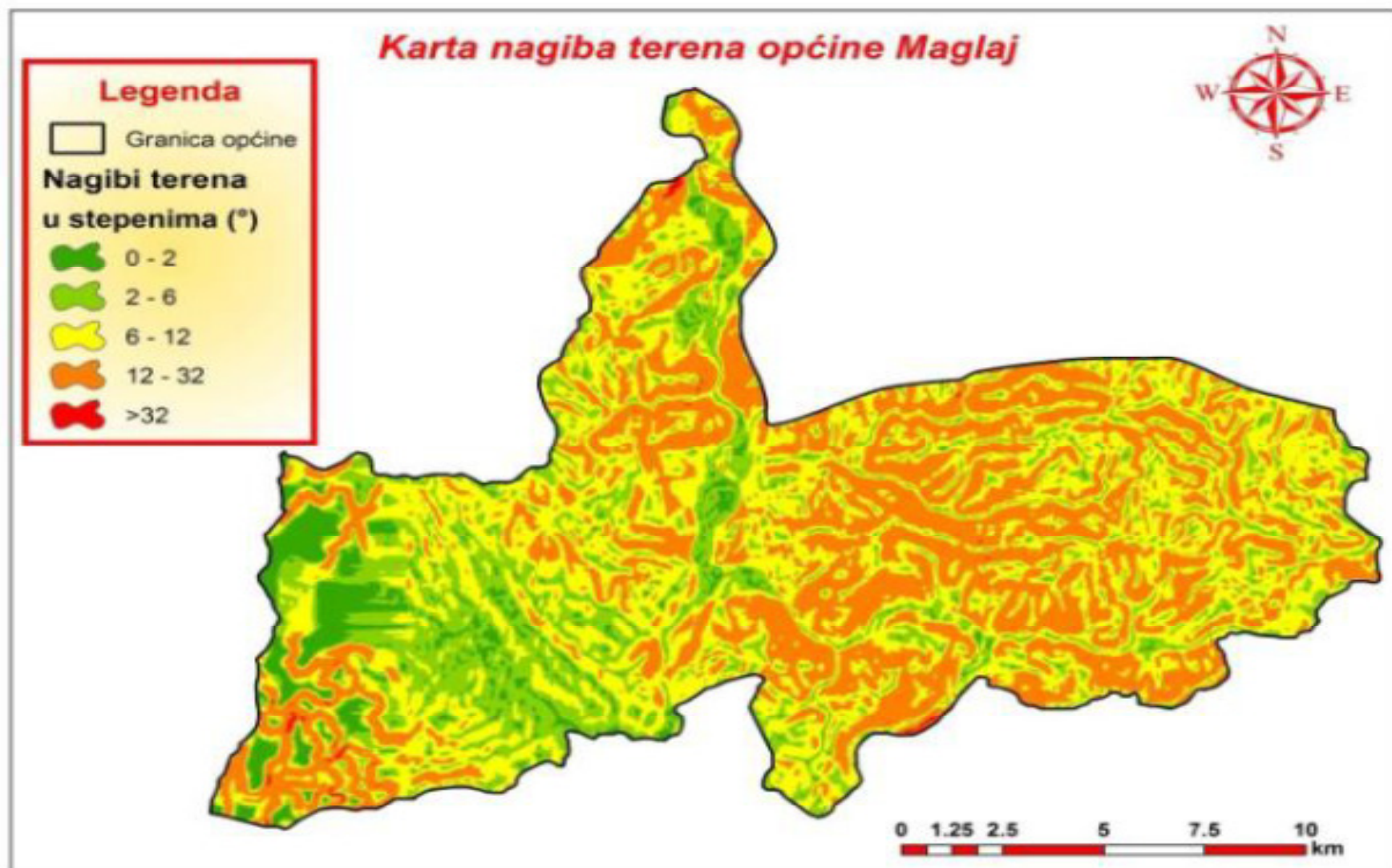
Općinu Maglaj karakterizira visok stepen prirodnih raznolikosti na cijelom teritoriju. Reljef općine ima karakteristike prelaza iz nizijskog u planinsko područje, sa dobrim rasporedom prirodnih bogatstava; šume, rijeke, obradiva poljoprivredna zemljišta, mineralna bogatstva raznovrstan biljni i životinjski svijet. Analiza prirodno-geografskih elemenata na teritoriji općine Maglaj pokazuje da svi njeni komponentni elementi pružaju sve pogodnosti za poljoprivrednu djelatnost. U analizi komponentnih elemenata uključeni su: reljef, klima, vode, tlo i vegetacija. Reljef teritorije općine Maglaj predstavljen je niskim pobrđem, brežuljcima, riječnim dolinama i terasama, a najveći dio zahvataju ravničarski i blago brežuljkasti predjeli u središnjem i zapadnom dijelu. Morfometrijska reljefna raščlanjenost nije izrazita i pokazuje prosječni hipsometrijski raspon od 200 m u dolini rijeke Bosne do 800 m na istoku općine Maglaj. Reljefne padine su uglavnom orijentisane prema južnim, jugozapadnim i istočnim ekspozicijama. Preko jedne polovine općinskog teritorija ima neznatne nagibe i iznose do 12°, dok su krajnji, jugozapadni dijelovi nešto strmiji i padovi se kreću najviše do 32°. Ovakvi morfografski uvjeti općinske teritorije omogućuju poljoprivrednu djelatnost širokog spektra.

Općina Maglaj je bogata značajnim količinama voda. Najveća rijeka koja protiče središtem općine je rijeka Bosna i pripada slivu rijeke Save. Pored rijeke Bosne, postoje još i veći vodotoci kao što su: Jablanica, Bistrica, Liješnica i Fojnica. Područje općine obiluje u svim dijelovima prirodnim izvorima kvalitetne vode, a velike rezerve pitke vode se također nalaze u dubinski slojevima (7-12 m) u ravničarskom dijelu. Kiseljak Moševac, je izvorište prirodne mineralne vode, bogate mineralima, posebno željezom, sumporom i magnezijem.

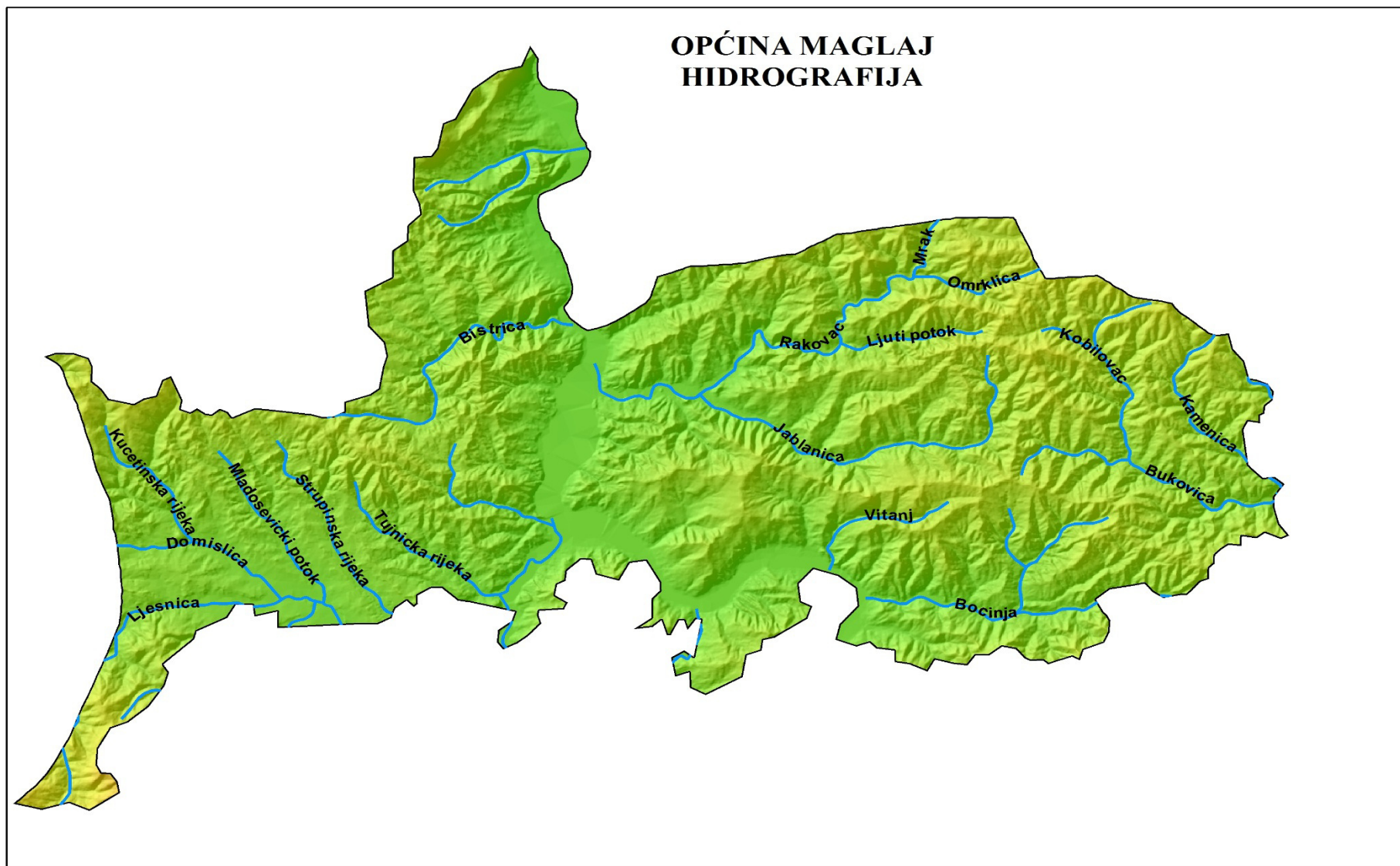
OPĆINA MAGLAJ KARTA NASELJENIH MJESTA

Slika br.1. Općina maglaj – Naseljena mjesta

Slika br.2. Karta nagiba terena općine Maglaj

Slika br.3. Hidrografija općine Maglaj

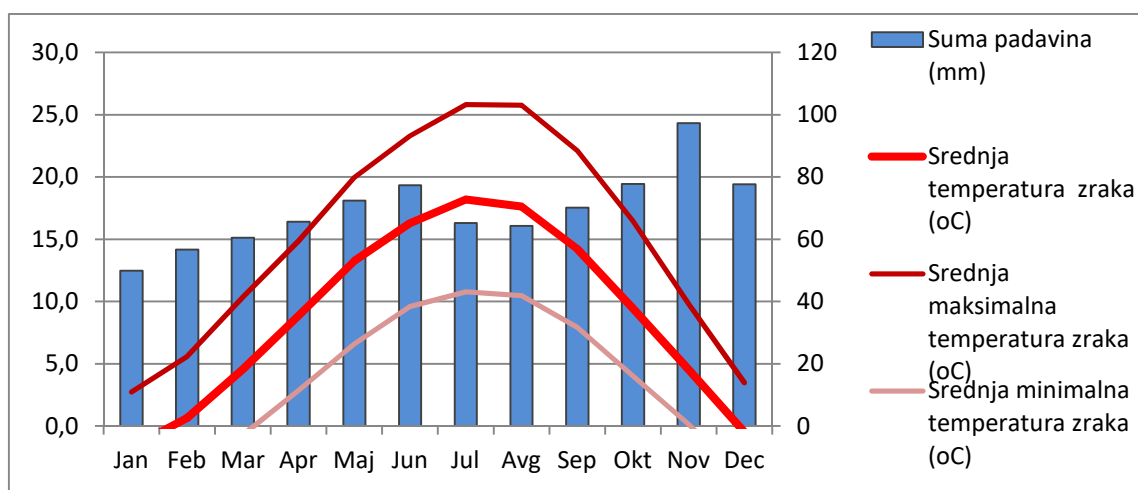
3.3. Klimatske karakteristike

Dominirajući klimatski tip na općinskom području općine Maglaj je umjereno topli i vlažni klimat sa preovladujućim kontinentalnim uticajima. Godišnja prosječna izoterma iznosi 10,5°C. Najtopliji mjesec je juli sa dugogodišnjim prosjekom od 20,4°C, dok je najhladniji mjesec januar u kome se mjere negativne temperature i iznose oko -1°C. Prema ovim termičkim odrednicama Maglaj pripada dosta toplim ljetima i umjereno hladnim zimama. S tim u vezi je i vegetacioni period. Tako prosječni datum početka vegetacionog perioda sa temperaturama višim ili jednakim 5°C je 11. mart, a njegov završetak je 21. novembra. Ako se vegetacioni period odnosi na poljoprivredne kulture koje su adaptirane na vegetacioni period sa početkom i završetkom prosječnih temperatura od 10°C, onda on započinje 1. aprila, a završava 21. oktobra.

Tabela 1. Prosječne vrijednosti osnovnih klimatski parametara za Maglaj

Mjesec	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	Period vegetacije											
Srednja mjesečna t. temperatura t. (°C)	-2,3	1,3	4,8	11,1	15,3	18,1	19,7	19,5	15,7	10,8	6,8	-0,3
Suma padavina (mm)	62	54	65	63	74	89	63	67	70	54	107	93
Relativna vl. zraka (%)	81	78	78	74	77	72	72	75	77	80	87	86
Srednja mj. oblačnost	8,6	7,3	7,9	7,9	8,5	6,8	6,5	6,9	6,4	7,6	6,8	9,3
Broj dana sa maglom	13	16	16	9	20	6	18	26	26	12	16	20

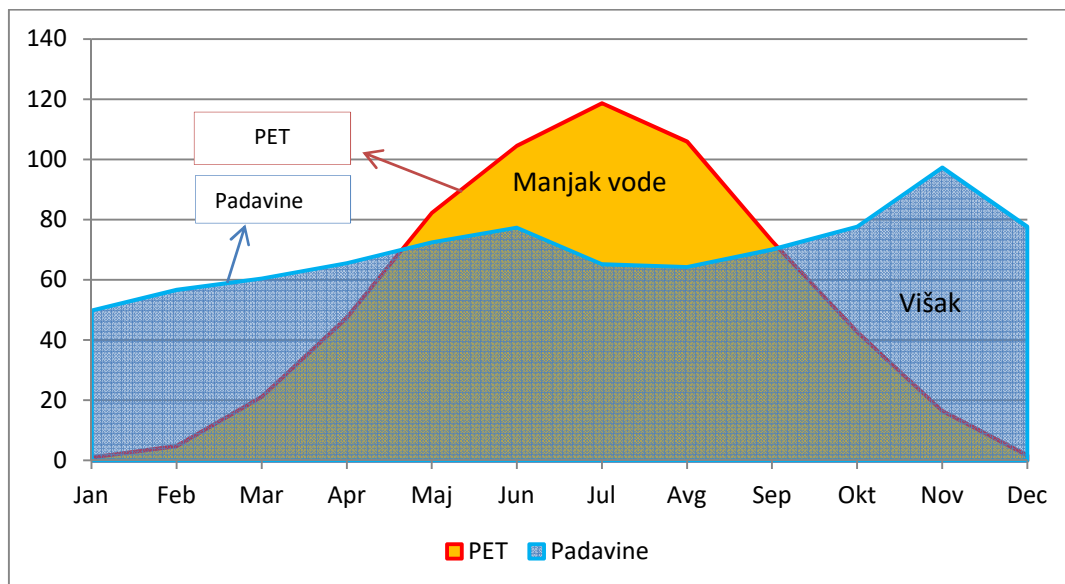
U toku toplijeg perioda godine, na prostoru općine Maglaj, prosječno se ostvaruje 80 ljetnih dana tj. onih dana u kojima se ostvaruje kontinuirana temperatura viša ili jednaka 25°C. Tropskih dana, dana u kojima temperatura ne opada ispod 30°C prosječno ima 20. Isto toliko tokom hladnijeg perioda godine ima ledenih dana u kojima je temperatura niža od 20°C. Izohijetni režim je u skladu sa kontinentalnim uticajima pa prosječna godišnja izohijeta iznosi 955 mm.

Grafikon 1. Srednje godišnje temperature i sume padavina za Maglaj

Raspored padavina je neujednačen. Najviše padavina se izluči tokom proljetnog i početkom ljetnog perioda. Međutim, u ljetnom periodu kada su one najpotrebnije izražen je manjak padavina. Tokom hladnijeg perioda godine izlučuju se sniježne padavine, čiji je prosječni datum prvog snijega 16. decembar, a datum posljednjeg

snijega 1. aprila. Sniježne padavine, posebno tokom posljednjih decenija kratko se zadržavaju i sniježna zima skraćena je na oko 20-ak dana. Na osnovu analize vodnog bilansa po Thornthwait-u za područje općine Maglaj, a pri rezervi lako pristupačne vode od 100 mm, utvrđeni su prosječni godišnji manjkovi u vremenu vegetacije od 55 mm. Manjak vode je u periodu vegetacije od maja do septembra. Prosječan godišnji višak padavina je najveći u novembru i decembru.

Grafikon 2. Srednji vodni bilans za područje Maglaja - Pri RLPV 100 mm

3.4. Pedogenetske karakteristike - zemljište

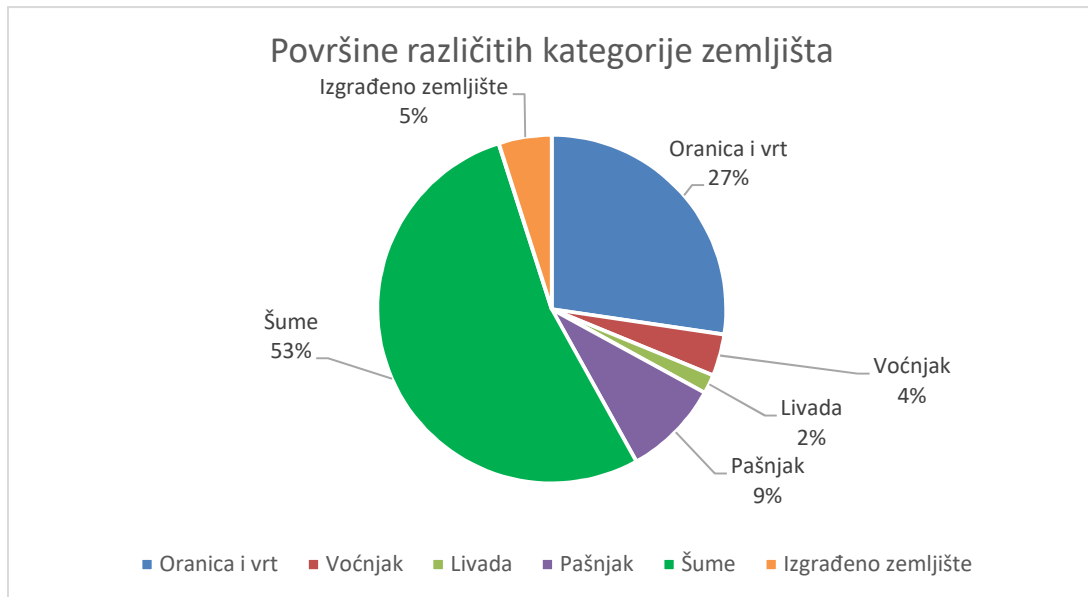
Zemljište/tlo je ograničeni prirodni resurs i njegova primarna funkcija je proizvodnja hrane i sirovina. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u općini Maglaj po stanovniku dolazi 0,61 ha poljoprivrednog, te 0,47 obradivog zemljišta.

Tab. br. 2. Površine različitih kategorija zemljišta općine Maglaj

Ukupna površina općine			289 km ²
Broj stanovnika			23.146
Katastarska kultura	Posjed Privatni/ha	Posjed Društveni/ha	Ukupno /ha
Oranica i vrt	7378,0690	197,7931	7575,8621
Voćnjak	1049,0155	25,5207	1074,5362
Livada	470,5536	15,2541	485,8077
Ukupno obradivo	8897,6381	238,5679	9136,2060
Pašnjak	1836,1144	648,0338	2484,1482
Ukupno poljop. zemljište	10733,7525	886,6017	11620,3542
Šume	5771,1755	8962,2347	14733,4102
Izgrađeno zemljište *	394,9127	970,2653	*1365,1780
UKUPNO ZEMLJIŠTE	16899,8407	10819,1017	27718,9424

*U katastru se vodi kao neplodno zemljište

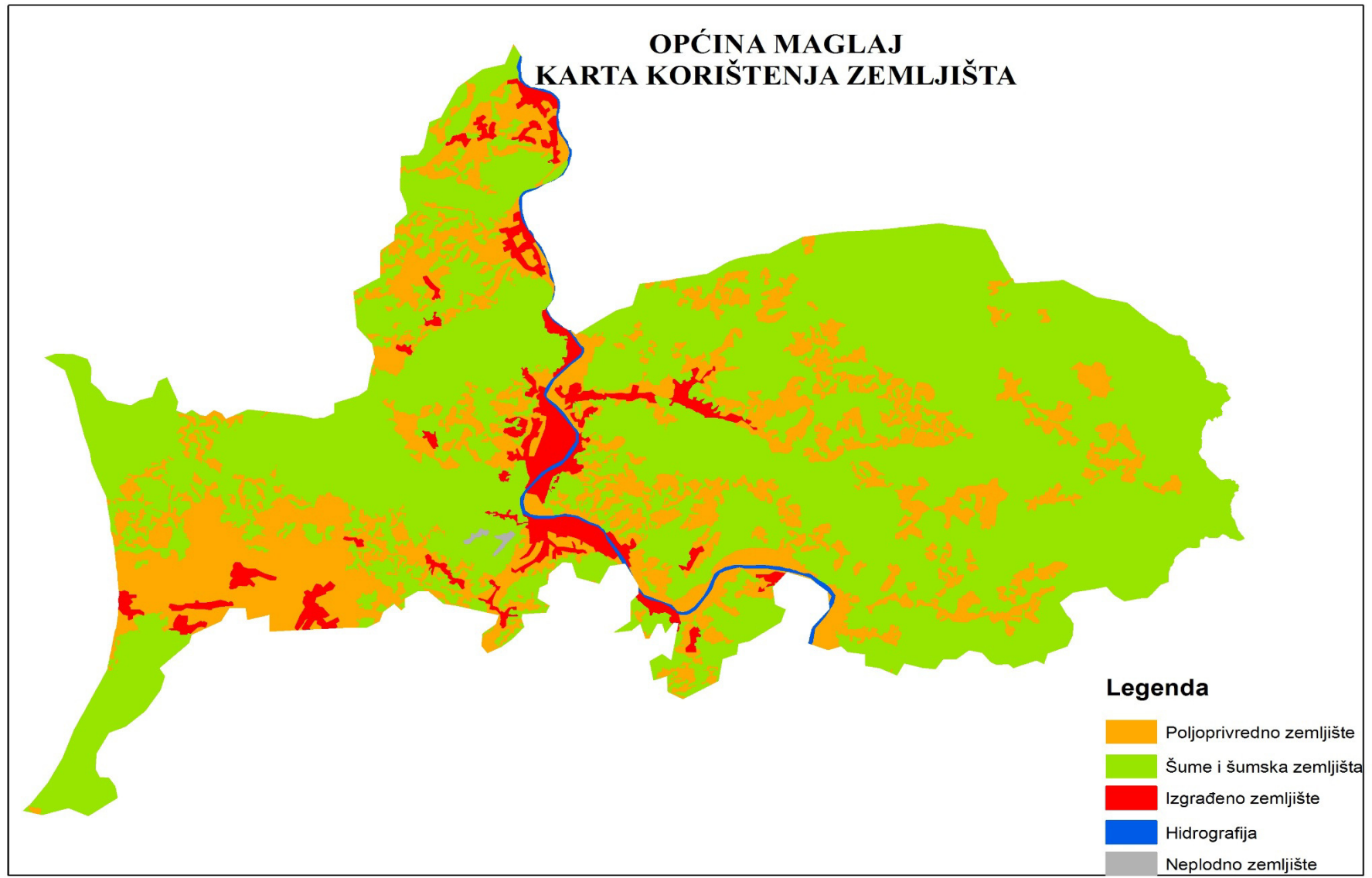
Veći dio poljoprivrednih površina odnosi se na oranice i vrtove (7.575,86 ha), zatim pašnjaci (2,484,15 ha), voćnjake (1,074, 54 ha) i livade (485,80 ha.). Na području općine Maglaj najzastupljenija je IVb, a potom kategorije V i VI a VII,III i II koje su bitno manje zastupljene.

Grafikon br. 3. Površine različitih kategorija zemljišta općine Maglaj

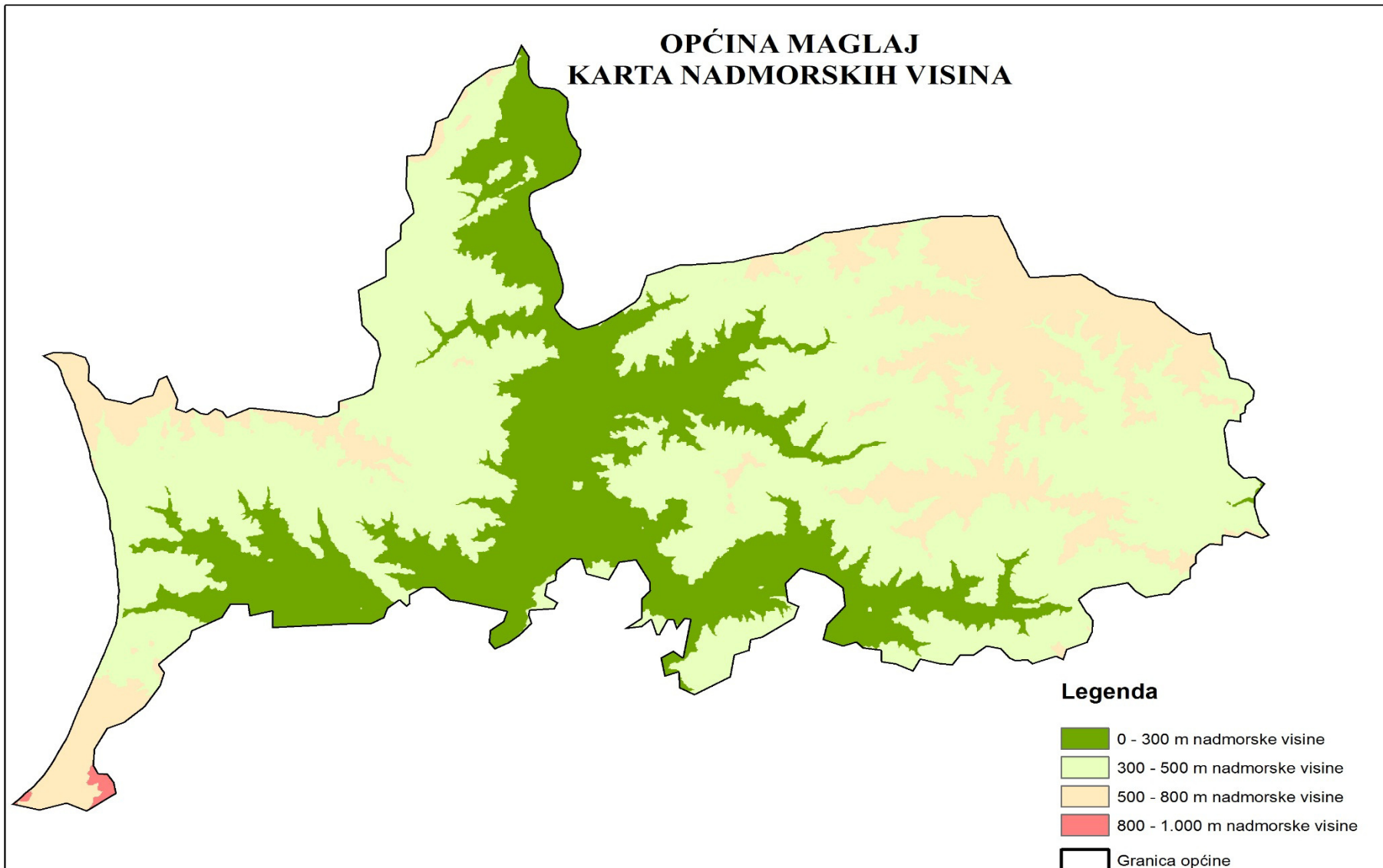
Šumsko zemljište ima površinu 14,773,41 ha kojim gospodari Šumarija Maglaj i to na tri gospodarske jedinice: Liješnica maglajska, nalazi se na lijevoj strani rijeke Bosne te Jablanica koja se nalazi na desnoj strani rijeke Bosne, a koje su u sklopu ŠPP Natron – Usorsko-Ukrinskog i G.J. Turija koja se nalazi tekođe na desnoj strani rijeke Bosne u sklopu ŠPP Sprečko. P.J. Maglaj gospodari na 7.223,8 ha, a od toga 1.718,9 ha visokih šuma, 1.943,2 šumskih kultura, 2.477,9 izdanačkih šuma i 1083,8 ha su goleti šibljiaci nepodesno za gazdovanje i sl. Od ovih površina 2.087,8 ha su izuzete iz gospodarenja u ovom uređajnom periodu. G.J Liješnica maglajska gravitira rijeci Bosni, a najznačajniji vodotoci su rijeka Liješnica i Bistrica sa Trebačkim brdom kao najvišom kotom od 604m. G.J Jablanica gravitira rijeci Bosni sa najvažnijim vodotocima rijeka Jablanica i Bočinja, a najviši vrh je Kobilovac sa 694 m. G.J Turija gravitira jezeru Modrac i rijeci Spreči sa manjim vodotocima Kobilovac i dr.

**OPĆINA MAGLAJ
KARTA KORIŠTENJA ZEMLJIŠTA**

Slika br.4. Općina Magla – Karta korištenja zemljišta

**OPĆINA MAGLAJ
KARTA NADMORSKIH VISINA**

Slika br.5. Karta nadmorskih visina općine Maglaj

3.4.1. Kategorije korištenja poljoprivrednog zemljišta

Najzastupljenija bonitetna kategorija zemljišta na općini Maglaj je IVb, a potom kategorije V i VI a VII,III i II koje su bitno manje zastupljene.

Zemljišta prikladna za korištenje

I (prva) kategorija poljoprivrednih površina

Prema urađenoj karti bonitetnih kategorija na području općine Maglaj nije zastupljena I kategorija.

II (druga) kategorija poljoprivrednih površina

Površine II (druge) kategorije poljoprivrednog zemljišta zauzimaju 26,15 ha ili 0,11% ukupne površine. Ova kategorija je prisutna u dolini rijeke Bosne u okolini mjesta **Strelišće** tj. uski pojas uz rijeku Bosnu. Ovo su aluvijalna zemljišta na šljuncima i pijescima, smeđa distrična i eutrična tla. Tla u kategoriji II imaju manja ograničenja koja reduciraju izbor usjeva i zahtijevaju osrednje mjere za njihovu zaštitu. Ova tla zahtijevaju brižniju obradu, uključujući konzervaciju, spriječavanje pogoršanja, te poboljšanje odnosa zraka i vode. Ograničenja su mala i u praksi se jednostavno otklanjaju. Ograničenje zemljišta u kategoriji II može uključiti jedno ili više ograničenja: slab nagib (do 5°); malu podložnost eroziji vode ili vjetra ili nepovoljan učinak od erozije; manje od idealne dubine tla (90-120 cm); donekle nepovoljnu strukturu i obradivost; vlaženje donjom vodom kao i manja klimatska ograničenja. Ova tla mogu sadržavati manje od 10% skeleta, i zahtijevati specijalne metode za kultiviranje usjeva, naprimjer: plodored koji uključuje trave i leguminoze, zelenu gnojidbu, malčovanje, gnojidbu mineralnim i organskim đubrivom, kalcizaciju i dr.

III (treća) kategorija poljoprivrednih površina

Površine III (treće) kategorije poljoprivrednog zemljišta zauzimaju 420,70ha ili 1,77% ukupne površine. Površine III kategorije prisutne su dolinom rijeke Bosne s desne i lijeve strane u mjestima **Bliznanova polja, Krsnog polja, lokalitet Liješnice preciznije Šehići,Bradarići i Kuvelje**; zatim lokalitet koji se pruža desnom obalom rijeke Bosne od **Čakalovca, Parnica, Brkići i Avdići** također pripadaju III kategoriji kao i lijeva strana obale rijeke Bosne u okolini lokaliteta **Spahići**. To su aluvijalno karbonatna tla. Zemljišta ove kategorije imaju nedostatke koji ograničavaju ili zahtijevaju određene mjere zaštite. Imaju veće nedostatke nego zemljišta u kategoriji II. Kada se upotrebljavaju za kultiviranje usjeva, mjere njege i zaštite su složenije za primjenu i održavanje. Zemljišta mogu biti iskorištena za gajenje ratarskih i povrtlarskih usjeva kao i za druge kulture (voćnjaci, livade). Nedostaci mogu biti posljedice jednog ili više slijedećih faktora: osrednja dubina tla (60-90); stepen nagiba (do 8°); osrednja erozija vodom ili vjetrom; povremeno plavljenje; slaba propusnost i dr. Zemljišta ove kategorije

pretežno zahtijevaju sistem ratarenja koji održava ili poboljšava strukturu i plodnost tla. Za poboljšanje strukture i propusnosti, potrebno je dodavanje organske materije, kako bi se mogla obaviti kvalitetna obrada.

IV (četvrta) kategorija poljoprivrednih površina

Zemljišta kategorije IV (četiri) imaju izražene nedostatke koji ograničavaju izbor kultura, te zahtijevaju vrlo brižljivo korištenje. Ograničenja u upotrebi zemljišta kategorije IV su veća od onih u kategoriji III i kod samog izbora kultura. Koriste se najčešće kao voćnjaci i livade, a nešto manje kao oranice. Kultiviranje usjeva je ograničeno djelovanjem više stalnih nedostataka kao što su: nagib terena (do 12 °); dubina tla (40-60 cm); osjetljivost na eroziju vodom ili vjetrom; slaba propusnost; prekomjerno vlaženje (gornjom i donjom vodom); često plavljenje i sl. Neka, slabo drenirana tla, u humidnim predjelima planinskog rejona, gotovo ravna, smještena u kategoriji IV, nisu podložna eroziji, ali su slabo prikladna za obradu, zbog vremena koje je potrebno da se tlo osuši (proljeće i jesen).

Ova kategorija široko je zastupljena na području općine i obuhvata 2.335,99 ha odnosno 9,82%. Predstavljena je sa dvije podkategorije: IVa bonitetna podkategorija zastupljena je na ravnim terenima na kojima su potrebne hidromelioracije i IV b bonitetna podkategorija na terenima sa nagibom do 12°.

U IVa bonitetnu podkategoriju, koja obuhvata 71,41 ha ili 0,30 % područja općine, svrstana su hidromorfna tla, odnosno tla koja su izložena prekomjernom vlaženju kao što su močvarna i pseudoglejna tla, te aluvijalna oglejena tla u dolinama manjih vodotoka. Zbog neregulisanog vodno-zračnog režima, najveće površine nalaze se pod livadskom vegetacijom, a samo manje površine pod oraničnim kulturama. Javlja se u sjevernom dijelu općine dolinom **Kosove u potezu od Smajića ka Spahićima** i okolina uz sami tok rijeke Liješnice na lokalitetu **Medići**.

U IVb bonitetnu podkategoriju, koja obuhvata 2.264,58 ha ili 9,52 % područja općine, svrstana su sva distrična i eutrična, srednje duboka i duboka tla na silikatnim i karbonatnim supstratima brdovitog područja. Sva tla svrstana u IVb podkategoriju bonitetno su dosta dobro ocijenjena i uglavnom predstavljaju oranične površine koje se smjenjuju sa površinama pod voćnjacima i travnjacima. Nalazi se najviše na zapadnom dijelu od grada Maglaja na lokalitetima **Novog Šehera, Mladoševica i Strupine**. Zatim u centralnom dijelu općine u kojem se nalazi lokalitet **Kraljevac** te u sjevernom dijelu općine u koje su lokaliteti **Moševac (Kovačevići, Mušići, Čehaje)**, zatim **Ravne-Muminovići, Spahići i Lasovac**.

Zemljišta ograničena za korištenje

V (peta) kategorija poljoprivrednih površina

Zemljište V (pete) kategorije zauzima 1.943,61 ha ili 8,17 % ukupne površine. Na području općine, zemljište ove kategorije, je prisutno na zapadu općine u području **Cvijetići, Budimiri, Mamići, Odobašići i Devići**. U centralnom dijelu općine u okolini

Gornjeg Ulišnjaka, Straište, Mahala Donja i Gornja te u Puljkovcu. Također i u sjevernom dijelu općine gdje je zastupljena ova kategorija su područja **Sejmenovići, Spahići, Husići, Blaženovići, Kalabići, Oručje.** Zemljišta su podložna eroziji, ali znatan dio površina se obrađuje i iskorištava. Tla su lakšeg mehaničkog sastava, skeletoidna, ali da bi se sačuvala za poljoprivrednu proizvodnju, neophodno je izvršiti agromeliorativne mjere.

Iako površine V kategorije upotrebne vrijednosti zemljišta spadaju u zemljišta ograničena za upotrebu odnosno općenito su neprikladna za kultiviranje, u nedostatku bonitetno vrijednijih površina u znatnoj mjeri se koriste kao oranične površine. Upravo zbog toga posebna pažnja bi se trebala posvetiti ovim tlima kao što su poseban tretman u aktiviranju njihovih potencijalnih proizvodnih sposobnosti, prije svega, zaštita od erozije i općenito mjere konzervacije tla. U okviru V kategorije pojavljuju se uglavnom različiti tipovi distričnih tala obrazovanih na silikatnim supstratima, sa vrlo niskim stepenom zasićenosti bazama. Jedna od karakteristika ovih tala je kisela reakcija i mali adsorpcijski kapacitet. Na manje inkliniranim terenima popravak je moguć primjenom agromeliorativnih mjera, koje bi se sastojale prvenstveno u obogaćivanju zemljišta humusom, i izborom odgovarajućih mineralnih đubriva, obzirom na kiselost tla, te većom zastupljenosti višegodišnjih kultura u plodoredu, čime bi se uticalo na ublažavanje površinske erozije, te bi se ovim mjerama znatne površine zemljišta V kategorije prevele u kategoriju produktivnijih zemljišta.

VI (šesta) kategorija poljoprivrednih površina

Zemljišta VI (šeste) kategorije zauzimaju površinu od 1.150,78 ha ili 4,84 % ukupne površine. Ovu kategoriju čine plitka tla i nalaze se na jako strmim padinama (nagib do 30°). Pretežno su skeletoidna i skeletna. Koriste se kao prirodne livade. Ima ih na cijelom području općine, osim u dolinama rijeka. Ova bonitetna kategorija je prisutna u najvećem obimu na zapadnom dijelu općine u okolini područja **Brezove Dane**, zatim u centralnom dijelu općine u području **Gospino brdo, Mitrovića Brijeg i Jelovac**. U istočnom dijelu općine ova bonitetna kategorija je zastupljena ravnomjerno u okolini mjesta **Bočinje, Bakotića i Donjeg Rakovca**. Svaka obrada ovog zemljišta ima za posljedicu veliko snošenje zemljišta ili eroziju. Opšte karakteristike ovih površina nas upućuju na to da su ova zemljišta sa velikim ograničenjima i da su općenito neprikladna za intenzivnije kultiviranje. Zemljišta VI kategorije imaju izrazite nedostatke koji se lako ne mogu otkloniti, a to su: plitak aktivni sloj; veliki nagib terena; skeletnost, vrlo izražena erozija i otežana obrada zemljišta. Opća karakteristika tipova tala u okviru ove kategorije je niska proizvodna sposobnost tako da se pretežno koriste kao livade i pašnjaci. Iako se u okviru šeste kategorije pojavljuju uglavnom distrični kambisoli, a manjim dijelom rankeri na silikatnim supstratima postoje znatne razlike u dubini aktivnog sloja, mehaničkom sastavu, skletnosti, sadržaju humusa, a opća im je karakteristika niska proizvodna sposobnost. Mjere koje bi se odnosile na popravak zemljišta u okviru ove kategorije su uglavnom identične mjerama koje važe i za zemljišta pete kategorije jer se radi o zemljištima iste tipske pripadnosti, istih morfoloških karakteristika, fizikalnih i hemijskih svojstava. Konzervacija zemljišta uz agromelioracije bila bi jedna od obaveznih mjera u cilju čuvanja ovih prostora od pojačanog djelovanja svih vidova erozije.

VII (sedma) kategorija poljoprivrednih površina

Zemljišta VII (sedme) kategorije zauzimaju površinu od 421,19 ha ili 1,77% ukupne površine općine. To su vrlo plitka tla, sa nagibom preko 30°. Ova tla bi trebalo pošumiti jer su i pašnjaci na njima loši. Nalazi se na površinama sela **Ramanova Kosa i Rajново Brdo**. To su istočni lokaliteti općine. Ova kategorija obuhvata uglavnom šumska zemljišta bonitetno najslabija sa vrlo velikim ograničenjima za širu poljoprivrednu proizvodnju. Ono što ih ograničava u njihovom korištenju su velika inklinacija terena, mala dubina aktivnog sloja soluma, skeletnost i kamenitost, konfiguracija terena i nepovoljni klimatski uvjeti za poljoprivrednu proizvodnju. Danas su to isključivo površine pod prirodnom livadskom vegetacijom, gdje se znatan dio tih površina treba pošumiti i prepustiti šumskom gospodarenju. Sa aspekta poljoprivrednog korištenja površine sedme kategorije nemaju nekog značaja obzirom na to da su to danas slabo korištene površine.

3.4.2. Kategorije korištenja šumskog zemljišta

Iako je kategorizacija prostora općine Maglaj poljoprivrednog i šumskog zemljišta izvršena po jedinstvenoj metodologiji, u ovoj strategiji, a i na slici (koja slijedi u prilogu) posebno su prikazane kategorije šumskih zemljišta. Šumske kategorije zemljišta nose pored oznake kategorije u indeksu simbole ograničavajućih faktora kao što su: (n) nagib; (e) erozija; (d) dreniranost; (k) kamenitost; (r) opasnost od klizišta i (s) skeletnost.

Šumska zemljišta na području općine Maglaj razvrstana su u kategorije; od IV do VII kategorije i zahvataju 14.733 ha ili 69,05% ukupne površine općine Maglaj.

I II i III kategorija šumskog zemljišta nije zastupljena na općini Maglaj.

IV (četvrta) kategorija šumskih površina

Na prostoru općine Maglaj ova kategorija prekriva površinu od 27,89 ha ili 0,12 % ukupnog prostora, a čini je IVd sa 27,89 ha. Uslovljena je više orografsko-edafskim činiocima, jer se nalazi u podnožju padina i na dubljim zemljištima. Elementarni areali ove kategorije zauzimaju male prostore. Nalazi se na najnižim nadmorskim visinama. Ova kategorija zemljišta zastupljena je sjeverno od grada Maglaja na području **Lasovca** i na suprotnoj strani obale rijeke Bosne u mjestu **Lukići** kao i u centralnom dijelu općine u okolini **Kraljevca**. Pedosistematski je dosta heterogena. Zastupljena je na zemljištima tipa aluvijalno beskarbonatno, pseudoglej obronačni i eutrični i distrični duboki kambisoli. Ograničavajući faktori su nagib, dreniranost, erozija, opasnost od klizišta, te najčešće kombinovano dejstvo nagiba i erozije.

V (peta) kategorija šumskih površina

Ova kategorija zauzima ukupnu površinu od 2.794,18 ha ili 11,74 % od ukupne površine općine i to: Vn 1.724,79 ha i Vne 1.069,39 ha. Elementarni areali V kategorije su veći u odnosu na prethodne i nalaze se na višoj nadmorskoj visini. Šume ove kategorije zastupljene su na području jugozapadno od grada Maglaja u okolini mjesta **Osoje**,

Brezove Dane, Duga Kosa, Radojčići i Gradina. Ova bonitetna kategorija je također zastupljena u centralnom dijelu općine u okolini mjesta **Jablanica, Borik, Grič.** Zastupljenost ove bonitetne kategorije u istočnom dijelu općine je šire područje **Donje Bukovice.** Nalazi se na dosta raznolikom sastavu tipova zemljišta bilo homogenih, ili još češće u zemljišnim kombinacijama; rendzina i eutrični kambisol, rendzina i kalkokambisol, eutrični i distrični kambisol, eutrični kambisol i luvisol, distrični kambisol i luvisol. Ograničavajući faktori su izraženi pojedinačno ili u kombinovanom dejstvu nagib i erozija, nagib i dubina. Ovi faktori umanjuju produkciju drveta i ograničavaju način gospodarenja šumama, odnosno smanjuju intenzitet sječe. U nižim položajima i toplim ekspozicijama zastupljene su šume hrasta kitnjaka i običnog graba, a na ostalim prostorima vertikalnog profila šume bukve i mješovite šume jele, bukve i smrče. S obzirom na potencijalnu vegetaciju najveće površine treba da zauzimaju mješovite šume bukve, jele i smrče.

VI (šesta) kategorija šumskih površina

Površine ove kategorije zauzimaju 5.194,94 ha ili 21,83 % od ukupne površine općine i to: VIn 2.399,40 ha; VIne 2.366,73 ha; VInes 128,45 ha; VIns 300,36 ha. Predmetne šumske kategorije su zastupljene u sjevernom dijelu općine u okolini **Kosove.** Na zapadnom dijelu općine zastupljene su predmetne šumske kategorije na lokalitetima **Šiljato brdo i Bijeli Klanci.** Na jugo-zapadnom dijelu općine zastupljene su predmetne šumske kategorije u okolini **Kamenitog brda, Devetine i Babe,** dok su na južnom dijelu općine zastupljene u okolini mjesta **Gušterovac.** Istočni dio općine je zastupljen takođe sa predmetnom šumskom kategorijom i to na površinama **Dikoljina kosa, Malo polje (Bočinja), Gola kosa i Bakotići.** Karakteriše je raznolik sastav tipova zemljišta; homogenih i heterogenih zemljišnih areala. Zastupljena je na slijedećim tipovima zemljišta: rendzine, rankeri te distrični, eutrični i kalkokambisol plitki. Broj ograničavajućih faktora je povezan u odnosu na predhodne kategorije, a najčešće je u kombinovanom dejstvu sa nagibom, erozijom, klizištem i dubinom (odnosno plitkodom), a mjestimično je izražena i kamenitost. U višim položajima nadmorske visine ograničavajući faktor je skraćenje perioda vegetacije i osjetno smanjene produkcije biomase. Svi ovi faktori stavljaju šumskom gospodarenju ograničenja uglavnom na smanjivanju intenziteta sječa i opreznosti kod golih siječa, izbora vrsta drveta i bržeg pošumljavanja ogoljelih površina. Od recentne vegetacije zastupljene su na južnim padinama termofilne šume medunca i šume medunca i crnog graba. Od potencijalne vegetacije bolje iskorištavanje produkcije bile bi borove šume. Najveće prostore prekrivaju čiste šume bukve i mješovite šume bukve, jele i smrče.

VII (sedma) kategorija šumskih površina

Ova kategorija zahvata površinu od 8.417,02 ha ili 35,37 % od ukupnih površina i to: VIn 1.581,92 ha; VIne 2.408,35 ha; VInes 2.807,73 ha; VIns 1.619,02 ha. Zastupljena je sa plitkim i vrlo plitkim tlima na jedrim krečnjacima (uglavnom Kalkomelanosoli i plitki Kalkokambisoli). Zatim Rankeri i plitkim Smeđim tlima na riolitima, filitima, škriljcima i pješčarima. Ograničavajući faktori, koji su ova zemljišta svrstali u VII kategoriju su velika plitkoća soluma, izrazita stjenovitost i kamenitost terena, te veliki nagib terena. Bioprodukcija na ovoj kategoriji je ograničena (uglavnom degradirane šume).

3.4.3. Neplodna zemljišta

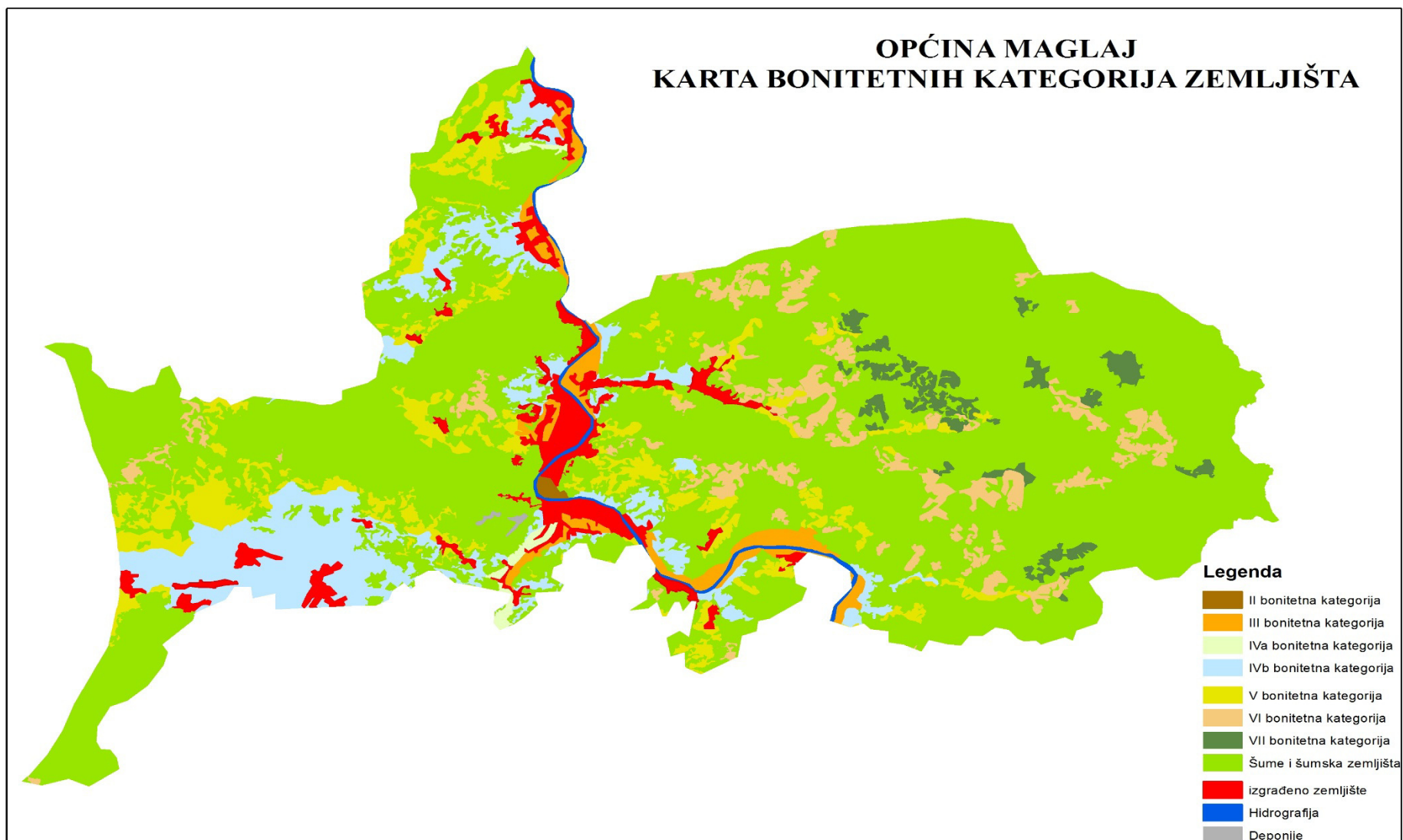
VIII (osma) kategorija površina

U ovu kategoriju je izdvojeno 225,95 ha ili 0,95 % od ukupnog zemljišta općine. Površine ove kategorije su u takvom stanju da se ne mogu koristiti za bioprodukciju, ali se mogu koristiti za izgradnju objekata infrastrukture i dr. To su područja rudnika, kamenoloma, suhih riječnih korita ili područja gdje matična stijena izbija na površinu. U centralnom dijelu općine zastupljena je u okolini područja **Nekolja i Bukovac** a to su ustvari deponije u površini od 13,31 ha što čini 0,06% od ukupne površine općine. Vodene površine su zastupljen na 212,64 ha ili 0,89 % ukupnog zemljišta općine.

3.4.4. Izgrađeno zemljište

U izgrađeno zemljište svrstavaju se urbani prostori (stambeni i industrijski objekti) saobradajnice i druge površine isključene iz bioprodukcije. Zahvata površinu od 838,40ha ili 3,52% ukupne površine općine. Izgradnjom su zahvaćene puno više poljoprivredne kategorije zemljišta, a znatno manje šumske. Najviše su zahvaćene najkvalitetnije kategorije zemljišta. Neplodno zemljište (VIII kategorije, izgrađeno zemljište i vodene površine) čine ukupno 1.365 ha ili 4,47 % ukupne površine općine.

OPĆINA MAGLAJ
KARTA BONITETNIH KATEGORIJA ZEMLJIŠTA

Slika br.6. Karta bonitetnih kategorija zemljišta Maglaj

3.4.5. Agro zone

Zone proizvodne sposobnosti i načini korištenja zemljišta

Ako se pod zoniranjem podrazumijeva grupisanje bonitetnih kategorija zemljišta u jedinstvene cjeline koje se međusobno razlikuju prema proizvodnoj sposobnosti zemljišta, uslovima proizvodnje i načinu korištenja, onda se, na osnovu izvršenih opservacija, područje općine Maglaj može podijeliti na 5 zona:

I (prva) zona - agrozona I

Sa aspekta zemljišnih potencijala ovo je najvrijednije područje općine. Zahvata površinu od 2.782,84ha ili 11,7% ukupne površine općine. Predstavljena je II i III kategorijom, IVa i IVb bonitetnom podkategorijom. Ovo je područje u kojem je moguća intenzivna poljoprivredna proizvodnja sa mogućnostima uređenja i douređenja zemljišta uključujući agro i hidromelioracione mjere (odvodnjavanje - navodnjavanje) u cilju uvećanja prinosa u odnosu na sadašnje stanje.

II (druga) zona - agrozona II

Zahvata površinu od 3.094,39ha ili 13,01 % ukupne površine općine. U ovu zonu grupisana su zemljišta osrednjih potencijala koje posjeduju ograničenja i uglavnom su manje prikladna za kultiviranje, tako da se mogu koristiti manje kao oranična tla, a pretežno se koriste kao livade i voćnjaci. U okviru ove zone svrstana su zemljišta V i VI bonitetne kategorije. Ovo je zona poluintenzivne poljoprivrede odnosno zona suhog ratarenja i voćarstva. Tla ove zone su općenito pod uticajem erozionih procesa. Nerijetko se mogu javljati i klizišta (naročito na glincima). Glavni ograničavajući faktori njihovog intenzivnog korištenja u ratarskoj proizvodnji su mala dubina soluma, jak nagib terena pa prema tome i otežano korištenje mehanizacije.

III (treća) zona - agrozona III

Zahvata površinu od 421,19 ha ili 1,77% ukupne površine općine. U ovu zonu su grupisana zemljišta slabih zemljišnih potencijala a to su zemljišta VII bonitetne kategorije. Ova zona ima izrazita ograničenja za korištenje u poljoprivredi. To su u prvom redu zemljišta planinskih područja, velike inkliniranosti terena, male dubine soluma, viših nadmorskih visina i u skladu s tim nepovoljnih klimatskih prilika. Zemljišta ove zone uglavnom su pod pašnjacima i livadama iz čega proizilazi da se ova zona koristi uglavnom u okviru ekstenzivne stočarske proizvodnje.

IV (četvrta) zona – agrozona IV

U ovu zonu spadaju svi zemljišni prostori (dakle sve kategorije šumskih površina) koje se nalaze pod šumskom vegetacijom. Površine ove zone zauzimaju prostor od 16.434,03 ha ili 69,05 % ukupne površine općine. Ovu zonu katarakterišu heterogeni zemljišni pokrivač. Planinski dio ove zone ima razvijeniju orografiju i intenzivnije erozione procese, a time i plića tla i izražajniju stjenovitost i kamenitost terena što su ujedno i najizraženiji ograničavajući faktori produktivne sposobnosti ove zone. Produkcija ove zone se zasniva uglavnom na mješovitim šumama smrče, bukve, graba i jele a na toplijim ekspozicijama i hrasta kitnjaka.

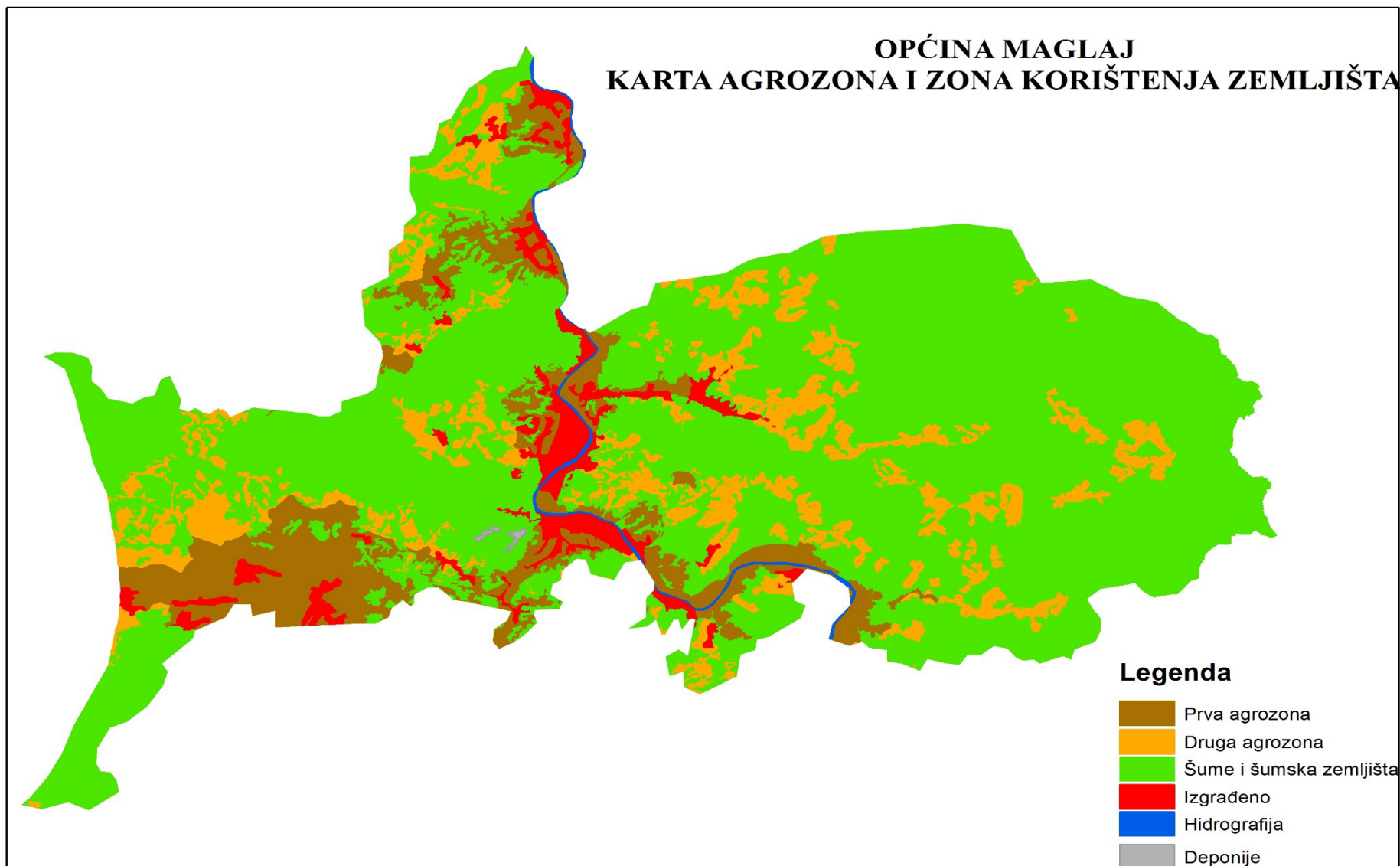
V (peta) zona – agrozona V

U okviru ove zone obuhvaćeni su svi urbani prostori i površine koje se nalaze u okviru industrijskih zona, saobraćajnica, kamenoloma, grobalja, deponija i ostale neproduktivne (bez bioprodukcije) zemljišne površine koje su trajno isključene iz poljoprivredne i šumske proizvodnje. Ova zona zajedno sa vodenim površinama zahvata površinu od 1.064,35 ha ili 4,47 % ukupne površine općine.

Tab. br. 3. Zone općine Maglaj

Zona	Kategorije	Površina u ha	%
I agrozona Σ	II: III: Iva: IVb	2.782,84	11,7
II agrozona Σ	V: VI	3.094,39	13,1
III agrozona Σ	VII	421,19	1,77
IV zona – zona šuma Σ	IVd	16.434,03	69,05
V zona – Σ	Izgrađeno deponije	VIII- 1.064,03	4,47
Σ I+II+III+IV+V zona		23.796,80	100

OPĆINA MAGLAJ
KARTA AGROZONA I ZONA KORIŠTENJA ZEMLJIŠTA

Slika br.7. Karta bonitetnih kategorija zemljišta Maglaj

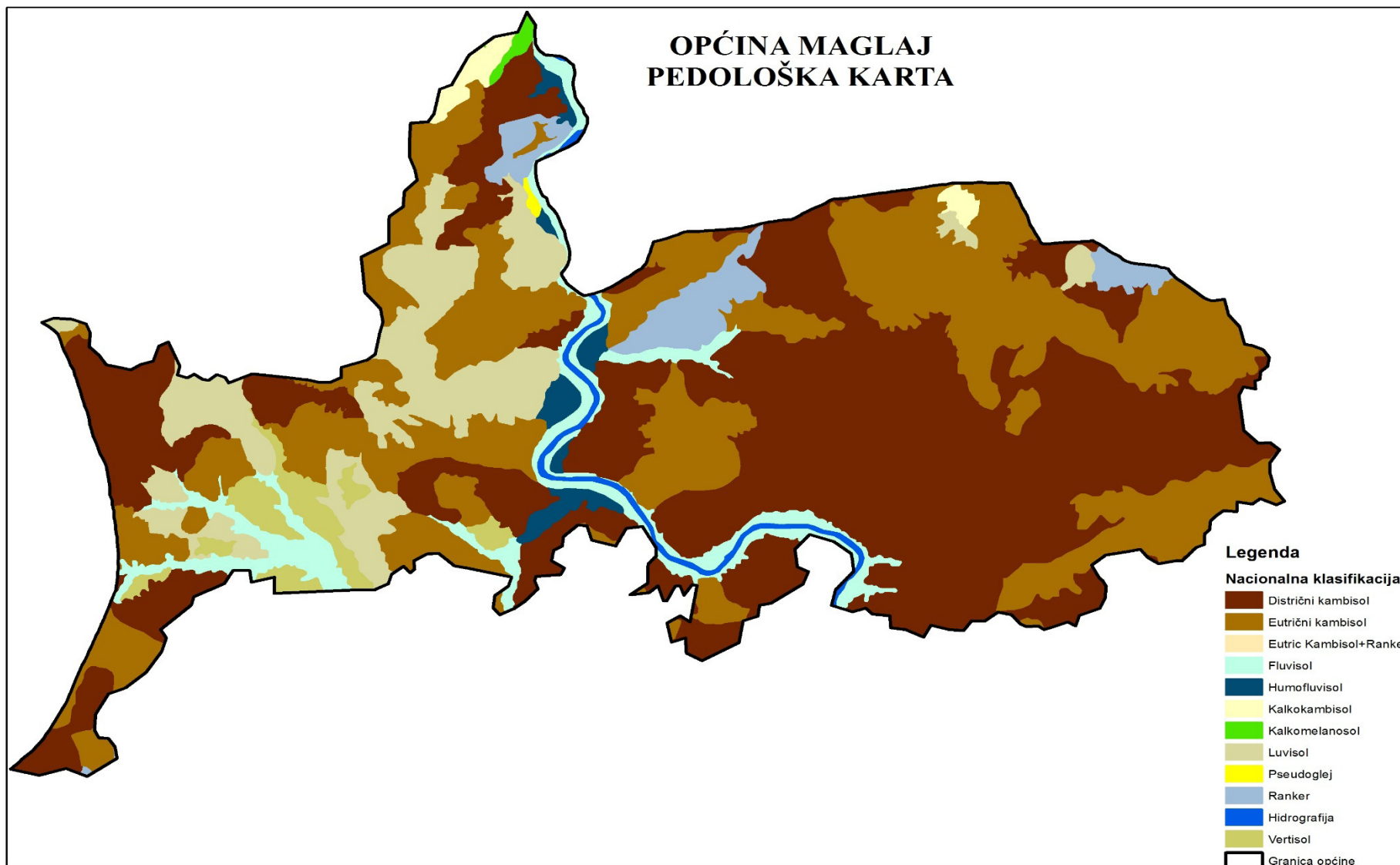
3.4.6. Tla općine Maglaj

Na prostoru općine Maglaj razvila su se automorfna i hidromorfna tla. Automorfna tla zauzimaju najveći dio područja i nalaze se izvan domašaja poplavnih i podzemnih voda. Na njima se ne zadržava ni slivna voda. Perkolacija vode kroz solum je nesmetana. Tipovi tala općine Maglaj kao što se može vidjeti iz priložene naredne tabele i karte različita su. Dominira Dystric Kambisol sa površinom od 10.401,71 ha, (43,61%) ukupne površine zemljišta općine Maglaj. Značajne površine zemljišta su u tipu Eutric Kambisol sa 7.599,59 ha, odnosno 31,86%, zatim Luvisol sa površinom od 2.399,13 ha, odnosno sa 10,06%. Ostali tipovi tla manje su zastupljeni. Na području općine Maglaj miješaju se glinoviti produkti raspadanja koji potiču od čistih krečnjaka i silicijskog praškastog materijala, pa su se na ovim stijenama obrazovala pretežno smeđa kisela plitka, srednje duboka tla i smeđa degradirana tla. Humofluvisoli su tla riječnih dolina, mlada tla sa razvijenim A horizontom na aluvijalnim sedimentima. U suštini na prostoru Maglaja razvila su se automorfna i hidromorfna tla.

Tab. br. 4. Struktura zastupljenih tipova tla/zemljišta- Općina Maglaj

Općina Maglaj		
Nacionalna klasifikacija	Površina u ha	Procenti
Dystric Kambisol	10.401,71	43,61
Eutric Kambisol	7.599,59	31,86
Eutric Kambisol+Ranker	0,73	0,00
Ranker	709,19	2,97
Luvisol	2.399,13	10,06
Vertisol	639,09	2,68
Kalkokambisol	196,35	0,82
Kalkomelanosol	54,00	0,23
Humofluvisol	369,05	1,55
Pseudogley	21,74	0,09
Fluvisol	1.301,46	5,46
Rijeka	159,03	0,67
U K U P N O	23.851,08	100,00

Slika br.8. Zemljišta općine Maglaj

Distrični kambisol (Kiselo smeđe tlo)

Ovo tlo je nastalo na kiselim matičnim stijenama. Morfološka građa profila ovog tla je A- Bv - Cn. Karakteriše se humusnim horizontom koji je obično ohrični - Aoh ili umbrični - Aum (na višim nadmorskim položajima), ispod kojeg se nalazi kambični Bv horizont. Ova tla se karakterišu visokom kiselošću i niskim sadržajem baza. Reakcija tla iznosi 5-5,5, a zasićenost kompleksa bazama je manja od 50%, te se zbog toga nazivaju distrična. To su pretežno lahka tla i sadrže dosta skeleta (20-40% i više). Dobro su aerisana i vodopropusna. Ovo su tipična šumska tla, a koriste se i kao livade i pašnjaci, te kao oranice. Uzgoj voćarskih kultura je ograničen uslijed nepodesne planinske klime. Povoljna su za uzgoj krompira. Osim toga, na njima dobro uspijeva raž, ječam i zob.

Eutrični kambisol (Eutrično smeđe tlo)

Eutrična tla se formiraju na različitim stijenama, karbonatnim ili bogatim bazama, jedino se ne razvijaju na jedrim krečnjacima, a isključene su i kisele stijene. Na području općine Maglaj, ova tla su formirana na većem broju različitih supstrata, kao što su fliš, pješčari, lapori, rožnjak, konglomerati, mehki krečnjaci i dr. Pod uticajem čovjeka, ova tla su poprimila mnoga nepovoljna svojstva. Ova tla su podesna za sve kulture, kako ratarske i povrtlarske, tako i za voćarstvo. Na području općine Maglaj zauzima površinu od 0,73 ha (0 %) ukupne površine.

Fluvisol (Aluvijalno tlo)

Ova tla spadaju u grupu naših najplodnijih tala. Njihov značaj je i u tome što zauzimaju skoro ravne površine, gdje se mogu primjenjivati intenzivne agrotehničke mjere. Često se nalaze u blizini gradova, te se na njima uzgajaju veoma profitabilne kulture, a naročito se intenzivno koriste u povrtlarstvu. Aluvijalna tla imaju veoma različita hemijska svojstva. Aluvijalni nanosi na prostoru općine Maglaj se karakterišu visokim sadržajem karbonata, tako da spadaju u podtip karbonatnog fluvisola. Sadržaj ostalih hranjivih materija je zavisan od mineraloško-petrografskog sastava donešenog materijala. Na području općine Maglaj, ova tla zauzimaju ukupnu površinu od 1.301,46 ha (5,46 %) ukupne površine.

Kalkokambisol (Smeđe tlo na krečnjacima i dolomitima)

Po teksturnom sastavu površinski horizont spada uglavnom u ilovače. Dubinu najčešće uvjetuje geomorfologija terena. Budući da se krečnjaci veoma sporo hemijski troše, tla na krečnjacima se veoma sporo regeneriraju, te je utoliko veća opasnost od njihove erozije. Dosta su humozna u prvom horizontu, ali humoznost naglo opada sa dubinom tla. Površinski horizont leži neposredno na kambičnom horizontu koji je karakteristične smeđe boje, nešto težeg teksturnog sastava, izražene strukture i znatno manje humoznosti od površinskog horizonta. Uglavnom se koriste kao livade i pašnjaci, odnosno nalaze se pod vegetacijom koja je već prilagođena datim ekološkim uslovima. Zauzima površinu od 196,35 ha, (0,82 %) od ukupne površine općine Maglaj.

Kalkomelanosol (Crnice na krečnjacima i dolomitima)

Kalkomelanosoli spadaju u terastična tla, u klasu humusno-akumulativa tala. Ova tla nastaju na tvrdim, kompaktnim, bankovitim krečnjacima i dolomitima velike vodopropusnosti. Crnice su poznate kao suha i topla tla. Vrlo su dobro propusna za vodu i dobro su aerisane. Međutim, zbog plitkoće i neizgrađenog organomineralnog kompleksa, slabo zadržavaju vodu, te biljke radi toga u ljetnom periodu stradaju od suše. Najčešće se nalaze pod šumskom vegetacijom, te kao travnjaci koji zahtijevaju đubrenje azotnim i fosforinim đubrivima. Rjeđe se koriste kao oranice. Ukupna površina na području općine Maglaj pod kalkomelanosolom, iznosi 54 ha, (0,23 %) ukupnih površina zemljišta u općini Maglaj.

Ranker (Humusno-silikatno tlo)

Spadaju u razdjel terastičnih tala, u humusno-akumulativna tla. Rankeri se obično nalaze na većim nadmorskim visinama i vrlo često su zastupljeni zajedno sa plitkim smeđim tlima (eutričnim i distričnim). Obrazuju se obično na silikatnim supstratima. Reakcija im je uglavnom kisela do neutralna, mada može biti bazična. To su srednje humozna tla, dosta plitka i skeletoidna. Po teksturnom sastavu su pjeskovite ilovače i ilovače, sa građom profila Ah-mC ili Ah-IC, a često i Ah-AhIC-IC. Na području općine Maglaj izdvojeni su rankeri na pijescima, flišu, peridotitima, serpentinima i vulkanogenim sedimentima ili na njihovim međusobnim kombinacijama na površini od 709,19 ha (2,97 %) od ukupne površine općine Maglaj.

4.PRIVREDNI PROMETNI I DEMOGRAFSKI ASPEKTI

4.1. Privredni aspekti

Općina Maglaj spada u nerazvijene općine, čija je razvijenosti ispod 50% (47,9%). Učešće u uvozu je 0,51% a u izvozu 2,2%, što pokazuje izuzetno nisko učešće općine u trgovinskoj razmjeni. Bruto društveni proizvod po stanovniku iznosi 3.688 KM što je daleko ispod i kantonalnog i federalnog prosjeka. Statistički pokazatelji ukazuju na nepovoljnu privrednu sliku koja zahtjeva nove planske i strateške pristupe u revitalizaciji sveukupne ekonomske slike. Privredna slika općine Maglaj oslonjena je na monostrukturni karakter, prevashodno procesnu drvenu industriju, koja je dugo vremena bila nosioc ekonomskog razvoja i prosperiteta. Današnja privredna slika postepeno se prilagođava promjenama i zahtjevima tržišta uz angažiranje resursa kojima raspolaže, što je dovelo do pomaka koji su rezultirali osjetnim ekonomskim razvojem ove općine. U sadašnjim okolnostima privreda općine Maglaj prilagođava se i drugim privrednim djelatnostima, prije svega, proizvodnji tekstilnih proizvoda, metala, transporta, trgovine što daje zamah ekonomskom razvoju Maglaja. Uzevši u obzir prirodne resurse sa kojima raspolaže općina Maglaj - poljoprivredne resurse, šume, rijeke, mineralna bogatstva i dr., preстоји ozbiljna privredna perspektiva.

4.2. Prometna povezanost

Maglaj ima povoljan saobraćajni položaj pa time i veoma dobru saobraćajnu povezanost urbanog središta željezničkom prugom longitudinalnog pravca kojim je Jadranska zavala u luci Ploče (R. Hrvatska) povezana sa sjevernom Bosnom u Šamcu, a potom u R. Hrvatskoj se vezuje na transverzalni pravac prema regijama srednje i jugoistočne Evrope. Isti pravac magistralni put M17, kojim je centar Bosne i Hercegovine povezan na sjeveru sa R. Hrvatskom i regijom srednje Evrope, a prijevojem Ivanom povezuje dolinu Bosne sa dolinom Neretve, na jugu prema Jadranskom moru. Ova saobraćajna veza će se poboljšati završetkom dionica autoputa u okviru Koridora Vc, na čijoj se trasi nalazi i teritorij općine Maglaj. Unutar općinskog teritorija postoji veoma pogodna longitudinalna saobraćajna povezanost općinskog središta sa naseljima na općinskom teritoriju. Ovo svakako doprinosi ostvarenju predviđenih ciljeva nove poljoprivredne proizvodnje.

4.3. Demografski pokazatelji

Maglajski kraj je bio nastanjen još u vrijeme neolita i definisan je u tom razdoblju prema ostacima butmirske kulture. Vezuje se za ilirska plemena Mezeja, koji su nastanjivali ove krajeve. U svom daljem razvoju teritorij općine Maglaj bio je prostor naseljavanja došljачkih plemena iz srednje i istočne Evrope. Kasniji razvoj se vezuje za osmanski period, potom austro-ugarski, jugoslovenski i na kraju za bosanskohercegovački, nakon međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine kao samostalne države. Na prostoru maglajske općine je do 1991. godine živjelo 43.388 stanovnika, a prema zvaničnim podacima popisa stanovništva iz 2013. godine, ukupni broj stanovnika iznosi 23.146.

5. STARTNA POZICIJA – STANJE SEKTORA AGRARA

5.1. Pretpostvke za razvoj sektora agrara općine Maglaj

Značaj poljoprivrede kao temelja agroindustrijskog kompleksa u cjelini, kao i pojedine metode rješavanja razvojnih protivrječnosti, mijenjaju se u ovisnosti od ukupnog privrednog razvoja određenog proizvodnog regiona ili države u cjelosti. Danas u većini općina FBiH, svakako i općini Maglaj, agrarni sektor prate razna ograničenja, koje nepovoljno utječu na efikasnost, umanjuju produktivnost i prinose u sektoru agrara. Ta ograničenja su usitnjenost posjeda poljoprivrednih gospodarstava, izvozna ograničenja, često nekontrolisana vlastita proizvodnja, neuređeno zemljište, nedovoljno korištenje obilatog resursa vode za navodnjavanje, nedostatak mehanizacije i druge opreme, nedovoljan transfer znanja u određenim proizvodnjama, nedovoljna investiciona ulaganja i drugo. Većina navedenih ograničenja aktuelna su i na općini Maglaj, iako je u ovom periodu klima za progres agrara na nivou općine Maglaj evidentna. Imajući u vidu nisku akumulativnu sposobnost poljoprivrede jasno je da je u postojećim uvjetima teško održiv eventualni profit određene proizvodnje, pa čak i nivo proste reprodukcije. Ipak, resursni temelj općine Maglaj nije ni izbliza dovoljno iskorišten. Rastući indeks starosne dobi poljoprivrednika, nosi sa sobom izraženu depopulaciju ruralnih područja, ali i njeno istovremeno demografsko starenje. Negativni demografski i ekonomski trendovi izraženiji su u ruralnim područjima. Usitnjenost posjeda na porodičnim gospodarstvima je jedan od elemenata koji sputava razvoj specijalizirane (tipizirane) proizvodnje, racionalniju upotrebu mehanizacije, efikasniju primjenu agrotehničkih mjera, čime se teže realizira organizovaniji vid proizvodnje i povećanje prinosa na njima. Poljoprivrednu proizvodnju na općini Maglaju najvećoj mjeri karakterizira prirodna proizvodnja na obiteljskim gospodarstvima za podmirenje prehrambene sigurnosti sopstvene porodice, a manjim dijelom robna (komercijalna) proizvodnja koja je rijetko ugovorno vezana sa prerađivačkom industrijom izuzev proizvođača mlijeka, maline i sakupljača ljekovitog bilja i gljiva, te nekih voćnih i povrtnih kultura.

5.2. Poljoprivredni resursi

Poljoprivredne površine općine Maglaj su većinom u privatnom vlasništvu (od ukupne površine 16.899,84 ha, dok je 10.819, 1017 ha površine u državnom vlasništvu. Ako se uzme u obzir površina raspoloživog obradivog zemljišta (oranice i bašte, voćnjaci i livade) i procjena trenutnog broja stanovnika, općina Maglaj ima oko 0,61 ha poljoprivrednog, odnosno 0,47 ha obradivog zemljišta po glavi stanovnika, što je prema standardima iznad minimalnog nivoa koji omogućava proizvodnju dovoljnu za prehranu stanovništva općine Maglaj. Zemljišni resurs je sigurno najznačajniji prirodni resurs, raspoloživo poljoprivredno zemljište se mora sačuvati i koristiti na najbolji mogući način. Kada se jednom trajno izgubi postaje neobnovljiv resurs.

5.3. Biljna proizvodnja

Poljoprivrednu proizvodnju karakteriše tradicionalni način proizvodnje s malom produktivnošću i velikim troškovima, izuzetak čine proizvođači koji proizvode za tržište i koji koriste intenzivan način proizvodnje uz poštivanje pravila agrotehnike uzgoja. Većina domaćinstava se bavi mješovitom poljoprivrednom proizvodnjom, manji broj farmi su specijalizovane na kojima se odvija tržišno orjentisana proizvodnja. Na području općine Maglaj ima 1200 poljoprivrednih gazdinstava upisanih u RPG I RK.

Tab. br. 5. Sjetvene površine i kulture po godinama

Godina	Oranice u ha	Zasijana površina u ha			
		Ukupno	Žita	Povrtno bilje	Krmno bilje
2014	5.435	881	232	275	374
2015	5.474	921	241	295	385
2016	5.512	944	247	310	387

Po evidenciji i procjeni poljoprivredne službe 1/4 proizvođača je tržišno orjentisana koji postižu visoke prinose i manje troškove proizvodnje zahvaljujući intenzivnom načinu korištenja resursa i primjeni tehnologije uzgoja. Ostala poljoprivredna domaćinstva nisu isključivo vezana za tržište, povremeno se pojavljuju na tržištu sa viškovima svojih proizvoda, primjenjuju manji stepen agrotehnike, bave se mješovitom poljoprivrednom proizvodnjom i ostvaruju dio dohotka za svoja domaćinstva iz poljoprivredne proizvodnje.

Tab. br. 6. Sjetvene proizvodnje žitarica - Maglaj

KULTURE	Godine		
	2014	2015	2016
Pšenica			
Proizvodnja (t)	132	193	252
Zasijana površina(ha)	44	55	56
Prinos / ha	3	3,5	4,5
Kukuruz			
Proizvodnja (t)	288	441	414
Zasijana površina(ha)	144	147	148
Prinos / ha	2	3	2,8
Ječam			
Proizvodnja (t)	40	63	99
Zasijana površina(ha)	16	21	22
Prinos / ha	2,5	3	4,5

Ratarsku proizvodnju u općini Maglaj možemo ocjeniti kao srednje razvijenu, jer veći dio proizvođača proizvodi za svoje potrebe i manji dio za tržište na kojem je potražnja jako varijabilna. Izuzetak čine manji broj većih proizvođača koji proizvode hranu za vlastitu stoku, zatim proizvođači koji ugovore proizvodnju i u nazad nekoliko godina, proizvođači koji se odlučuju za poljoprivredne proizvodnje koje se potiču/premiraju iz budžeta

Federacije BiH Ze-Do Kantona, ili općine Maglaj. Proizvodnja pšenice ima trend povećanja, dok je proizvodnja kukuruza i ječma u zadnjih nekoliko godina ustaljena i nema značajnijeg povećanja iz više razloga a to su: visoka cijena repromaterijala, niske otkupne cijene, izostanak i nizak iznos poticaja, nelojalne tržišne konkurencije sa uvezenim žitaricama.

Proizvodnja povrća

Proizvodnja povrća u općini Maglaj ima jako dobre (nadprosječne) prirodne uslove za dalji razvoj. Glavnina ove proizvodnje odvija se na gazdinstvima s mješovitom proizvodnjom, gdje je povrće dopunski izvor prihoda. Većina proizvodnje povrća namijenjena je lokalnom tržištu, pogotovo ona na otvorenom polju. U strukturi proizvodnje najzastupljeniji je krompir.

Povrtlarska proizvodnja u zaštićenom prostoru predstavlja jedan od najintenzivnijih oblika poljoprivredne proizvodnje koja se profitabilno može zasnovati i na manjim posjedima. Površine pod kojima se nalazi uzgoj povrća u zaštićenom prostoru konstantno se šire. Obzirom da je ovo radno, ali i profitabilnija proizvodnja za manja gazdinstva, mnogi proizvođači se opredjeljuju za ovu proizvodnju. Površina plastenika najčešće se kreće od 50 do 100 m², rjeđe do 300 m². U strukturi proizvodnje u zaštićenim objektima dominiraju paradajz, salatni krastavac, paprika u proljetno-ljetnom i salata, špinat i mladi luk u jesensko-zimskom periodu.

Tab. Br.7. Struktura proizvodnje povrća - Maglaj

KULTURE	Godine		
	2014	2015	2016
Krompir			
Zasijana površina(ha)	159	162	163
Luk crveni			
Zasijana površina(ha)	23	25	25
Grah			
Zasijana površina(ha)	25	29	31
Kupus			
Zasijana površina(ha)	10	10	11
Paradajz			
Zasijana površina(ha)	7	9	10
Paprika			
Zasijana površina(ha)	7	9	10

Voćarska proizvodnja, sa postojećim starim zasadima, predstavlja ekstenzivni sistem uzgoja, sa vrlo niskim prinosima i uglavnom zapuštenim posjedom. Izuzetak čine voćnjaci intenzivnog uzgoja podignutih u posljednjem periodu, koji su u relativno dobrom stanju. Unazad nekoliko godina iskazan je interes proizvođača za voćarskom proizvodnjom

intenzivnog robnog karaktera. Podignuti su istina kod manjeg broja proizvođača voćnjaci jabuke, kruške, šljive vodećeg sortimenta i uz savremeni sistem uzgoja.

Tab. br. 8. Struktura proizvodnje voća – Maglaj

Kulture	Godine/ha		
	2014	2015	2016
Šljiva			
Broj voćnih stabala	15.000	15.500	16.000
Jabuka			
Broj voćnih stabala	31.400	31.900	32.000
Kruška			
Broj voćnih stabala	7.600	7.850	7.900
Trešnja			
Broj voćnih stabala	2.380	2.380	2.380
Višnja			
Broj voćnih stabala	1.300	1.300	1.400
Orah			
Broj voćnih stabala	2.350	2.350	2.400
Malina			
Površina u ha.	7	11	27

Dakle, trenutno je na općini Maglaj oko 200 ha voćnjaka intenzivnog i poluintenzivnog uzgoja, te cca 27 ha jagodičastog voća, prije svega maline sa intencijom rasta u narednim godinama. O značaju podignutih zasada jagodičastog voća na prostoru općine Maglaj nije potrebno posebno isticati, obzirom da je ova proizvodnja izvozno orjentirana i visoko profitabilna. Dakle, zbog visokog prihoda na relativno manjim površinama malina predstavlja najeekvatantniji **model samozapošljavanja**. Pored mogućnosti uzgoja maline i druge kulture jagodičastog voća imaju perspektivu razvoja kao što su jagode, borovnice, aronije, kupine i ribizle za čiji uzgoj postoje agroekološki uvjeti u ruralnim predjelima općine Maglaj. Pored poljoprivrednih kultura koje se uzgajaju na poljoprivrednim površinama, značajan dio prihoda ruralnog stanovništva općine, predstavlja i prihod ostvaren od ubiranja šumskih plodova i ljekovitog bilja.

5.4. Animalna proizvodnja

Animalna proizvodnja bi trebala imati najveći ekonomski značaj u poljoprivredi. U općini Maglaj proizvodnja mlijeka i mesa posljednjih godina neznatno raste. Poseban je značaj stočarstva u tome što se putem gajenja preživara iskorištavaju proizvodne površine koje u ovoj općini nisu zanemarljive.

Govedarstvo predstavlja najvažniju granu stočarske proizvodnje, a indirektno jednu od najvažnijih grana poljoprivredne proizvodnje uopšte. Otkup mlijeka sa prostora općine Maglaj obavljaju dva privredna subjekta prije svega: Saraj milk - Maglaj; Zenička industrija

mlijeka. Na godišnjem nivou po podacima općinske poljoprivredne službe (proizvođači u sistemu premija) i podataka od oficijelnih otkupljivača se otkupi u 2016 godini 700.000 litara mlijeka.

Pored uzgoja mliječnih goveda, zahvaljujući djelom poticajima, manji broj poljoprivrednih proizvođača orjentisao se na **tov junadi** u cilju proizvodnje mesa u sistemu stajskog uzgoja u prosjeku 4-6 tovnih grla. Na prostoru općine ima par robnih proizvođača mesa. Proizvođači mlijeka i mesa (muzna grla i tov junadi) većinom sami proizvode kabastu hranu na svom imanju, koja je neophodna u ovoj proizvodnji, ali nedovoljna i ekstenzivna. Pravilnik o obaveznom označavanju i upisu u registar krupne i sitne stoke i vođenje evidencija od strane Veterinarske organizacije uz kontrolu Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva u znatnoj mjeri uvodi u sistem kontrolu zdravstvenog stanja životinja koje se stavljaju u promet.

Tab. br. 9. Struktura stočnog fonda općine Maglaj

Redni broj	Vrsta i kategorija stoke	Broj grla po godinama		
		2014	2015	2016
1.	Goveda- ukupno – krave i steone junice	2.420	2.460	2.470
		1.770	1.800	1.810
2.	Ovce-ukupno – ovce za rasplod	3.840	3.900	3.910
		3.350	3.400	3.410
3.	Svinje- ukupno -krmače i suprasne nazimice	520	590	600
		50	70	80
4.	Konji- ukupno - kobile i ždrijebne omice	98	98	95
		10	10	10
5.	Perad- ukupno - nosilice	50.500	52.500	53.000
		30.500	31.500	32.000
6.	Koze- ukupno	300	500	500
7.	Košnice pčela- ukupno	2.300	2.300	2.250

Uzgoj muznih grla, prema tome i **proizvodnju mlijeka** na općini Maglaj generalno ograničavaju neadekvatni stajski objekti, nedostatak odgovarajuće opreme za mužu i čuvanje mlijeka do predaje otkupljivaču, lošim genetskim potencijalom muznih grla, nedostatkom radne snage, neadekvatnom ishranom, higijenom uzgoja i dr. Na putu evropskih integracija i sve oštrijih kriterija vezanih za kontrolu mlijeka, proizvođači će biti suočeni sa sve većom potrebom usklađivanja proizvodnog procesa sa zahtijevanim standardima.

Ovčarstvo iskazuje jednu konstantnost u broju posljednjih godina, tako da nema progressa u ovoj oblasti. Trenutno u općini Maglaj ima 3.910 ovaca, od kojih najveći broj proizvođača posjeduju manja stada. Dakle, ovčarstvo je zadržalo tradicionalan način proizvodnje ne doživljavajući skoro nikakve tehnološke promjene. Ovce ispašu i dalje vrše isključivo na

terenu, na neuređenim pašnjacima, kao i na vlastitim ili iznajmljenim pašnjacima. Nedostatak pašnjačkih površina je ograničavajući faktor za progres u ovčarstvu.

Kod manjeg broja većih proizvođača uzgoj ovaca je još uvijek nomadski, tako da su česti problemi pašarenja, korištenja tuđeg zemljišta, pregona stada preko usjeva i dr. Vlasnici ovaca ispašu obavljaju po čitavom prostoru općine čineći često štetu vlasnicima zemljišta, bez ugovora o korištenju pašnjaka što su dužni članom 68. Zakona o poljoprivrednom zemljištu (Sl. Novine F BiH broj 52/09). Plasman ovčijeg mesa vrši se klanjem janjadi kroz ugostiteljske objekate i kroz meso za kurbane što je sezonskog karaktera.

Uzgoj **svinja** u zadnjih nekoliko godina pokazuje blago povećanje, koje na dobija na većem značaju. Na prostoru općine Maglaj većina proizvođača posjeduju 2-3 rasplodne krmače. Samo je par ozbiljniji proizvođača za koje se može reći da su ozbiljniji proizvođači svinjskog mesa. Proizvođači svinjskog mesa uzgajaju svinje za potrebe svog domaćinstva.

Uzgoj **koka nosilja** i proizvodnja konzumnih jaja robnog karaktera, u općini Maglaj registrovana je samo kod par proizvođača u mjestima: Poljice i Ulišnjak. Ova proizvodnja ima razvojnu perspektivu ali je ograničena nelojalnom konkurencijom i poremećenim odnosom repromaterijala i cijene proizvoda. **Brojlerska proizvodnja** je prisutna samo kod jednog proizvođača (Kopice).

Pčelarstvo na ovim prostorima ima i dugu i bogatu tradiciju. Zastupljenost više klimatskih zona, velike površine prirodnih livada i pašnjaka i prostrano područje sa bogatim florističkim sastavom osiguravaju povoljne uvjete za razvoj ove privredne djelatnosti. Značaj pčelarstva i broj pčelinjih društava (2.250) ne ogleda se samo u proizvodnji meda i drugih pčelinjih proizvoda, već i u oprašivanju biljaka čime doprinosi povećanju produktivnosti raznih vrsta voćnih i drugih kultura. Dominira stacionirano pčelarenje, a mali dio proizvoda (meda) plasira se na pijacama, sajmovima ili „kućnom pragu“.

Tab. br. 10. Broj gazdinstava i klijenata

Red. b.	Proizvodnja	Broj gazdinstava i klijenata
1.	Proizvodnja kravljeg mlijeka	85
2.	Proizvodnja kozjeg mlijeka i mesa	4
3.	Pčelarstvo	40
4.	Proizvodnja jagodičastog i bobičastog voća	300
5.	Proizvodnja krastavca kornišona	81
6.	Uzgoj priplodnih junica i tov junadi	20
7.	Svinjogojstvo	30
8.	Proizvodnja konzumnih jaja	3
9.	Plastenička proizvodnja	30
10.	Ovčarstvo	20

5.5. Podrške poljoprivrednoj proizvodnji

Svake godine Federalna i Kantonalna vlada u saradnji sa ministarstvima poljoprivrede donose Odluku o visini izdvajanja sredstava za novčane poticaje poljoprivrednoj proizvodnji i vrstama proizvodnje koje će se poticati. Svrha novčanih izdvajanja za postojeću poljoprivrednu proizvodnju je:

- povećanje i unapređenje poljoprivredne proizvodnje i izvoza uz jačanje konkurentnosti na domaćem i stranom tržištu,
- očuvanju postojećih radnih mjesta i stvaranju uslova za nova radna mjesta,
- tehničko – tehnološko unapređenje poljoprivrednog sektora,
- racionalno korištenje prirodnih resursa,
- ublažavanje posljedica potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i dr.

Visina novčanih sredstava definisana zakonom je od 3-6% iznosa budžetskih prihoda i primanja u tekućoj godini u FBiH. Pravilnicima se propisuju kriteriji koji moraju zadovoljiti proizvođače za ostvarivanje poticaja. Većina zahtjeva se podnosi putem nadležne općinske službe koja zahtjev zaprima, kompletira i prosljeđuju ministarstvu. Predstavnici kantonalnog ministarstva po zahtjevima utvrđuju činjenično stanje na terenu i dostavljaju ministarstvima finansija za isplatu.

Općina Maglaj izdvaja značajna sredstva namjenjena na ime „subvencija za poljoprivredu“ (u 2017 g. 142.000.00 KM, što u odnosu na općinski budžet iznosi cca 2 %). U Općini Maglaj općinska poljoprivredna služba, predstavnici udruženja, poljoprivrednih proizvođača i privrednih subjekata koji djeluju na prostoru općine uz punu konsultaciju donose Programe o raspodjeli sredstava. Poticaji poljoprivrednoj proizvodnji su značajani i neophodni, ali za progres agrara, potrebna su značajnija sredstva za primarnu poljoprivrednu proizvodnju, preradu poljoprivrednih proizvoda i investiciona (kapitalna) ulaganja. Bez obzira na izuzetno pozitivne intencije menadžmenta općine Maglaj da se ubrza progres razvoja agrara, ipak resursi općine Maglaj ubrzano se ne revitaliziraju. Nedostatak osnovnih životnih namirnica za ukupan broj stanovnika općine Maglaj, prije svega mesa i kruha je evidentan. Objektivno, taj nedostatak nije moguće nadomjestiti, ali jeste ublažiti.

Tab. br.11. Bilans proizvodnje i potrošnje pet (5) proizvoda na općini Maglaj

	Ukupna proizvodnja/t.	Potrošnja kg/stan.	Potrebno Maglaj/tona	Manjak /višak proizvoda/ t.	Višak/ ~~manjak~~ po statanovniku
Meso	650	55	1.273	-623 t.	-27 KG
Mlijeko	2.640	44	1.018	+1.620 t.	+70 L
Kruh	720	55	1.273	-553 t.	-41 KG
Krompir	1.630	38	879	+751 t	+30 KG
Jabuka	384	25	579	+195 t.	+11 KG

6. CILJEVI I MJERE POLJOPRIVREDNE POLITIKE

6.1. Makro okviri poljoprivredne politike

Poljoprivredna politika na svim nivoima države, pa prema tome i u općini Maglaj u proteklom periodu bila je povezana sa ukupnim društvenim zbivanjima i njenom ulogom u sektoru agrara. Uvođenjem tržišnih principa i izgradnja tržišnih atributa svakako da su imali utjecaj na sektor agrara kao najosjetljivije grane privrede. Sporo prilagođavanje države inicijativama i otvaranju prema procesima za integracione promjene prema EU zahtijeva novo definisanje i uloge poljoprivrede i na nižim nivoima države (kantonima/županijama, te nižim administrativnim jedinicama - općinama).

Agrarna politika na nivou BiH povjerena je Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO). Klasičnog nosioca agrarane politike, na nivou BiH nema, pa se zbog toga vođenje agrarne politike u praksi odvija na nivou općina, kantona i entiteta.

Strategija razvoja poljoprivrede u srednjoročnom razdoblju je više nego potrebna, a razlozi su:

- uvažavanje specifičnosti općina, u smislu opredjelenja prema poljoprivrednoj proizvodnji.
- potenciranje i inzistiranje na onim proizvodnjama koje su specifičnost općine i kantona.
- podizanje konkurentnosti upravo onih proizvodnji koje su zadane postojećim agroklimatskim uslovima.
- razvoj ruralnih područja općina, kantona/županije i razvoj diverzificiranih djelatnosti koje će spriječiti deagrarizaciju i depopulaciju ruralnih područja.

Nova tranzicijska poimanja uklonila su administrativne i neke formalne prepreke u razvoju agrara u privatnom posjedu, ali nisu razriješila neke temeljne strukturne dileme i nisu omogućila željeni tempo razvoja. Liberalizacija i izlaganje mnogih pravnih i fizičkih agrarnih subjekata ozbiljnoj tržišnoj utakmici (iako je to strateška orijentacija) nosi sa sobom ozbiljne probleme. Zapravo, porodično poljoprivredno gospodarstvo zbog loše startne pozicije nije danas konkurentno poljoprivredi iz okruženja, bez obzira na uklapanje prema tržišnim principima i uvođenjem u značajnoj mjeri međunarodnih standarda i prakse.

Ono što je fokus problema u sektoru agrara u našim uslovima je poimanje i stvarnost da je agrar jedina mogućnost za obezbjeđenje prehrambene sigurnosti i dohotka poljoprivrednika. U tom aspektu poljoprivreda, pogotovo u ruralnim područjima, još uvijek ima ulogu socijalnog amortizera, što nosi sa sobom i negativne posljedice. Dakle, poljoprivreda ublažava socijalne tenzije, ali se na taj način održava prirodna proizvodnja (proizvodnja za autokontum - usitnjeni sektor) i koči nužne sektorske promjene. **Bez obzira na navedena ograničenja u općini Maglaj nastoje se provesti mnogi reformski iskoraci posebno u oblastima proizvodnje i otkupa mlijeka, jagodičastog voća, koje smo strateški definisali kao „motore“ razvoja poljoprivrede.**

Mnogi strateški dokumenti vezani za revitalizaciju sektora agrara često su predlagali mjere za postizanje određenih ciljeva, koji su često postavljani dosta ambiciozno, ponekada i nerealno. Ponekada su bili proizvodno orijentisani, a nisu dali ono što je najbitnije, prije

svoga ulogu države u razvoju poljoprivrede. Veliki broj napisanih dokumenata ostali su kao beživotne papirne tvorevine ili spisak pustih želja, ali nikako kao platforma u promjeni ambijenta u sektoru agrara. Pozitivnija klima u općini Kakanj posljednjih godina, prema poljoprivredi jeste evidentna. Na ovaj način Općina Maglaj se svrstala među one političke jedinice u FBiH koje agraru prilaze sa njegove programsko-dokumentacijske strane, što bi trebao biti obećavajući uvod i za dobre razvojne početke temeljene na implementaciji Strategije.

6.2. Reformski ciljevi agrarne politike

Reforme agrarne politike su određene u zakonu o poljoprivredi FBiH, prema tome bitne su i za niže nivoe vlasti uključujući i općine i trebaju strateški obuhvatati:

Ciljevi:

- Povećanje vlastitog obezbjeđenja domaćim poljoprivrednim proizvodima i stvaranje uslova u kojima će se potrošačima osigurati odgovarajuća i stabilna ponuda poljoprivrednih proizvoda u skladu sa njihovim zahtjevima, posebno u pogledu cijene i kvaliteta, te zdravstvene ispravnosti hrane.
- Povećanje i unapređenje poljoprivredne proizvodnje i izvoza s ciljem jačanja konkurentnosti na domaćem i inozemnom tržištu.
- Osiguranje stabilnog poljoprivrednog dohotka i omogućavanje adekvatnog životnog standarda poljoprivrednim proizvođačima.
- Tehničko-tehnološko unapređenje sektora poljoprivrede.
- Osiguranje integracije sektora poljoprivrede u EU i globalno tržište.
- Racionalno korištenje i očuvanje prirodnih resursa, zaštita okoline i unapređenje integralne i organske poljoprivrede.
- Razvoj i očuvanje ruralnih područja i očuvanje tradicionalnih ruralnih vrijednosti,
- Iznalaženje povoljnijih uslova za rješavanje radno-pravnog statusa poljoprivrednih proizvođača.

Mjere:

Mjere poljoprivredne politike su one kojima se ostvaruju ciljevi, a koje se donose na državnom, federalnom, kantonalnom i općinskom nivou. Mjere podrške za poljoprivredu i ruralni razvoj postepeno će se prilagođavati na svim nivoima vlasti u cilju usklađivanja sa vrstama mjera u EU.

S obzirom na područje djelovanja mjere poljoprivredne politike dijele se na mjere:

- tržišno-cjenovne politike,
- strukturne politike,
- zemljišne politike,
- novčanih podrški u poljoprivredi.

Mjere poljoprivredne politike moraju biti međusobno usklađene i moraju se provoditi prema principima neutralnosti i ravnopravnosti. Jedna od najvažnijih mjera u reformi agrarne politike od općine do nivoa države koju bi trebalo poštovati i u općini Maglaj je

postepena izgradnja sistema integrisane politike ruralnog razvoja, koja se treba harmonizirati sa EU. Ova politika ima tri strateška temelja(cilja):

- Podizanje konkurentnosti kroz različite vidove podrški primarnoj poljoprivredi i prerađivačkoj industriji.
- Podrške specifičnim proizvodnjama koje su uslovljene agroklimatskim uslovima na području općine Maglaj.
- Bolje upravljanje resursima i okolišem i diverzifikacija aktivnosti u ruralnim područjima (stvaranje preduslova da se seosko stanovništvo bavi širim izborom aktivnosti.).

6.3. Koncept održivog razvoja poljoprivrede

Efikasne odgovore za dugoročno rješavanje postojećih problema ne daju niti neoliberalni niti protekcionistički koncept agrarne politike. Stoga ova Strategija predlaže **koncept održivog razvoja poljoprivrede**. Cilj ovog koncepta je održavanje multifunkcionalne uloge poljoprivrede i modernizacija pojedinih segmenata radi realizacije i bržeg prilagođavanja u prihvaćanju i uopće poimanju evropske poljoprivrede (općine, kantoni koji u svojim okvirima brže prestrukturiraju sektor agrara prema EU konceptu, bez obzira na veliku ovisnost o većim nivoima vlasti, imaju šansu za bržu njenu revitalizaciju i konzistentnost). Koncept održivog razvoja direktno se vezuje za upravljanje prirodnim resursima na način koji osigurava njihove reproduktivne sposobnosti. Strategija razvoja agrara na nivou općine Maglaj, upravo promovira koncept **održivog razvoja poljoprivrede**, a nikako rješavanje postojećih problema protekcionističkim ili neoliberalnim metodama.

6.4. Tržišno-cjenovna politika (ambijent na nivou BiH)

U okviru tržišno-cjenovne politike, carinske i politike cijena poljoprivrednih proizvoda, kao i spoljnotrgovinske politike i mjere za stabilizaciju tržišta biti će ograničene prije svega zahtjevima koji proizlaze iz potpisanih međunarodnih ugovora. To su prije svega potpisani sporazum CEFTA i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i ostali bilaternalni sporazumi. Iako, unutar svih tih sporazuma postoje klauzule koje govore o zaštiti domaćega tržišta njih nije u praksi lako provesti. Razlog tome je što tržište na nivou države generalno, ima karakteristiku institucionalne neuređenosti, prije svega, usljed netransparentnog i neefikasnog zakonodavnog i sudskog sistema, pogotovo usljed veoma komplikovane procedure u dogovorima i provedbi.

Nedovoljno efikasne institucije, slaba zaštita i bezbjednost vlasništva, birokratizirani postupci i neefikasna administracija glavne su odlike domaćeg gospodarskog ambijenta. U okviru tržišno-cjenovne politike najvažnije su mjere za stabilizaciju tržišta i mjere direktne budžetske podrške. Bez obzira što se u ovom dokumentu ograničavamo samo na općinu Maglaj, slobodni smo konstatovati da bi formiranje kantonalnih rezervi za poljoprivredne proizvode snažno povećale primarnu proizvodnju i stabilizirale cijene (divljanje sa cijenama nekih proizvoda može se zaustaviti tim proizvodima iz kantonalnih rezervi).

6.5. Mjere strukturne politike – ambijent na nivou općine Maglaj

To su mjere koje za krajnji cilj imaju promjenu agrarne strukture, radi prilagođavanja sektora nadolazećim integracijama i nemilosrdnoj tržišnoj utakmici. Nepovoljna ukupna struktura poljoprivrede je temeljni ograničavajući faktor njenog daljnjeg razvoja. Zbog toga je potrebno provesti specifične, određene, mjere strukturne politike na nivou općine Maglaj, to su prije svega:

- **Investicije u poljoprivredi na nivou općine radi promjene agrarne strukture (farme muznih grla – proizvodnja mlijeka i mesa, investicije u jagodasto voće (malina, kupina, aronija, borovnica i ribizla) investicije u prehrambene kapacitete, skladišne i rashladne kapacitete za voće i povrće, ljekovito bilje i gljive (nema razvijene primarne proizvodnje bez dorađivačkih i prerađivačkih kapaciteta – „usisivača“ za proizvod).**
- **Podrške za marketinšku pripremu proizvoda za tržište (nema rejtinga proizvodu „stvaranje brenda“ bez marketinga).**
- **Razvoj specifičnih poljoprivrednih proizvodnji, uslovljenih agroklimatskim uslovima općine na principima „kućne radinosti“ i obrta (neopravdano je malo ovakvih subjekata u općini Maglaj).**
- **Podrška stvaranju organizacija proizvođača zadruga i udruženja (samo ako su servisi poljoprivrednicima)**
- **Podrška stručnom osposobljavanju poljoprivrednika za specifične proizvodnje (nedostaje efikasna poljoprivredna služba u općini. Postojeći općinski poljoprivredni servis „razapet je“ između administrativnih obaveza i sve većih stručnih zahtjeva od strane poljoprivrednih proizvođača).**

Bez obzira na snažnu valenciju za progres sektora agrara u općini Maglaj i solidan finansijski input predviđen budžetom općine, ipak, postoje načini na koje općina može snažnije potaknuti razvitak poljoprivrede.

6.6. Mjere novčanih podrški na nivou općine Maglaj

Podrške poljoprivrednoj proizvodnji na nivou općine Maglaj, trebale bi se u većoj mjeri razvijati u smjeru komercijalne (robne) proizvodnje kroz preferiranje pojedinačnih strateških proizvoda, kako bi se upriličila što brža izmjena zatečene strukture porodičnih gospodarstava u pravcu njihove komercijalizacije i osposobljavanja za tržišnu utakmicu. U odnosu na sadašnju praksu, sredstva za podrške većim dijelom treba preusmjeravati na investicije, i to kroz značajnije participacije u kapitalnim ulaganjima, i regresiranje kamata na kredite na račun direktnih cjenovnih podsticaja za pojedine proizvodnje. U proizvodnji se opredjeljivati za podrške po jedinici površine i grlu, te uvesti regrese za inpute (gnojivo, gorivo). Nije potrebno posticajima forsirati neke neperspektivne proizvodnje. Poljoprivrednik neće moći očekivati da mu općina ili neko drugi kaže što će proizvoditi, a njegov uspjeh zavisiti će od mudrosti njegovih odluka, bez obzira na aktuelne informacije od stručnog osoblja općine. Ove mjere treba pažljivo postaviti kako bi se izbjegla bilo kakva radikalnija preklapanja s mjerama novčanih podrški Ze-do kantona i Federacije BiH, iako su općinski posticaji vlastita autonomija. U projekciji navodimo te mjere:

- Sistem kapitalnih ulaganja u poljoprivredi. Ovdje može doći do preklapanja u sistemu kapitalnih ulaganja, opet ovisno o prioritetima.
- Novčane podrške za marketinšku pripremu proizvoda za tržište i izvoz proizvoda.
- Podrška proizvodnji i otkupu mlijeka, jagodastom voću (maline, sve više posticajima forsirati borovnicu, aroniju i kupinu), povrća, mesa, rashladnih i prerađivačkih kapaciteta (podrška kroz regres kamata – obrazloženje slijedi) i dr.

Preporuke:

Strategija podržava onu proizvodnu strukturu koju će shodno svojim interesima oblikovati komercijalna gospodarstva koja osiguravaju snažnije upošljavanje profit i održivost. Predstojeće stvaranje takvih gospodarstava treba prihvatiti kao proces, u kojem će svoje šanse imati i mala porodična imanja, ukoliko pokažu spremnost za organizacijsko objedinjavanje putem udruženja i zadruge koje podrazumijevamo samo kao servise poljoprivrednika. Proizvođače sa proizvodnjom koja je po obimu ispod svih kriterija rentabilnosti, bez spremnosti za organiziranje prepustiti vlastitom snalaženju.

6.7. Politika prema ruralnom razvoju i robnoj proizvodnji

Bez obzira na aktuelnost potrebe za ruralnim razvojem, želimo ovu tezu poistovjetiti sa „**razvojem ukupnog prostora**“ općine Maglaj. Ovakvu tezu crpimo iz činjenice da je općina Maglaj, (za razliku od mnogih općina u FBiH) izvanredan ujednačen poljoprivredni prostor i da je izuzetno teško definirati prostore sa ekstremno ruralnim područjima – područja sa otežanim uslovima življenja, od povoljnih područja za primarnu poljoprivrednu proizvodnju. Teško je izdvojiti jednu poljoprivrednu proizvodnju pogodnu za jedno područje, a da nema pogodnosti u drugom području. Tezu „**ruralni razvoj**“ općine Maglaj poistovjećujemo sa tezom „**ukupni razvoj**“ općine Maglaj.

Podrške robnim poljoprivrednim proizvođačima trebaju imati prioritet u odnosu na naturalnu, pogotovo neorganiziranu proizvodnju u cilju povećanja efikasnosti i konkurentnosti gospodarstava. Efikasno bi bilo podrške usmjeravati u naknade za organsku proizvodnju hrane, podrške prestrukturiranju (transformaciji) od naturalnog prema robnom komercijalnom gospodarstvu, podršku kapitalnim ulaganjima, podršku za proizvodnju mlijeka i mesa, jagodastog voća, govedarstvu, ovčarstvo i kozarstvo, podršku rashladnim kapacitetima (skladištima za voće i povrće), podršku mladim proizvođačima, podrške u radu poljoprivrednih stručnih službi, veterinarskoj službi, podrške kvalitetu proizvoda, edukacijama i obrazovanju u sektoru agrara.

ROBNI PROIZVOĐAČI ? - Preporuke - Rješenja

Ko bi trebali biti robni proizvođači ?.

- Imaju startnu poziciju za robnu proizvodnju (objekte i infrastrukturu, zemljište, postojeću proizvodnju koju treba uvećavati i slično),
- **Daj edan član porodice ima trajno opredjelenje prema poljoprivrednoj proizvodnji.**
- **Da je mlađi od 60 godina ida je spreman stručno i organizaciono prihvatati tehnološka rješenja.**
- **Da je svoju proizvodnju ugovorio sa dorađivačkim ili prerađivačkim kapacitetom ili da ima sigurno tržište.**
- **Da je spreman oficijelno prijaviti svoju djelatnost i uposlenje u sektoru agrara (kao obrtničku djelatnost, kućnu radinost ili drugi oblik).**
- **Da provodi propisanu radnu i tehnološku disciplinu u proizvodnji.**
- **Da je potpisao ugovor sa veterinarskom službom u animalnoj proizvodnji.**

6.8. Turizam

Postoje pretpostavke za razvoj različitih oblika turizma. Mogućnost organizovanja poljoprivrednih savjetovanja, promocije domaće proizvodnje hrane, različitih specijaliteta i seoskih rukotvorina uz obilje znamenitih objekata može u značajnoj meri promovisati ne samo vlastitu proizvodnju, **već i skidati hipoteku da je općina Maglaj djelomično zagađeno područje.** Naša istraživanja pokazuju da je u ruralnim sredinama zemljište „djevičanski“ čisto (**bez prisustva teških metala**).U projekciji želimo samo podsjetiti na bogastvo znamenitosti koje bi mogle korespondirati sa agroturizmom: Stari grad Maglaj; Delibegov han; Kalavun Jusuf pašina (Kuršumlija) džamija; Crkva svetog Ilije Proroka; Vali Redžep Jazidžioğlu džamija. Poznate su i druge znamenitosti: Uzeirbegov konak; Maglajska kamena kugla i stećak; Spomenik austrougarskim vojnicima.

Preporuke - Rješenja

- **Skidati hipoteku o Maglaju kao zagađenom gradu**
- **Organizirati poljoprivredne sajmove i promovisati domaće maglajske kulinarske i druge specijalitete.**

7. INSTITUCIJE U SEKTORU AGRARA OPĆINE MAGLAJ

7.1. Okviri funkcionisanja

Nije sporno da je potreban efikasan i konkurentan poljoprivredni sektor s kojim bi općina Maglaj postala značajniji partner vanjskom okruženju. Put do takvog sektora vodi preko dosljedne implementacije zadataka iz ove Strategije. Poljoprivredna proizvodnja može se razvijati samo uz odgovarajuću **institucionalnu podršku** svih faktora koji u njenom lancu imaju odgovarajuće obaveze i dužnosti. Svi oni i važni su i efikasni, razmjerno rangu u vertikali svoje strukture, i to idući od općine pa preko kantona, i entiteta do države kao najvećeg nivoa vlasti. Sve one treba da se nalaze na zajedničkom zadatku:

- da se poljoprivredi kao privrednoj djelatnosti osigura sukladno i efikasno djelovanje i
- da ljudi koji se odluče profesionalno baviti ovom djelatnosti znaju gdje i na koji način mogu riješiti probleme u svom radu.

7.2. Oblici udruživanja poljoprivrednika

Udruženja poljoprivrednih proizvođača koja djeluju komorskim sistemom, samostalnim udruživanjem ili samostalno, imaju zadatak da prate i analiziraju privredna kretanja, da predlažu mjere radi unapređenja uvjeta rada i poslovanja svojih članova, da učestvuju u pripremi mjera razvojne politike i strategije razvoja, na poslovnom povezivanju privrednih subjekata, da učestvuju u mehanizmima zaštite domaće proizvodnje.

Tab. br. 12. Udruženja poljoprivrednika i zadruge u općini Maglaj

Red. b.	Naziv subjekta	Odgovorna osoba
1.	ZZ „Milk-Maglajka“	Gosp. Šefik Ridžal
2.	ZZ „Agrar-Šeher“	Gosp. Isić Husejin
3.	ZZ „Kula“	Gosp. Pero Mamić
4.	UG „Jedinstvo“	Gosp. Vaso Zekić
5.	UG „Cow-How“	Gosp. Munib Jusufbašić
6.	UG „Poljoprivrednik“	Gosp. Niko Kožulović
7.	UG Pčelara „Maglaj“	Gosp. Asim Delić
8.	UG „AGRO-EKO TEŽAK“	Gosp. Nedžad Kalabić
9.	Udruženje poljoprivrednika „KOPICE“	Gosp. Salih Mujanović
10.	Udruženje „Malinari - Maglaj-Žepče“	Gosp. Haso Bešić
11.	Udruženje poljoprivrednika „Bijela Ploča“	Gosp. Miralem Karabegović,
12.	Udruženje građana „AGRO KOPICE“	Gosp. Jašić Refik
13.	Udruženje građana „Agro-Liješnica“	Gosp. Čamić Elvir
14.	Udruženje polj. „EKO BEHAR RAVNA“	Gosp. Ismet Suljić
15.	Udruženje polj. proizv. „Misurići“	Gosp. Zinaid Alić

Dakle, udruženja poljoprivrednika trebali bi da imaju savjetodavnu, edukativnu i lobirajuću ulogu i predstavljaju prvu sponu malog poljoprivrednog proizvođača sa svim relevantnim institucijama i organizacijama u okruženju. Na općini Maglaj registrovan je značajan broj

udruženja. Uz dužno poštovanje prema svima njima, autori ovog dokumenta cijene da bi njihova efikasnost, a i općinska podrška za njihov rad mogla biti značajnija.

Preporuke – Rješenja

Dati podrške udruženjima i zadrugama koje:

- upoznavaju poljoprivrednike sa mjerama i uredbama (legislativa),
- organiziraju zajedničko učešće na sajmovima i promotorskim aktivnostima,
- nabavljaju za kooperante repromaterijala i pogodnosti u plaćanju,
- organizuju lakši i sigurniji plasman proizvoda,
- organiziraju međusobno povezivanje članstva u razmjeni znanja i iskustva,
- organiziranju i dobivanju različitih certifikata,
- Obezbeđuju pristup povoljnijim kreditnima,
- lakše ostvarivanje prava u zaštiti vlastitih interesa.

7.3. Veterinarska služba

Na nivou BiH uspostavljen je **Ured za veterinarstvo**. Ovim uredom uspostavljena je veterinarska kontrola na nivou BiH i to sa nizom njenih zakonodavnih i koordiniranih funkcija. Zadaci Veterinarskih stanica u Maglaju kao i u drugim područjima BiH imaju zadaću:

- reprodukcija (vještačko osjemenjavanje) i proizvodna sposobnost različitih vrsta i kategorija stoke, sa stanovišta zdravstvene zaštite i zdravlja životinja, liječenje i suzbijanje zaraznih i drugih bolesti;
- briga da sirovine i prehrambeni proizvodi životinjskog porijekla budu zdravstveno ispravni, i prevencija ostataka štetnih materija u prehrambenim proizvodima životinjskog porijekla.

Preporuke – Zadaci - Rješenja:

Općina Maglaj ima jednu Veterinarsku stanicu, što predpostavlja informatičko unificiranje programa po kojim bi trebala da funkcionišu veterinarske usluge.

- Neophodno je u posticajima na nivou općine obezbijediti dio finansijskog inputa za nove izazove, prije svega, „brze odgovore na krizne i hitne situacije“.
- Savremenije **informatičko unificiranje** programa.
- Aplikacija softvera- **obuka kadrova**- stvoriti informatički prsten za mehanizam vođenja evidencija, jedinstvene baze podataka za stočni fond općine Maglaj i pristup svima koji imaju potrebu za informacijama iz oblasti veterinarske struke.
- **Izrada Programa pasminske rejonizacije stoke na prostoru općine Maglaj.**

7.4. Poljoprivredna stručna služba

Preporuke – Zadaci - Rješenja:

Nema razvoja poljoprivrede bez razvijene stručne službe. U tom kontekstu predlažemo:

- **Formiranje stručne poljoprivredne službe u općini Maglaj.**
- **Prijem agronoma općeg smjera (ratarstvo, povrtlarstvo, ljeko bilje i dr)**
- **Prijem agronoma voćara.**

7.5. Dorađivački i prerađivački kapaciteti sektora agrara

Za prerađivačke kapacitete dio primarnog proizvoda dolazi sa nivoa općine Maglaj, a dobar dio sa različitih prostora i tržišta. Problem kod poljoprivrednih proizvođača su usitnjeni posjedi i nemogućnost velike komercijalne proizvodnje, što dorađivače i prerađivače dovodi u situaciju bukvalnog snalaženja tržišta nabave proizvoda. Dakle nema ravnoteže između primarne proizvodnje i prerade. Istina, kod otkupa mlijeka postoji ustaljeno tržište (otkup) i nije problem sirovine i za mnogo značajniju preradu od postojeće koja se odvija u „Saraj milk“ d.o.o Liješnica. Prednost prerađivačkih kapaciteta svakako je obilat prirodni potencijal sa dovoljno kvalitetnog nezagadjenog zemljišta i jeftina radna snaga koja može obezbijediti sirovinu i za preradu voća i povrća. Međutim, osnovni nedostaci svakako su loša organizacija proizvodnje i otkupa (prodaje), nekonzistentnoj kreditnoj politici za kapitalna ulaganja i investicije. Kao posebni problemi razvoja poljoprivrede i prehrambeno – prerađivačke industrije su: nedovoljno razvijeno tržište poljoprivrednih proizvoda; nesiguran plasman (često se dešava da se roba plasira ali se na naplatu čeka isuviše dugo); nedostatak prerađivačkih kapaciteta; nedovoljna finansijska podrška za investicije.

Preporuke – Rješenja:

Općina Maglaj kao najbliža lokalna zajednica poljoprivrednicima ima važnu ulogu u razvoju poljoprivrede i treba da bude usmerena u pravcima:

- Stvaranje uvjeta pogodnih za investiranje u poljoprivrednu proizvodnju i preradu, - privlačenje investitora.
- Priprema za bolje korištenje sredstava većih nivoa vlasti i EU fondova.
- Obezbijediti pogodnosti koje ima općina na što kvalitetniji način.
- Obezbeđivanje direktne podrške poljoprivrednicima u okviru svojih mogućnosti.

8. OGRANIČENJA ZA PROGRES SEKTORU AGRARA

8.1. Ograničenja poljoprivrednoj proizvodnji

Postoje brojna ograničenja u sektoru agrara na koje strategija daje odgovor i predlaže rješenja:

- veći broj poljoprivrednih gospodarstva nema startnu poziciju za konkurenciju iz okruženja,
- veoma usitnjen posjed sa niskim nivoom intenzivnosti, otežanim uslovima u proizvodnji, zaostatkom tehničko-tehnoloških rješenja,
- poljoprivreda je često dodatno zanimanje što usporava modernizaciju i tržišnu orijentaciju poljoprivrednog domaćinstva,
- nizak nivo znanja kod proizvođača,
- nedovoljan finansijski input za investicije i kapitalna ulaganja, neadekvatna kreditna politika.
- Pored navedenih primarnih, evidentni su i drugi ograničavajući segmenti za revitalizaciju agrara, prije svega zastarjelost opreme i tehnologije proizvodnje, nizak stepen primjene mehanizacije, usitnjenost primarne poljoprivrede, nizak obim proizvodnje po obiteljskom gospodarstvu, relativno visoka cijena inputa u krajnjem proizvodu, nizak nivo tržišne prodaje, neorganizovanost i nepostojanje čvrstih oblika horizontalnog i vertikalnog povezivanja proizvodnje i prerade.

8.2. Agroekološki uslovi i resursi

Općina Maglaj raspolaže značajnim resursima poljoprivrednih površina za neke intenzivne kulture (proizvodnju povrtnih i voćarskih kultura, prije svega jagodastog voća). Zastupljenost velikog broja poljoprivrednih grana uslovljena je, prije svega, različitim prirodnim ambijentom. Tako je u nižim zonama zastupljeno povrtlarstvo i voćarstvo, a na nešto većim zonama, ekstenzivno stočarstvo (uzgoj goveda, ovaca).

Ukoliko se stavi u odnos veličina poljoprivrednih površina i vrijednosti ostvarene proizvodnje i bez dubljih analiza dolazi se do zaključka o nedovoljnoj iskorištenosti poljoprivrednih resursa.

8.3. Nagib terena

Općina Maglaj predstavlja jedan respektabilan potencijal za poljoprivredni razvitak. Ipak, njen značajan potencijal poljoprivrednih zemljišta usljed manjeg povratka raseljenog stanovništva, prividno ga čini poljoprivredno manje atraktivno područjem. Uz poznate karakteristike zemljišta, značajan ograničavajući segment pašnjačkog pa i livadskog prostora stoji u činjenici da se izvestan dio tih površina nalazi na nagibima koji su od 10° i više, što sprječava svrsishodniju obradu tla i ograničava izbor i načina njegovog korištenja.

8.4. Spoj tradicije i modernizacije

Niska ulaganja imputa, prije svega organskog i mineralnih đubriva i sredstva za zaštitu bilja, rezultiraju niskim prinosima po jedinici proizvodnje u biljnoj, pa onda i u animalnoj proizvodnji. Realno je očekivati da će se takav tradicionalan način još dugo zadržati. Ipak, sve su snažniji prodori savremenog načina organizovanja proizvodnje hrane. Modernizacija, po pravilu, ide brže u gospodarstvima koja su bliže urbanom području. Može se uočiti jasna razlika između različitih vidova proizvodnje. Tako, u proizvodnji povrća imamo, istina, manji broj proizvođača koji primjenjuju veoma moderan pristup u proizvodnji, ali su brojni i oni koji se bave proizvodnjom uglavnom na tradicionalan način, prije svega za potrebe potrošnje sopstvenog domaćinstva. U proizvodnji mlijeka, manji broj farmera ostvaruje sasvim visoku proizvodnju po grlu i ta proizvodnja za njih predstavlja porodični biznis (neki su na najsavremenijem nivou), dok je velika većina onih kojih se tom proizvodnjom bave prvenstveno da bi zadovoljili egzistencijalne potrebe domaćinstva.

Posmatrajući u cjelini, stočarstvo je grana u kojima se proizvodnja u najvećem stepenu odvija na tradicionalan način, ali su istovremeno i tržišno orjentisani, čak u većem stepenu nego neke druge grane. Jedna od karakteristika tradicionalne poljoprivrede jeste i visoka zastupljenost staračkih domaćinstava i ženske radne snage koja obavlja brojne poslove u sektoru agrara. Usljed brojnih razloga, znatan je broj penzionera i hobista koji se aktivno bave poljoprivredom. U nekim sektorima, kao što su pčelarstvo, sakupljanje ljekovitog bilja i gljiva, voćarstvo i sl. penzioneri uzimaju aktivnog učešća. Navedene činjenice se ne mogu niti smiju ignorisati pri osmišljavanju koncepta nove agrarne politike. Nema dileme da je osmišljena i solidna podsticajna politika u općini Maglaj stvorila preduslove za predstojeću modernizaciju, povećanja produktivnosti i podsticanja komercijalne proizvodnje.

Najizraženiji problemi u sektoru proizvodnje koji doprinose slaboj konkurentnosti su:

- zastarjelost opreme i tehnologije u proizvodnji,
- nizak stepen primjene mehanizacije,
- usitnjenost primarne poljoprivrede, nizak obim proizvodnje po jedinici gazdinstva,
- relativno visoka cijena inputa koji utječu na cijenu krajnjih proizvoda,
- nizak stepen tržišne prodaje,

Poljoprivredi se daje zadaća da bude glavna djelatnost seoskog prostora i postane izdašan izvor prihoda njenih stanovnika. To su krupni zadaci koji su u visokoj neusaglašenosti sa sadašnjim općenito lošim stanjem u sektoru agrara pa se poboljšanje tog stanja postavlja kao goruća potreba pred kojom nije ostalo vrijeme za bilo kakva uzmicanja. Da se otvore procesi za dostizanje postavljenih zadaća, treba rješavati probleme i ograničenja kojih agrarni sektor u općini Maglaj ima napretek.

8.5. Opća ograničenja

Negativna demografska kretanja i niska produktivnost

Veliki je broj poljoprivrednih proizvođača je sa negativnom staračkom strukturom. Zapravo, u velikom broju su staračka domaćinstva, koja se obično bave proizvodnjom hrane za vlastite potrebe. Relativno niska produktivnost rada u poljoprivredi je, takođe, opća karakteristika agrarnog sektora. Ovakva situacija posljedica je različitih uzroka, a jedan od njih je i niski tehnički nivo poljoprivredne proizvodnje, koji povećava potrebu u fizičkom radu. Ono što u najvećoj mjeri zabrinjava je odliv mlađe radne snage sa sela.

Nedovoljno razvijen prehrambeno – prerađivački sektor

Izražen je nizak stepen finalizacije poljoprivrednih proizvoda, značajan je udio vlastitog obezbjeđenja stanovništva hranom, kao i izražen plasman poljoprivrednih proizvoda neregistrovanim kanalima prodaje. Povećanje broja uposlenih u sektoru agrara moguće je postići prilivom sredstava kroz investicije i konsolidacijom finansijskog sistema na većim nivoima vlasti. Poljoprivredni subjekti imaju negativne finansijske performanse, koje se manifestuju kroz opadanje tržišnog učešća i rentabiliteta, povećanje zaduživanja, neadekvatno investiranje.

Investicije kao ograničavajući faktor razvoja poljoprivrede

Investicije u dosadašnjem razvoju primarne proizvodnje i prehrambeno-prerađivačkog kompleksa bile su nedovoljne, ili zanemarljive i nisu mogle biti „motor“ razvoja agrara. Evidentno je da će u budućem razvoju poljoprivrednog gospodarstva ulaganja u razvoj farmi za mlijeko i meso, jagodasto voće, rashladne kapacitete i druge proizvodnje zauzimati krucijalno mjesto. Investicije imaju presudnu ulogu za realizaciju ciljeva i prioriteta agrarnog sektora, prije svega kao pokretački instrument kvantitativnog rasta ukupnih agrarnih proizvodnih faktora, ali i stvaranje uslova za bolji život na selu.

Općina Maglaj po svom geografskom položaju, agroekološkim uvjetima, prirodnim resursima, predstavlja interesantno područje za investiranje u sektoru agrarne privrede.

Promjenjiva agrarna politika i nedovoljna budžetska podrška

Budžetska podrška za poljoprivredu sa nivoa FBiH po svim kriterijima je nedovoljna i nije u kontekstu usvojene Strategije razvoja poljoprivrede FBiH s predloženih 6% od ukupnog proračuna budžeta. (U EU budžetska podrška u sektoru agrara po stanovniku je 250,00 KM, u BiH 16,00 KM). Struktura agrobudžeta u FBiH varirala je iz godine u godinu. Variranje osnovnih grupa mjera u podrškama ukazuje da znatan broj istih nije ustaljen i da nisu dovoljno praćeni efekti tih mjera. Oficijelna budžetska podrška sa nivoa općine Maglaj u 2017. godini iznosi 142.000.00 KM, odnosno cca 2 % u odnosu na budžet.

Prijedlozi - Rješenja za prevazilaženje ograničenja

- Aktivirati dio prirodnih potencijala (resurse), u održivu proizvodnju.
- Racionalno i namjenski gospodariti prirodnim resursima.
- Gdje je god moguće fokusirati se na organsku proizvodnju hrane.
- Iskoristiti spremnost stanovništva da se bavi poljoprivredom.
- Podsticati postojeće i nove prerađivačke pogone i kućnu radinost.
- Popravlјati ruralne komponente razvoja većim posticajnim sredstvima

9. RAZVOJNI CILJEVI U SEKTORA AGRARA

9.1. Razvojni ciljevi

Postojeće stanje u makroekonomskim okvirima (na nivou države BiH) odrazilo se na sve aspekte privređivanja, pa prema tome i na aspekt agrarnog sektora. Tržišni principi su uglavnom utjecali na poljoprivredu, kao najspecifičniji i najosjetljiviji sektor. Ozbiljnijim pristupom prema međunarodnoj zajednici, poljoprivreda će dobiti novu ulogu i značenje. Do tada agrar na svim nivoima, prema tome i općinama, treba postići značajan uspjeh i biti na "stazi" (iako smo za sada među posljednjima) prema EU integracijama.

Prijedlozi - Rješenja

Polazeći od navedenih ocjena i činjenica, u svom proizvodnom, tehnološkom, organizacijskom i upravljačkom dijelu, cjelokupna strategija se usmjerava na sljedeća suštinska pitanja:

- **Izbor užeg broja proizvodnji koje najbolje odgovaraju prirodnim resursima u uvjetima općine Maglaj, prije svega profitabilnih proizvodnji sa obezbijeđenim tržištem.**
- **U općini Maglaj izdvajamo dvije strateške proizvodnje, prije svega proizvodnja mlijeka i mesa i proizvodnja jagodastog voća - malina, kupina, borovnica, aronija, ne zapostavljajući druge proizvodne grane).**
- **Uvođenje novih tehnoloških rješenja u proizvodnji radi postizanja ekonomske održivosti manjih i srednjih poljoprivrednih gospodarstava.**
- **Rekonstrukciju (transformaciju - uvećanje) određenog broja malih i srednjih poljoprivrednih gospodarstava kako bi ona mogla prihvatiti moderne tehnologije i postati robni održivi proizvođači.**
- **Obezbijediti vertikalnu vezu primarne proizvodnje i prerade (ključna zadaća - na općini Maglaj nema značajnijih prerađivačkih kapaciteta.).**

9.2. Principi strateških opredjelenja

Koncept razvoja agrara podrazumijeva sljedeće aspekte:

Održivi ruralni razvoj

Značajno veće ulaganje usmjeravati u ruralni razvoj. Nije moguće održivo gospodariti i demografski sačuvati seosko područje bez održive poljoprivrede. Međutim, autori strategije zbog konfiguracije terena ruralni razvoj poistovjećuju sa terminom razvoj ukupnog područja Maglaja.

Ekonomski aspekt

Za sektor agrara se važu ekonomski principi, kao i za druge privredne grane. Koncept održive poljoprivrede nadopunjuje ekonomsku funkciju. Poljoprivreda je temelj za prehrambeno-prerađivačku industriju, ona podstiče razvoj i drugih sektora (oprema, mehanizacija, ambalaža, transport, usluge, servise i dr.).

Aspekt razvoja turizma

Turizam bi mogao biti snažan generator razvoja poljoprivrede u općini Maglaj. Postoje realni uslovi i potencijali za rekreaciju i razvoj turističkih atrakcija i atraktivnosti. U općini Maglaj postoje objektivne mogućnosti za agrarni turizam.

Socijalni aspekt

Poljoprivreda upošljava veliki broj stanovnika, čime se djelomično ublažava pritisak na radna mjesta u drugim oblastima. Mogućnosti vlastite proizvodnje hrane na gospodarstvima smanjuju socijalne tenzije, ujedno doprinose borbi protiv siromaštva na seoskim područjima.

Prehrambeni aspekt

Sigurnost u obezbjeđivanju zdravstveno ispravne hrane treba biti strateški cilj i interes. Realiziranjem navedenih aspekta realizirati će se i najbitniji cilj: **prehrambena sigurnost stanovništva**.

Prijedlozi i Rješenja

- Gospodarenje resursom na dugoročno održiv način uz promociju poljoprivrede koja je maksimalno usklađena sa očuvanjem okoliša (**održivo gospodarenje resursom**);
- Obezbjeđivanje stabilne i prihvatljive ponude bezbjedne hrane u pogledu kvaliteta i cijene (**sigurnost zdravstveno ispravne hrane**);
- Osiguranje primjerenog životnog standarda za seosko stanovništvo i ukupnog ruralnog razvoja (**održiv ruralni razvoj**);
- Stalno podizanje konkurentnosti proizvođača (**podizanje konkurentnosti**).

9.3. Realizacija prijedloga – Rješenja

Put prema revitalizaciji agrara općine Maglaj treba da se kreira u sljedećim pravcima i okvirima:

Podizanje konkurentnosti postojećih komercijalnih (robnih) poljoprivrednika, upravljanjem resursom na održiv način, briga o ruralnom razvoju i tradicionalnim vrijednostima, podizanje kvaliteta proizvoda, institucionalna podrška. Itencije za podizanje konkurentnosti poljoprivrednika za bližu i dalju budućnost predpostavljaju:

- povećanje obima proizvodnje uz sprječavanje (koliko je moguće) dalje fragmentacije zemljišnih posjeda, veća fleksibilnost i dinamičnost na tržištu i očuvanje cjeline razvoja gospodarstava,
- uređenje poljoprivrednog zemljišta, uključujući hidromeliorativne i druge agromeliorativne mjere,
- veći nivo tehničke opremljenosti i podizanje efikasnosti finansijskim inputom,
- podizanje nivoa znanja kod poljoprivrednih proizvođača, većom podrškom mlađim proizvođačima,
- poslovno povezivanje gospodarstava, prirodne proizvodnje ("klijenata"),
- jačati vertikalne integracije uključujući i trgovačku mrežu, jačati horizontalnu integraciju u prerađivačkoj industriji,
- inicirati organsku proizvodnju hrane i turističke atrakcije i atraktivnosti,
- privlačenje ino kapitala u sektoru proizvodnje hrane,
- jačanje marketing funkcija ukupnog lanca proizvodnje hrane radi podsticaja prodaje i potrošnje hrane, osposobljavanje menadžmenta-sajmovi, izložbe i dr.

KADROVSKO RJEŠENJE

Za implementaciju Strategije općine Maglaj bilo bi neophodno (ukoliko je moguće) u sistematizaciji radnih mjesta predvidjeti četiri izvršioca (dva ing. agronomije i dva poljoprivredna tehničara). Sredstva za pokriće troškova planirati iz Budžeta/Proračuna Općine Maglaj).

10. STRATEŠKI PRAVCI - BILJNA I ANIMALNA PROIZVODNJA

10.1. Politika prema zemljištu

Temeljne smjernice kao i načela zaštite, racionalnog i pravilnog gospodarenja poljoprivrednim zemljištem proistječu iz Zakona o poljoprivrednom zemljištu („Službene novine Federacije BiH“, broj 52/09).

U cilju namjenskog i racionanog korištenja i zaštite poljoprivrednog zemljišta na području općine Maglaj neophodno je poduzeti niz mjera i aktivnosti i to:

- Izrada osnova, programa i projekata zaštite, korištenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta.
- Uspostaviti trajni monitoring stanja i promjena na poljoprivrednom zemljištu.
- Izraditi Projekt višenamjenskog vrednovanja, zaštite i korištenje zemljišta;
- Voditi evidenciju o neobrađenom poljoprivrednom zemljištu i o zemljištu koje je promijenilo namjenu.
- Sređivanje zemljišno knjižnog i katastarskog stanja u općini Maglaj je obavljen u cca 50% obimu. Problem je što jedan dio prostora općine Maglaj nema uspostavljenu gruntovnicu što usložnjava završetak poslova na ovom zadatku).
- Zaštititi poljoprivredno zemljište od raznih vidova oštećenja i degradacije;
- Vršiti sistematsku kontrolu plodnosti tla/zemljišta kod robnih proizvođača (obaveza federalnog zavoda za pedologiju uz zahtjev općine da se ta mjera provede – bez naknade).

10.2. Biljna proizvodnja

10.2.1. Hljebna (krušna) žita

Hljebna žita – Proizvodnja pšenice nema povećan trend sjetvenih površina posljednjih godina (56 ha u 2016. god.), međutim prinosi su rapidno povećani, što je prema ocjeni autora rezultat savjetodavne općinske poljoprivredne službe. Povećanje sjetvenih površina pšenice nema utemeljenja u održivost (rentabilnost na manjim površinama), izuzev da slobodne površine budu zasijane i što proizvod (pšenica) može duže vrijeme stajati dok se ne realizuje prodaja. Proizvodnja pšenice se provodi najčešće na temelju tradicije, sa malim udjelom savremenih agrotehničkih mjera, bez finansijske podrške (FBiH podršku je ograničila na 1 ha, a takvih proizvođača na općini Maglaj nema). Znatnije povećanje površina za proizvodnju pšenice nije realno (**povećanje bi trebalo temeljiti više na podizanju prinosa po jedinici površine i izmjeni sortimenta**).

Ječam realno nema šansu za veću ekspanziju, obzirom na usitnjenost zemljišnih posjeda. Međutim, prosječni prinosi ječma su značajno povećani u 2016 u odnosu na 2014 i 2015 godinu.

Za proizvodnju **raži i zobi** trebalo bi iskoristiti prednost područja sa većom nadmorskom visinom i kiselih zemljišta lošijeg kvaliteta. Zanimaruje se činjenica da zob, sama ili

združena sa nekom leguminozom, može dati visok prinos kvalitetne krme, a ipak su sjetvene površine zobi na općini Maglaj sporadične.

Tritikale na poljoprivrednim gazdinstvima nije zastupljena u proizvodnji. Međutim, proizvodnja tritikalea mogla bi biti za ishranu stoke jedna pozitivna poruka za masovnije širenje ove žitarice. To, a i mnogo drugih aspekata u proizvodnji stočne hrane ukazuju na činjenicu da je proizvodnja mesa i mlijeka van sistema održive proizvodnje. Ovom žitaricom objektivno bi se moglo obezbijediti solidna krmna baza za robne proizvođače mlijeka i mesa. Također, vrijednost ove kulture je da se dobro koristi kao koncentrovana krma i obezbjeđuje obilje slame, a može se uzgajati na nešto lošijim i kiselijim tlima koja nisu pogodna za uzgoj drugih kultura.

Proizvodnja **heljde je** zanemarljiva, iako velike proizvodne površine u brdskom dijelu općine Maglaj upravo odgovaraju za uzgoj heljde. Dakle, heljda bi se mogla proizvoditi na većim nadmorskim visinama i zauzimati zemljišta na kojima nije moguće uzgajati druge žitarice. Posebno bi je trebalo postići za aspekt organske proizvodnje obzirom da ne zahtijeva gnojidbu niti zaštitu, a u turističkoj ponudi predstavljala bi jednu od starteških specijaliteta (primjer turističke ponude proizvoda i jela od heljde kopirati sa područja Nišičke Visoravni – heljdini specijaliteti).

Proizvodnja kukuruza ostvaruje se na godišnjim površinama od 148 ha/2016 i u usporedbama sa predhodnim godinama iskazuje sjetvenu konstantu (to je loš signal za progres u proizvodnji mlijeka i mesa). Dakle, proizvodnja kukuruza je zanemarljiva u usporedbama nekih osnovnih potreba za postojeći stočnog fonda. Kao i kod ostalih žitarica, proizvodnju kukuruza treba temeljiti na većim prinosima po jedinici površine. Zabrinjava podatak da su relativno male površine silažnog kukuruza, a agroekološki uvjeti za ovu proizvodnju su povoljni.

Preporuke – Strateška opredjelenja

Hljebna žita i kukuruz

- Zadržavanje na istom nivou ili blago povećanje površina za žitarice (pšenice, raži i ječma).
- Značajnije podsticati silažni kukuruz i uvoditi više žitaricu tritikale i heljdu.
- Primjena savremenijih agrotehničkih mjera u proizvodnji i povećanje prinosa.
- Uvođenje sorata i hibrida (kukuruz šećerac i kokičar).
- **Kod proizvodnje žitarica i kukuruza neophodno se usmjeriti na povećanje prinosa po jedinici površine i djelomičnoj izmjeni sortimenta.**

10.2.2. Proizvodnja povrća

Domaća proizvodnja povrća ima svoju prepoznatljivost kod potrošača, ali je i dalje nedovoljno konkurentna u odnosu na uvoz. Dodatni problem razvoju ove proizvodnje čini nedostatak rashladnih kapaciteta i prerađivačka industrija. Proizvodnja povrća u zaštićenom prostoru, posljednjih godina je u blagoj ekspanziji.

Problemi u proizvodnji povrća, kao i većini drugih kultura je nepostojanje organizovanog tržišta, te nedostatak stručnog kadra koji bi bio u cjelosti predan i zadužen za savjetodavnu ulogu (rad na terenu). U sjetvenoj strukturi na području općine Maglaj dominira krompir (163 ha/2016. god.), iako iskazuje konstantnost u sjetvenim površinama.

Dominira proizvodnja povrća za vlastite potrebe i prodaju za lokalno stanovništvo, ponekada i prodaja na "kućnom pragu". Ekonomski činioци uvjetuju veći nivo ulaganja i određni intenzitet proizvodnje, posebno u plasteničkoj proizvodnji.

Plastenička proizvodnja nema ograničenja u proizvodnim uvjetima, obzirom da nije izložena vanjskom utjecaju. Proizvodnja u plastenicima zahtjeva dosta visok nivo znanja iz ove oblasti, te je neophodno paralelno sa izgradnjom plastenika vršiti edukaciju novih proizvođača kako bi što brže i kvalitetnije ovladali ovom problematikom. Općina Maglaj, na njenim rubnim prostorima u zaleđu urbane sredine ima uslove za prelazak na ekološku poljoprivredu. Razvoj ekološke proizvodnje povrća bi trebao u bližoj budućnosti biti u funkciji turističkih destinacija, a manje u nekoj prerađivačkoj sferi (skidati hipoteku sa općine Maglaj da je zagađeni grad).

Preporuke - Strateško opredjeljenje

- Rast proizvodnje povrća temeljiti na značajnom povećanju površina pod plastenicima sa sistemom za zlijevanje, uvođenju savremeni tehnologija uzgoja.
- U predstojećem periodu treba podsticati plasteničku proizvodnju (200 i više m²).
- Na rubnim područjima postići organsku proizvodnju povrća na otvorenom prostoru i u plastenicima.
- Sortiment povrća usmjeravati prema sortama i hibridima: **paradajza** - Matias, Belle, Buran; **paprike** - Vedrana, Istra, Madona; **krastavca** - Edona, Darina, Ekron, Dinero; **salate** - Pronto, Tatiana, Noisette, Vanity, Funway, Flavy, Angie; **kupus** - Rinda, Sir, Bravo, Parel; **kelj** Capricio, Rigoletto, Daphne, Alaska.

10.2.3. Proizvodnja krmnog bilja

Krmno bilje u funkciji ishrane stoke na osnovu procjena, niti je adekvatno, niti je u hranbenom smislu kvalitetno, a proizvodne površine za proizvodnju krmnog bilja nisu iskorištene. Da bi se povećao proizvodni potencijal livada i pašnjaka potrebno je primijeniti poznate agromeliracione, odnosno agrotehničke mjere u gazdovanju sa njima obzirom da su uglavnom prisutni degradirani pašnjaci na velikim nagibima, sa plitkim slojem plodnog zemljišta.

U narednim godinama svakako bi trebalo nastaviti tendenciju povećanja proizvodnje silažnog kukuruza i tritikale u ukupnoj proizvodnji krmiva. **Kod robnih proizvođača mlijeka i mesa na ogleđnim parcelama (finansirati iz posticaja sjeme) zasijati: jednogodišnje leguminoze - stočnu grahoricu i grašak, stočni sirak, perko repicu, stočni kelj, koji nisu zastupljeni (čak ni poznati niti robnim, niti naturalnim proizvođačima mesa i mlijeka).** Buduća proizvodnja kabaste i zrnaste krme morat će dati mnogo snažniju podršku stočarstvu nego što je činila do sada. Ona će to postizati značajnim skokovima u širenju sjetve na nove površine i podizanjem sadašnjih, više nego skromnih prinosa, na mnogo veće proizvodne vrijednosti. U strukturi sjetve, koja se postavlja kao cilj, još veća zastupljenost od sadašnje treba biti silažni kukuruz i druge navedene krmne kulture.

STRATEŠKA OPREDJELJENJA - PREPORUKE

Podrške sa nivoa općine usmjeravati u:

- U stalnu edukaciju na rekultivaciji livada i pašnjaka (edukaciju su u obavezi bez naknade obavljati eksperti Federalnog zavoda za poljoprivredu).
- **Obezbijediti veću finansijsku podršku silažnom kukuruzu ,**
- **Nabavka sjemena: stočne grahorice, graška, stočnog kelja, stočnog sirka, perko repice kod odabranih robnih proizvođača mlijeka i mesa. Ukoliko se u sistem ishrane ne uvedu navedene krmne kulture neće biti rentabilne proizvodnje mesa i mlijeka.**

10.2.4. Voćarska proizvodnja

Voćarska proizvodnja, na prostoru općine Maglaj pokazuje blago povećanje kada su u pitanju stablašice, izuzev progresa u proizvodnji jagodastog voća, prije svega maline sa površinom od 27 ha/2016. god.. Voćarstvo zauzima relativno manji udjel unutar obradivih površina u odnosu na uslove uzgoja. Značaj ove proizvodnje ogleda se u tome što omogućava bolje korišćenje površina na brojnim lokacijama i područjima sa manje povoljnim zemljišnim i klimatskim uslovima, uključujući i zemljišta lošijih fizičkih,

hemijskih i drugih osobina, kao i površine sa većim nagibom. Postojeći stari voćnjaci na prostoru općine Maglaj su ekstenzivnog uzgoja, sa vrlo niskim prinosima, kao i zapuštenim stablima. Izuzetak čine nekoliko voćnjaka intenzivnog uzgoja, koji su u relativno dobrom stanju. Cijenimo da je proizvodnja stablašica (jabuka, kruška, šljiva) neopravdano malo zastupljena na prostoru općine Maglaj. Uglavnom dominiraju voćna stabla na okućnicama u svrhu podmirenja vlastitih potreba. Za veći broj poljoprivrednih proizvođača voćarska proizvodnja je usputna, sporedna djelatnost u okviru mješovitih gospodarstava. Intenzivan uzgoj voćaka u prvom redu podrazumijeva korištenje kvalitetnih sorti i podloga za sve voćne vrste. Svakodnevno pristižu nove sorte i podloge kvalitetnije i gospodarski značajnije od dosada korištenih. Voćarska proizvodnja, prije svega savremena i intenzivna, traži i kvalitetan stručni kadar, osposobljene voćare koji su spremni prihvatiti sve izazove, zadatke i odgovornosti koje ova proizvodnja postavlja.

STRATEŠKA OPREDJELJENJA -- RJEŠENJE

- Sadnju šljive orjentisati na sortiment: Čačanska najbolja, Čačanska ljepotica, Bilska rana i Stenley.
- Na manjim površinama gdje zadovoljava kvalitet zemljišta , gdje postoji mogućnost obrade i navodnjavanja treba ići na podizanje savremenih gustih zasada jabuke i kruške.
- Kod trešnje treba ići na laganu izmjenu sortimenta i početi saditi sorte: Stela, Sju, Van, Bing, Burlati i druge kako bi se utjecalo na kvalitetniju ponudu na tržištu.
- **Opredijeliti se za proizvodnju jagodastog voća, prije svega maline, ali odmah u proizvodnju uvoditi i postićati druge jagodaste vrste (kupinu, borovnicu, aroniju, jagodu – to će zasigurno biti „motor“ razvoja poljoprivrede).**
- Sortiment maline uskladiti prema nadmorskoj visini. Na većim n. visinama uzgajati sorte Miker i Vilamet, a na nižim uz navodnjavanje sortu Polka.
- **Podsticati robnu proizvodnju jagodastog voća (minimum 0,2 ha) samo sa sistemom za navodnjavanje i potvrdom od udruženja pčelara da je obavijestio pčelare u prečniku od 6 km o vremenu tretmana maline, ili dokaz (upustvo i račun za kupljeno zaštitno sredstvo) da je malinu tretirao sredstvima koja nisu škodljiva za pčele.**
- Autohtone voćne vrste sačuvati za vlastitu potrebu i prerađu (džemovi, marmelade, pekmez).

10.2.5. Ljekovito bilje i gljive

Ljekovito bilje, šumski plodovi i gljive smatraju se cjelinom koja nema čvrstih veza s drugim privrednim granama agrarnog sektora, iako može vezati za sebe niz ulaznih i izlaznih interakcija sa brojnim subjektima, posebno prehrambeno prerađivačkim kompleksom. Ovaj sektor zbog važnosti radnog angažmana sa sigurnošću je održiv, pa se borba za konkurentnost i tržišni principi nameću kao dominantna opredjeljenja njenog razvoja.

U najsžetijem obliku rečeno, vizija razvoja ljekovitog bilja, gljiva i drugih šumskih sekundarnih sirovina može se definisati težnjom da se iz današnjeg nerazvijenog stanja ovog sektora definiše i obezbijedi ambijent koji će:

- za ruralno područje biti primjeren,
- sakupljanjem i uzgojem ljekovitog bilja i gljiva biti održiv,
- tehničko-tehnološki odgovarajući,
- ekološki prihvatljiv.

Sakupljanje ljekovitog bilja i gljiva između onoga što je ono do sada i onoga što se od njega očekuje u budućnosti, jeste da :

- postupcima sakupljanja i mjerama uzgoja daje proizvod koji će biti prihvaćen od potrošača u zemlji i inozemstvu,
- osigura nivo profitabilnosti i održivosti,
- radno angažira veći broj stanovništva, pogotovo ruralnih područja.

STRATEŠKA OPREDJELJENJA - PREPORUKE

- Dati podršku formiranju primarnih i sekundarnih otkupnih stanica za otkup i destilaciju ljekovitog bilja i gljiva.
- Finansijskim inputom podsticati plantažni uzgoj pojedinih ljekovitih biljnih vrsta u cilju destilacije (u toku ljeta destilirati ljekovite biljke, u kasnu jesen zimu i rano proljeće igličasto drveće bora, jele i smrče);

10.2.6. Organska proizvodnja hrane

Brojni su razlozi koji nas upućuju na brže preusmjerenje konvencionalne na organsku poljoprivredu, a ovdje naglašavamo sljedeće:

Ekološki: održavanje prirodnog bogatstva i biološke ravnoteže; zaštita okoline; čuvanje (zaštita) tla; obezbjeđenje ambijenta za uzgoj životinja, posebno stvaranje pozitivne valencije i imidža za turizam (za općinu Maglaj turizam bi trebao biti okosnica mnogih pozitivnih procesa, organske poljoprivrede ponaosob).

Privredni: obezbjeđenje tržišta za organski proizvod (razvijen turizam je najveći apsorber organske proizvodnje hrane i „turbo motor“ za njeno širenje) predstavlja održivost i rentabilnost proizvodnje.

Zdravstveni: zdravstveno ispravna hrana je uslov boljeg zdravlja i manjeg pritiska na ljekarske intervencije i korištenje u većoj mjeri sintetičkih lijekova.

PREPORUKE - RJEŠENJA

Obezbijediti finansijsku podršku procesima koji su u funkciji unapređenja organske proizvodnje hrane, prije svega u:

- Procesima edukacije, certifikacije organskih proizvoda, podršci jagodastom voću (minimum 0,1 ha) i povrću u zatvorenom prostoru (plastenik min. 200m²).
- Podršku promociji organskih proizvoda (sajmovi na domaćem i ino tržištu).

10.3. Animalna proizvodnja

Stočarstvo, uopće, pa i u općini Maglaj, ubraja se u strateški bitnu proizvodnju. Poseban značaj u strukturi stočarske, pa i ukupne poljoprivredne proizvodnje, imaju govedarstvo i ovčarstvo. Stočarstvo ima zatvoren proces proizvodnje i u potpunosti je integrisano u njene zemljišne i klimatske resurse. Stočarstvo je u najvećem dijelu općine, izuzev manjeg broja farmi koje bi se mogle svrstati u napredne, ukomponovan u tradicionalne principe ne doživljavajući skoro nikakve tehnološke promjene.

Tab. br. 13. Vrste i kategorije stočnog fonda

Redni broj	Vrsta i kategorija stoke	Broj grla po godinama		
		2014	2015	2016
1.	Goveda- ukupno – krave i steone junice	2.420	2.460	2.470
		1.770	1.800	1.810
2.	Ovce-ukupno – ovce za rasplod	3.840	3.900	3.910
		3.350	3.400	3.410
3.	Svinje- ukupno -krmače i suprasne nazimice	520	590	600
		50	70	80
4.	Konji- ukupno - kobile i ždrijebne omice	98	98	95
		10	10	10
5.	Perad- ukupno - nosilice	50.500	52.500	53.000
		30.500	31.500	32.000
6.	Koze- ukupno	300	500	500
7.	Košnice pčela- ukupno	2.300	2.300	2.250

10.3.1. Govedarstvo

Govedarstvo je najvažnija grana stočarstva u općini Maglaj, prije svega, za mala i srednja porodična poljoprivredna gazdinstva. Za očekivati je da ova grana stočarstva, u kontekstu organizovanog otkupa mlijeka, pogotovo u bližoj budućnosti doživi svoju ekspanziju. Ukupan broj goveda posljednjih godina je u blagim varijacijama, bez progressa u brojnosti i proizvodnosti po grlu. Na području općine Maglaj prevladavaju križanci sivog i smeđeg alpskog goveda, sa kojim se pretapala naša autohtona pasmina „Buša“.

Današnji svjetski trendovi u govedarstvu definišu uzgojni program koji ima za cilj: unapređivati (poboljšati) ekonomsku efikasnost proizvodnje mlijeka i mesa u datim ekonomskim i prirodnim uslovima, što podrazumijeva objektivno vrednovanje svih funkcionalnih svojstava, a ne samo proizvodnih. Govedarstvo kao grana poljoprivredne proizvodnje temelji se na održivosti prvenstveno zahvaljujući osiguranom otkupu mlijeka sa čitavog prostora općine, zatim kontinuiranim poticajima za proizvodnju mlijeka i mesa. Ukupnost uzgojne vrijednosti sadrži uglavnom dva primarna segmenta: kravlje mlijeko i goveđe meso. Za očekivati je da ova grana stočarstva u buduće organizovanju otkupa mlijeka, doživi svoju ekspanziju. Taj pozitivni trend se potvrđuje i kroz interes za otkupom mlijeka. Ukoliko se nastavi sa kontinuitetom poticanja govedarstva, ono ima veliku šansu za djelimično intenzivnu revitalizaciju.

Proizvodnost mlijeka

Ukupna populacija krava uslovno se može podijeliti u dvije kategorije i to:

- produktivnija grla koja se gaje uglavnom radi komercijalne proizvodnje mlijeka i
- muzna grla od kojih se značajan dio mlijeka iskorištava za ishranu teladi, a preostali dio za potrebe domaćinstva i preradu u mliječne proizvode.

Perspektive daljeg razvoja proizvodnje mlijeka trebaju se kretati prema povećanju broja muznih grla i njihovoj produktivnosti koja bi se temeljila na proizvodnji najmanje 70% vlastite krmne baze. Robnu proizvodnju mlijeka bilo bi neophodno temeljiti na gazdinstava koja posjeduju startnu poziciju (infrastrukturu – voda, struja, objekat koji se u manjoj mjeri mogu adaptirati, postojeća dva (2) i više muznih grla, adekvatne zemljišne površine ili površine u zakupu i dr.). Progres u proizvodnji mlijeka svakako treba zasnivati i na unaprjeđenju pasminskog sastava, boljoj ishrani i zdravstvenoj zaštiti, marketinškom ponašanju robnih proizvođača mlijeka i dr. Komercijalne farme trebaju biti u isključivom fokusu budućeg razvoja mljekarstva, čime bi se trebala značajnijim finansijskim inputom podsticati robna proizvodnja. Put do te proizvodnje voditi će kroz osnivanje novih ili transformaciju sadašnjih malih, u farme većeg kapaciteta. Neophodno je uvažavati manje proizvođače objedinjene u sistem udruženja ili zadruge koje će istinski biti servis poljoprivrednicima. Na prostoru općine Maglaj aktuelna su dva otkupljivača (“Saraj milk” d.o.o: “ZIM” Zenica d.o.o.). Manji dio prostora općine je izvan organizovanog otkupa mlijeka koji svoje proizvode prodaju na kućnom pragu ili tržnicama. U sistemu organizovanog otkupa mlijeka registrirano je 85 poljoprivrednih proizvođača. Otkup mlijeka predstavlja jednu utrku

otkupljivača u nadmetanju koja će od njih po svom sopstvenom interesu otkupiti mlijeko bliže urbanom dijelu.

Proizvodnja mesa

Sadašnja proizvodnja mesa na općini Maglaj nema značajan progres. Međutim, pretpostavke za optimističku projekciju su sporadične intencije za savremenom robnom proizvodnjom. Proizvodnja mesa ima nisku proizvodnost, a odsustvo motiva za unapređenje je višestruko:

- nedovoljno posticanje proizvodnje mesa,
- favoriziranje uvoznog mesa u odnosu na domaću proizvodnju.
- ekstenzivni tov koji nije održiv.

Proizvodnja mesa (kao i mlijeka) samo je održiva na vlastitoj krmnoj bazi (70%) uz dodatak koncentrovanog krmiva. Održivost proizvodnje mesa može se praktikovati i na pašno – košnom sistemu uz dodatak koncentrovane stočne hrane, iako je evidentiran tov u sistemu stajskog uzgoja sa manjim brojem tovnih junadi.

PREPORUKE - RJEŠENJA

- Povećanje stočnog fonda (nabavka muznih grla za gazdinstva koja imaju startnu osnovu), izmjeni pasminskog sastava, povećanju mliječnosti po grlu i organizaciji otkupa mlijeka (težiti prema stabilnom otkupljivaču mlijeka).
- Kako su u općini Maglaj posjedi usitnjeni, predlažemo modele farmi sa 4 (četiri), do 8 (muznih grla) krava, koje treba uskladiti sa veličinom posjeda za proizvodnju kabaste hrane, uzimajući u obzir da je za ishranu jedne krave potrebno 0,7 ha zemljišta u nižim predjelima i 1 ha na većim visinama.
- Preferirati slobodan način držanja krava (ispaša u što većoj mjeri).
- Pasminsku rejonizaciju usmjeriti prema „Simentalcu“.
- Ukoliko se proizvođač odluči za stajski uzgoj orjentisati se na „Simentalca“ ili na neke tipične mesne pasmine kao što je „Šarole“, „Limuzen“.

10.3.2. Ovčarstvo

U ovčarstvu na području općine Maglaj prevladava autohtona pasmina ovaca “Pramenka” sa svojih par sojeva. Ovca je i dalje, u skladu sa svojom biologijom, ostala sakupljač hrane na širokom arealu, a domaća „Pramenka“ nadživjela je sve pokušaje da bude potisnuta sa ovog prostora i zamijenjena nekom drugom pasminom. Proizvodnja mlijeka po ovci je prosječno u zadnjih 10 godina iznosila 40 litara/muznom grlu. Još uvijek je prisutan ekstenzivni način držanja ovaca. Zabrana nomađenja je dovela do drastičnog smanjenja veličine stada. Broj velikih stada se smanjuje usljed nemogućnosti ishrane, te se stvaraju manje farme sa djelimičnim ili potpunim ograničenjem kretanja životinja. Ishrana ovaca se ljeti ostvaruje ispašom, dok se u zimskom periodu ovce drže u zatvorenim objektima, a ishrana je bazirana na kabastim hranjivima (uglavnom sijenu). Prema podacima za 2016.

godinu na ukupnim zemljišnim površinama, prije svega livadama i pašnjacima uključujući i šumska zemljišta pase 3.900 ovaca. Samo par proizvođača dvostruko iskorištava ovcu primjenjujući mužju, nakon čega proizvode sireve, dok ostali poljoprivrednici ovce uzgajaju zbog proizvodnje jagnječeg mesa. Za robnu proizvodnju ovaca opredijeliti se za mesne pasmine (Wirtemberg, Il De France, mesni tip Romanovske), stajske orijentacije.

PREPORUKE

- Praktikovati proizvodnju ovčijeg i mesa i mlijeka gdje je to moguće.
- Uvoditi u proizvodnju mesne pasmine (Wirtemberg, Il De France, mesni tip Romanovske), stajske orijentacije
- Poduzetničko gospodarenje ovcama primjerenije je sistemu ovčarenja u kojemu se proizvode samo jagnjad.

10.3.3. Kozarstvo

Područja općine Maglaj sa vegetacijom u tipu grmlja, makije i šikare, kao i veće pašnjačke površine, predstavljaju izvrstan jeftin hranidbeni sistem predisponiran za uzgoj i razvoj kozarstva. Manji broj koza na općini Maglaj (500 koza) sa ekstezivnim načinom držanja u improviziranim stajama i loša hranidba, rezultiraju vrlo malim proizvodnim karakteristikama koza. Po mnogim zoohigijenskim i hranidbenim normativima koza je slična ovci. Ova sličnost je uslovlila i pojavu kombinovanih stada ovaca i manjeg broja koza. Kozarstvo ima poseban značaj u zapuštenim i teško dostupnim područjima, gdje konfiguracija terena otežava uzgoj drugih vrsta preživara. U pasminskom sastavu dominiraju križanaci (balkanska koza) nastalih neplanskim križanjima, što je doprinijelo velikoj varijabilnosti, kako u fenotipu, tako i u genotipu novonastalih križanaca uglavnom „sanske“ pasmine. Prosječna proizvodnja mlijeka po grlu je 170 litara. Mlijeko i meso koza postaju kulinarske vrijednosti i delikatesi koja se servira u posebnim prilikama, pogotovo turističkim destinacijama koje bi trebale u bližoj budućnosti biti valencije za robnim proizvođačima koza.

PREPORUKE

- Uzgojna orijentacija kozarstva trebala bi voditi prema oplemenjivanju sadašnjih križanih tipova s „alpskom“ srnastom kozom.
- Postićati robnu proizvodnju u oblast kozarstva odvojenu iz sistema zajedničkog uzgoja sa ovcama.

10.3.4. Svinjogojstvo

Uzgoj **svinja** u zadnjih nekoliko godina ne pokazuje povećanje niti dobija na većem značaju. Na prostoru općine Maglaj većina proizvođača posjeduju 2-3 rasplodne krmače. Samo je neznatan broj ozbiljnijih proizvođača sa većim brojem krmača. Ipak, je registriranih 30 proizvođača svinja.

Pasminski sastav je relativno skroman, a najčešće se radi o križancima pasmina Landras i Veliki jorkšir, dok na općini Maglaj nisu zastupljena priplodna grla pasmina Duroka i Pietren. Nedostatak uzgojnih i selekcijskih programa je prepreka planiranju proizvodnje i provedbi uzgojno selekcijskog rada u cilju proizvodnje kvalitetnog rasplodnog i tovnog materijala. Nema planskog provođenja križanja i hibridizacija, pa se kao posljedica postižu veoma skromni rezultati u pogledu broja odgojene prasadi po krmači i nivou prirasta. Proizvodnost sa oko 250 kg žive mjere po rasplodnoj krmači, ukazuje da se većinom radi o ekstenzivnoj proizvodnji i klanju mlađih kategorija. Bilo bi racionalno značajnije postići proizvodnju u svinjogojstvu.

PREPORUKE

- **Proizvodnost bi trebalo podignuti na 300 kg. žive mjere po krmači uz poboljšanje uvjeta držanja.**
- **Poosticati robnu proizvodnju u oblasti svinjogojstva.**

10.3.5. Peradarstvo

Peradarstvo u općini Maglaj registrirano je kod dva proizvođača u mjestima: Poljice i Ulišnjak. Proizvodnju konzumnih jaja karakterišu relativno visoke cijene, što ima za posljedicu nisku konkurentnost. Obzirom da se radi o specifičnom proizvodu sa kratkim rokom trajanja, on nalazi svoje mjesto u domaćoj potrošnji. Proizvodnja brojlera će u bližoj budućnosti uz bolju konkurentnost proizvoda i promociju potrošnje mesa u svježem i rashladnom stanju postati atraktivna. Dominantan kavezni uzgoj, će biti poseban izazov i potencijalna opasnost za peradarstvo u ispunjavanju sve strožijih kriterija EU.

PREPORUKE

Postići robnu proizvodnju sistemom investicionog ulaganja subvencioniranom kamatom na kreditna sredstva.
Prepustiti odluku proizvođačima u odlučivanju za ove vidove proizvodnje.

10.3.6. Pčelarstvo

Općina Maglaj sa izvanrednim prirodnim uslovima, povoljnom klimom, bogatstvom pčelinjom pašom, pruža izvanredne uslove da se u narednom periodu organizira profitabilna proizvodnja meda i ostalih pčelinjih proizvoda. Značajne površine livada i pašnjaka obraslih šumskim rastinjem, obilje ljekovitih biljnih vrsta, trava, predstavlja kvalitetan resurs medonosnog bilja koji omogućava znatno veći broj proizvodnih košnica u odnosu na postojeće. Procjenjuje se da se samo 10% proizvedenog meda plasira kroz oficijelne kanale prodaje i da većina proizvođača med prodaje direktno kupcima na nivou općine ili prodaji na „kućnom pragu“. Za male proizvođače je ovo mnogo efikasniji način prodaje, jer postižu više cijene, a zbog malih proizvedenih količina meda, nemaju problema sa njegovom prodajom. Na drugoj strani, nažalost i pored robnih proizvođača i inicijativa o čvrstom zajedničkom nastupu u proizvodnji i tržištu većih i manjih proizvođača meda, nema rezultata. Niska produktivnost po košnici, kao i variranje prinosa, ukazuju na nizak nivo znanja i vještina proizvođača, ali i probleme u vezi sa održavanjem zdravlja i kondicije pčela. Posebno valja naglasiti (sugestije i doprinos pčelarskih udruga, ponaosob da gospodarski aspekti u argumentiranim kalkulativnim vrijednostima mogu iznositi milionske vrijednosti u proizvodima meda i drugih pčelarskih proizvoda. U općini Maglaj može biti na sceni pomor pčela iz više razloga, a osnovni razlog jeste hemizacija u zaštiti zasada maline i nedostatak brižnosti i savjesti za održavanje i razvoj pčelarstva.

PREPORUKE - RJEŠENJA

- Strateški se treba usmjeriti ka modelima zaštite fonda pčela, tržišnosti pčelinjih proizvoda i drugih pitanja u ovoj sferi.
- Neophodno je bez obzira na organizacionu formu imati usaglašene stavove radi zaštite fonda pčela, tržišnosti pčelinjih proizvoda i dr.
- Uspostaviti, ali i poštovati sporazume i saradnju pčelara i voćara o zaštiti pčela kod intenzivne zaštite voćnih vrsta pesticidima.
- Planirati podsticajni finansijski input po košnici ali i koristiti komercijalne kredite sa regresiranom kamatom.
- Organizirati jednomjesečne sastanke na lokalnoj razini u cilju donošenja strateških opredjeljenja
- Posticati inicijative za proizvodnju i drugih pčelinjih proizvoda.
- Obezbijediti sadni materijal Bagrema i Lipe, te sjeme Facelije kao izvrsne pčelinje paše i ustupiti pčelarskim društvima za sadnju i sjetvu.

Tabela br.14. Broj gazdinstava i klijenata

Red. b.	Proizvodnja	Broj gazdinstava i klijenata
1.	Proizvodnja kravljeg mlijeka	85
2.	Proizvodnja kozjeg mlijeka i mesa	4
3.	Pčelarstvo	40
4.	Proizvodnja jagodičastog i bobičastog voća	300
5.	Proizvodnja krastavca kornišona	81
6.	Uzgoj priplodnih junica i tov junadi	20
7.	Svinjogojstvo	30
8.	Proizvodnja konzumnih jaja	3
9.	Plastenička proizvodnja	30
10.	Ovčarstvo	20

10.3.8. Finansijski inputi za sektor agrara

PRIJEDLOG – RJEŠENJA

- Na nivou općine Maglaj dio sredstava od godišnjeg proračuna za poljoprivredu iz budžeta općine Maglaj udružiti sa komercijalnim bankama po principu da se ovim sredstvima regresira kamata proizvođačima, u tom slučaju proizvođač diže kredit sa 0% kamate.
- Po ovom principu 30.000 KM udruženih sredstava (od posticaja) sa bankama na godišnjem nivou može angažovati 300.000 KM, a za pet godina 1,5 miliona.
- Ovaj metod je šansa za buduće investitore koji bi se odlučili za kapitalna ulaganja u poljoprivredu uz regresirana kreditna sredstva (sa 0% kamate koja bi bila aktuelna svake godine do otplate kredita).
- Odluku za odabir korisnika obavljala bi općinska komisija, a kolateralu komercijalna banka.

11. SWOT ANALIZA POLJOPRIVREDE OPĆINE MAGLAJ

Prednosti (Strengths)	Slabosti (Weaknesses)
○ Naklonjena i konzistentna agrarna politika sa općine sektoru agrara; ○ Agroekološki uvjeti omogućavaju raznovrsnu biljnu i animalnu proizvodnju; ○ Zemljišne površine pogoduju razvoju biljne i animalne proizvodnje; ○ Evidentne pozitivne promjene u proizvodnom i institucionalnom okviru u posljednjem periodu; ○ Raspoloživa radna snaga; ○ Raspoloživi vodeni resursi za navodnjavanje; ○ Pojedine grane pokazuju konkurentnost (proizvodnja mlijeka, povrća u plastenicima i maline) ○ Rastuća svijest o organizaciji, saradnji i kordinaciji sa strukom.	○ Česte štete na usjevima nastale kao posljedica prirodnih nepogoda (suša, poplava); ○ Izrazita usitnjenost posjeda; ○ Niski prinosi u svim granama proizvodnje i niska produktivnost. ○ Loša tehničko-tehnološka opremljenost velikog broja proizvođača; ○ Nedostatak poljoprivredne mehanizacije; ○ Nizak udio navodnjavanja u ukupnim obradivim površinama; ○ Nizak nivo specijalizacije i tržišnosti proizvodnje; ○ Mali udio komercijalnih proizvođača koji bi mogli biti konkurentni; ○ Nezadovoljavajući nivo standarda kvaliteta; ○ Pogrešna teza da je općina Maglaj zagađeno poljoprivredno područje.
Mogućnosti (Opportunities)	Opasnosti (Threats)
○ Jačanje konkurentnosti poljoprivrede, održivog upravljanja resursima, jačanje kapaciteta; ○ Poljoprivreda je na općini Maglajdefinisana kao jedan od razvojnih prioriteta; ○ Porast potražnje za hranom na globalnom nivou i rastuća potreba prehrambene industrije za sirovinom; ○ Trend rasta potražnje za tradicionalnim, autohtonim te proizvodima sa oznakom porijekla; ○ Korištenje razvojnih programa; ○ Jačanje lokalne proizvodnje i tržišta; ○ Odlučnost za većom općinskom budžetskom podrškom.	○ Zaoštavanje konkurencije može ugroziti robne proizvođače; ○ Prodom većih trgovinskih sistema može se ugroziti ekonomski položaj određenih proizvodnji; ○ Depopulacija ruralnog prostora i sve manji broj mladih poljoprivrednika. ○ Globalne klimatske promjene utječu na nesigurnost u proizvodnji; ○ Nedovoljno i loše upravljanje vodenim resursima dovodi i do poplava ili suša; ○ Neefikasno i neadekvatno poslovno okruženje; ○ Loša ekonomska situacija u zemlji rezultira smanjenom kupovnom moći stanovništva;

12. STRATEŠKA OPREDJELJENJA PO MJESNIM ZAJEDNICAMA

GRUPA I	MJESNE ZAJEDNICE: KOPICE; ČOBE; BREZOVE DANE; NOVI ŠEHER; RADOJČIĆI. NASELJA: Kopice, Čobe, Brezove Dane, Domislica, Lugovi, Novi Šeher, Mladoševica, Galovac, Strupina, Radojčići
Zemljišni resursi	Zemljišne površine su dobrih proizvodnih svojstava, po bonitetu povoljne za robnu (komercijalnu) biljnu i animalnu proizvodnju.
Stočarstvo	Područje je ograničeno zemljišnim resursom za uzgoj stočnog fonda u razmjerama specijalizirane robne proizvodnje i mogućnostima proizvodnje stočne hrane. Strateško opredjeljenje usmjeravati proizvodnju prema tipu mješovite proizvodnje, gdje bi stočarstvo manjim obimom popunjavalo proizvodnu strukturu sa drugim proizvodnjama. Područje je povoljno za uzgoj ovaca i koza.
Ratarstvo	Mogućnosti profitabilne proizvodnje strnih žita (pšenica, ječam, zob i raž) su ograničene. Kod manjeg broja domaćinstava uzgoj ratarskih kultura usmjeren je isključivo za vlastite potrebe. Za ovo područje predlažemo krmne kulture i silažni kukuruz u cilju obezbjeđenju dovoljnih količina stočne hrane. Promjena sortimenta žitarica i povećanje prinosa po jedinici površine.
Voćarstvo	Manji broj domaćinstva posjeduje ekstenzivne zasade šljive, kruške ili jabuke. Uglavnom imaju u uzgoju manji broj stabala za vlastite potrebe. Strateško opredjeljenje - Usmjeravati se prema uzgoju jagodastog voća, u značajnoj mjeri povećavati proizvodnju borovnice i aronije na kiselim zemljištima, manji progres maline zbog sadašnje i nadolazeće fluktuacije (nestabilne i promjenjive) cijena. Postojeće starije zasade sanirati.
Povrtlarstvo	Lokalno stanovništvo ima mogućnosti i potencijal za proizvodnju povrtnih kultura, prije svega krompira, lisnatog i korijenastog povrća čemu doprinose povoljni agroekološki faktori. Strateško opredjeljenje: Kod većine poljoprivrednih domaćinstava moguća je robna specijalizirana proizvodnja svih povrtnih kultura posebno u zatvorenom prostoru (plasticima).

Ljeko bilje	Mogućnost plantažnog uzgojaljekovitog bilja na manjim proizvodnim površinama. Prerada ljekovitog bilja u destilate. Strateško opredjeljenje: Plantažirati tržišno interesantne biljne vrste i destilirati u toku vegetacije, a u toku kasne jeseni, zime i ranog proljeća destilirati zimzeleno igličasto drveće (iglice bora, jele i smrče).
Pčelarstvo	Strateško opredjeljenje: Nema ograničenja niti za naturalnu niti za robnu proizvodnju meda i drugih pčelinjih proizvoda. Uspostaviti, ali i poštovati sporazume i saradnju pčelara i voćara o zaštiti pčela kod zaštite svih voćnih vrsta. Saditi bagrem i lipu, sijati faceliju i heljdu kao pčelinju pašu.
Prednosti	○ Naklonjena agrarna politika općine sektoru agrara. ○ Stanovništvo zainteresirano za poljoprivredu. ○ Značajan dio područja pogodan za proizvodnju jagodastog voća, mlijeka i mesa, plasteničku proizvodnju i pčelarstvo. ○ U većoj mjeri usmjeriti se na uzgoj borovnice, aronije i ribizle na kiselim tlima, usporiti progres u proizvodnji maline.
Ograničenja	○ Većinom usitnjeno i zapušteno zemljište. ○ Veliki uticaj stihije u proizvodnji. ○ Odliv mlađe radne snage sa sela ○ Nedostatak mehanizacije (izuzev u MZ Brezove Dane - Domislica sa 45 traktora i veći broj sitne mehanizacije) ○ Nedostatak sredstava za investiciona ulaganja
Rješenje	○ Razvoj mini farmi krava i mini ovčarskih farmi. ○ Većim finansijskim inputom postići proizvodnju mlijeka i mesa, proizvodnju jagodastog voća i povrća u plastenicima. ○ Usmjeravati proizvođače na preradu povrća i voća u aspektima formi kućne radinosti i obrta. ○ Nabavka mehanizacije. ○ Edukacija stanovništva iz oblasti povrća i voća. ○ Snažnije postići robne i mlađe proizvođače

GRUPA II	MJESNE ZAJEDNICE: Bradići, Liješnica, Misurići Naselja: Krušik, Tomići, Bradići, Fojnica, Poljice, Misurići, Ošve, Liješnica
Zemljišni resursi	Zemljište je ograničavajući faktor za biljnu proizvodnju, dio područja je sa većim nagibima.
Stočarstvo	Područje je za uzgoj ekstenzivnog stočarstva, zbog otežanih uslova proizvodnje stočne hrane. Strateško opredjeljenje usmjeravati prema manjim farmama krava sa 4-6 muznih grla. Manje farme po obimu mogu se usmjeravati i za ovčarstvo i kozarstvo.
Ratarstvo	Strateško opredjeljenje: Ratarsku proizvodnju podešavati samo za proizvodnju krme. Proizvodnju žitarica prepustiti odluci poljoprivrednika. Proizvodnju tritikalea usmjeriti za stočnu ishranu. Proizvodnju heljde za pčelinju pašu i na lošijim zemljištima. Na ovim prostorima preporučujemo sjetvu jednogodišnjih leguminoza, prije svega, stočne grahorice i graška.
Voćarstvo	Strateško opredjeljenje usmjeravati prema uzgoju jagodastog voća. Više se orjentirati na kupinu, borovnicu, aroniju i ribizlu. Usporiti progres maline, posebno sorte Polka. Postojeće starije zasade sanirati. Educirati stanovništvo za navedena opredjeljenja. Mlađe zasade planirati sa sistemom za navodnjavanje.
Povrtlarstvo	Strateško opredjeljenje: Kod većine poljoprivrednih domaćinstava moguća je robna specijalizirana proizvodnja većine povrtnih kultura u plastenicima (posebno Liješnica i Bradarići). Također za navedene M.Z. može odgovarati i mješoviti modeli proizvodnje br. 3. (prilog modeli proizvodnje). Proizvodnju povrća na otvorenom prostoru prepustiti odluci poljoprivrednika.
Ljeko bilje	Strateško opredjeljenje: Plantažirati tržišno interesantne biljne vrste i destilirati u toku vegetacije, a u toku kasne jeseni, zime i ranog proljeća destilirati zimzeleno igličasto drveće. Formirati otkupnu stanicu za ljekovito bilje i gljive. (prilog izgled objekta i opreme za preradu ljekovitog bilja). Sa otkupom ljekovitog bilja planirati i otkup svježeg i suhog autohtonog voća i gljiva.

Pčelarstvo	Strateško opredjeljenje: Nema ograničenja niti za naturalnu niti za robnu proizvodnju meda i drugih pčelinjih proizvoda. Uspostaviti, ali i poštovati sporazume i saradnju pčelara i voćara o zaštiti pčela kod intenzivne zaštite usjeva i voća pesticidima. Za općinske i kantonalne postojace obavezno dostaviti dokaze da su proizvođači maline obavijestili pčelare o vremenu zaštite maline ili drugih voćnih vrsta.
Prednosti	○ Područje pogodno za razvoj manjih farmi muznih grla (krava) i ovaca. ○ Dobar kvalitet zemljišta za uzgoj određenih krmnih kultura. ○ Dobri uslovi za proizvodnju jagodastog voća (maline, kupine, borovnice, aronije i jagode).
Ograničenja	○ Većinom usitnjeno i na nekim područjima zapušteno zemljište. ○ Veliki uticaj stihije u proizvodnji. ○ Nedostatak mehanizacije. ○ Nedostatak prerađivačkih kapaciteta za sigurno tržište proizvoda ○ Nedostatak finansijskog inputa za investiciona ulaganja
Rješenje	○ Manje farme muznih grla - krava i ovaca zbog ograničenja u proizvodnji krme. ○ U redovnu proizvodnju uvoditi zasade jagodastog voća, posebno kupine, borovnice i aronije. ○ Nabavka novije mehanizacije. ○ Edukacija stanovništva iz oblasti poljoprivredne proizvodnje ○ Organizovanje poljoprivrednih proizvođača kroz poljoprivredna udruženja ili Zemljoradničke zadruge, pod uslovom da budu servisi poljoprivrednicima.

GRUPA III	MJESNE ZAJEDNICE: MOŠEVAC, KOSOVA, RAVNA, DRUČE
Zemljišni resursi	Prema bonitetnoj kategoriji zemljište je u III i IV kategoriji i dobrih je proizvodnih karakteristika.
Stočarstvo	Područje je pogodno za uzgoj stočnog fonda, prije svega krava u konceptu do 4 muzna grla, ovisno o zemljišnim površinama. Strateško opredjeljenje - Usmjeravati se prema tipu mješovite proizvodnje gdje bi stočarstvo bilo osnov za organsku proizvodnju hrane. Manje farme po obimu mogu se usmjeravati i za ovčarstvo.
Ratarstvo	Strateško opredjeljenje: Ratarsku proizvodnju moguće je praktikovati samo ograničeno i podesiti je za ishranu stoke. Poseban akcenat proizvodnje usmjeriti prema proizvodnji krmnog bilja, prije svega: stočnog sirka, perko repice, stočne grahorice, stočnog graška i stočnog kelja. proizvodnju žitarica prepustiti odluci poljoprivrednika, proizvodnju tritikalea usmjeriti za stočnu ishranu, proizvodnju heljde za pčelinju pašu i na lošijim zemljištima
Voćarstvo	Strateško opredjeljenje - Usmjeravati se prema uzgoju jagodastog voća, pored maline, u većoj mjeri zastupati borovnicu i aroniju na kiselom zemljištu, te kupinu in ribizlu sa većom tolerancijom prema reakciji tla. Postojeće starije zasade sanirati. Educirati stanovništvo za navedena opredjeljenja. Mlađe zasade planirati sa sistemom za navodnjavanje.
Povrtlarstvo	Strateško opredjeljenje: Veće učešće proizvodnje povrća u zatvorenom prostoru. Kod većine poljoprivrednih domaćinstava moguća je robna specijalizirana proizvodnja svih povrtnih kultura. Također za navedene M.Z. može optimalno odgovarati mješoviti modeli proizvodnje br. 2. (prilog modeli proizvodnje). Plasteničku proizvodnju planirati sa sistemom za navodnjavanje.
Pčelarstvo	Strateško opredjeljenje: Nema ograničenja niti za naturalnu niti za robnu proizvodnju meda i drugih pčelinjih proizvoda. Uspostaviti, ali i poštovati sporazume i saradnju pčelara i voćara o zaštiti pčela kod intenzivne zaštite usjeva i voća pesticidima. Saditi bagrem i lipu, sijati faceliju i heljdu kao pčelinju pašu.

Prednosti	○ Područje pogodno za razvoj manjih farmi za uzgoj mlijeka. ○ Dobri uslovi za proizvodnju jagodastog voća (maline, kupine, samo na kiselim tlima borovnice, aronije, te kupine, ribizle i jagode). ○ izvanredni uslovi za uzgoj pčela. ○ Nastaviti i snažnije posticati plastenike preko 200 m² površine.
Ograničenja	○ Većinom usitnjeno zemljište. ○ Malo je robne proizvodnje. ○ Veliki uticaj stihije u proizvodnji. ○ Visoke cijene inputa u proizvodnju. ○ Nedostatak prerađivačkih kapaciteta za sigurno tržište proizvoda ○ Nedostatak finansijskog inputa za investiciona ulaganja. ○ Nedostatak većih zemljišnih površina za robnu proizvodnju
Rješenje	○ Investicije na principu regresa kamata na kreditna sredstva. ○ U redovnu proizvodnju pored maline forsirati kupinu i ribizlu, a na kiselim tlima borovnicu i aroniju. ○ Nabavka mehanizacije. ○ Edukacija stanovništva iz oblasti poljoprivredne proizvodnje ○ Forsirati proizvodnju povrća u plastenicima. ○ Forsirati pčelarstvo, ali ga i štititi od pesticida u zaštiti maline i drugih voćnih vrsta.

GRUPA IV	MJESNE ZAJEDNICE: D. i G. BOČINJA, KRSNO POLJE- BAKOTIĆI, JABLANICA, BIJELA PLOČA, D.i G. RAKOVAC
Zemljišni resursi	Zemljište je većinom u III bonitetnoj kategoriji. Dakle ovo su plodnija zemljišta na općini Maglaj. Štititi zemljišta od pretvaranju u nepoljoprivredne svrhe.
Stočarstvo	Strateško opredjeljenje usmjeravati prema uzgoju ovaca, prije svega u Bakotiću, manjem broju muznih grla kod kojih treba povećati mliječnost po grlu, unapređivati tehnološki nivo.
Ratarstvo	Strateško opredjeljenje: Ratarsku proizvodnju moguće je praktikovati na svim navedenim mjesnim M. Zajednicama i prvenstveno je podesiti za ishranu stoke. Dakle, poseban akcenat proizvodnje usmjeriti prema proizvodnji krmnog bilja. Proizvodnju žitarica prepustiti odluci poljoprivrednika. Proizvodnju tritikalea usmjeriti za stočnu ishranu. Proizvodnju facelije podesiti pčelarstvu. Orientisati se na proizvodnju silažnog kukuruza i drgih krmnih kultura.
Voćarstvo	Strateško opredjeljenje: Zbog pojave magle ograničiti proizvodnju stablašica i usmjeravati je na veća uzvišenja. Zemljišta nisu kisela i isključuje se proizvodnja borovnice i aronije.
Povrtlarstvo	Strateško opredjeljenje: Izvanredni uvjeti za proizvodnju povrća u zatvorenom prostoru. Kod većine poljoprivrednih domaćinstava moguća je robna specijalizirana proizvodnja većine povrtnih kultura. Za većinu proizvođača bio bi optimalan mješoviti modeli proizvodnje. Plasteničku proizvodnju planirati sa sistemom za navodnjavanje.
Pčelarstvo	Strateško opredjeljenje: Nema ograničenja niti za naturalnu niti za robnu proizvodnju meda i drugih pčelinjih proizvoda. Uspostaviti, ali i poštovati sporazume i saradnju pčelara i voćara o zaštiti pčela kod intenzivne zaštite usjeva i voća pesticidima. Saditi bagrem i lipu, sijati faceliju i heljdu kao pčelinju pašu.

Ribogojstvo	U mjesu Gornja Bočinja odlični uvjeti za proizvodnju ribe (potočna pastrmka + 10 -11 C⁰ temperatura)
Prednosti	○ Zemljište po proizvodnosti izvanredno i odgovara za većinu usjeva i zasada uključujući povrće, žitarice, krmno bilje. ○ Tradicija bavljenja poljoprivrednom proizvodnjom. ○ Područje je pogodno za razvoj ovčarstva u Bakotićima. ○ Pogodno područje za pčelarstvo.
Ograničenja	○ Nizak procenat korištenja poljoprivrednog zemljišta. ○ Veliki uticaj stihije u proizvodnji. ○ Nedostatak mehanizacije. ○ Nedostatak finansijskog inputa za investicije i kapitalna ulaganja.
Rješenje	○ Oformiti otkupnu stanicu i organizirati otkup, povrća, jagodastog voća i drugih poljoprivrednih proizvoda te na taj način stvoriti uslove za intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju. ○ Razvoj mini ovčarskih farmi (Bakotići). ○ U redovnu proizvodnju uvoditi zasade jagodastog voća, posebno kupine i ribizle. ○ Nabavka novije mehanizacije. ○ Edukacija stanovništva iz oblasti poljoprivredne proizvodnje ○ Praktikovati u većoj mjeri plasteničku proizvodnju

13. MODELI ROBNE (PROFITABILNE) PROIZVODNJE

SPECIJALIZIRANA (ROBNA) PROIZVODNJA

Vrsta kapaciteta krave..... ovce..... koze ..... tov junadi ..... tov jagnjadi ..... tov pilića..... tov ćurki ..... koke nosilje ..... plantaže maline i kupine ..... plantaža voća (jabuka, kruška, šljiva) ..... plantaža povrća (na otvorenom) ..... plastenička proizvodnja ..... plantaža ljekovitog bilja ..... košnice pčela	Donja granica 5 krava + priplod 70 plotkinja + priplod 50 koza + priplod 10 grla/turnus 150 grla 5000 kom / turnus 500 kom / turnus 1.000 komada 0,4 ha 1,5 ha 0,5ha 300 m ² 0,5 ha 90-120
MJEŠOVITA (ROBNA) PROIZVODNJA	
MODEL BR. 1 2 - ije krave 0,2 ha maline 40 košnica pčela lumbri humus	MODEL POLJOPRIVREDNOG PROIZVOĐAČA ○ Da ima startnu poziciju (objekte i infrastrukturu, zemljište, postojeću proizvodnju koju treba uvećavati i slično), ○ Da jedan član porodice ima trajno opredjeljenje prema poljoprivrednoj proizvodnji, daje mlađi od 60 godina, da je spreman stručno i organizaciono prihvatati tehnološka rješenja. ○ da je proizvodnju ugovorio. ○ da je spreman prijaviti svoju djelatnost i uposlenje u sektoru agrara (kao obrtničku djelatnost ili drugi organizacioni oblik). ○ Da provodi radnu i tehnološku disciplinu u proizvodnji ili preradi.
MODEL BR. 2 3 - ije krave 0,3 ha maline 10 košnica pčela lumbri humus	
MODEL BR. 3 2-ije krave 200 koka nosilja 200 m ² plastenika lumbri humus	

14. IMPLEMENTACIJA STRATEGIJE

	Mjere i akcije	Nosilac	Rok	Cilj/komentar
1.	Općinska podrška sektoru agrara iz proračuna 2,5%	Općina Maglaj	Kontinuirano	Obezbijediti stabilnost planova podrške razvoju agrara
2.	Izraditi Projekat edukacije polj. Proizvođača.	Stručna poljop. služba općine Maglaj	U toku 2017/2018 g.	Podrška konkurentnosti sektoru.
3.	Utvrđiti prioritetne aktivnosti za realizaciju,	Stručna polj. služba općine Maglaj	Kontinuirano (svake godine)	Osigurati ostvarenje zacrtanih ciljeva u sektoru agrara
4.	Podržavati sajmove, seminare i konferencije u sektoru agrara i turizma	Općina Maglaj sa polj. službom	Kontinuirano (svake godine)	Bolje uvezivanje proizvođača i privrednih subjekata
6.	Izraditi programe neškodljivog uklanjanja otpada divljih deponija	Općina Maglaj	2017/2018 godina	Ukloniti prepreke zagađenja u cilju zaštite okoliša i proizv. organske hrane.
7.	Izraditi Program pasminske rejonizacije svih vrsta i kategorija stoke	Veterinarska služba općine Maglaj	2017/2019 godina	Početi rješavati pasminsku rejonizaciju stoke.
8.	Izraditi program suzbijanja Ambrozije	Stručne i naučne institucije.	2017/2018	Ambrozija je označena i na Z-D kantonu kao ozbiljan problem.
9.	Uvesti usklađen sistem registracije zemljišnih površina	Služba za katastar Općine Maglaj	U toku 2017/18 godine	Nastaviti sređivati katastra (posebno zemljišta bez gruntovne evidencije).
10.	Utvrđiti poстоjeće stanje seoskih područja (ekonomska, demografska infrastrukturna i druga obilježja)	Resorna i poljop.Služba općine Maglaj	Rok 2017/2021	Omogućiti izrade razvojnih planova i programa prema prioritetu djelovanja

15. ZAKLJUČAK

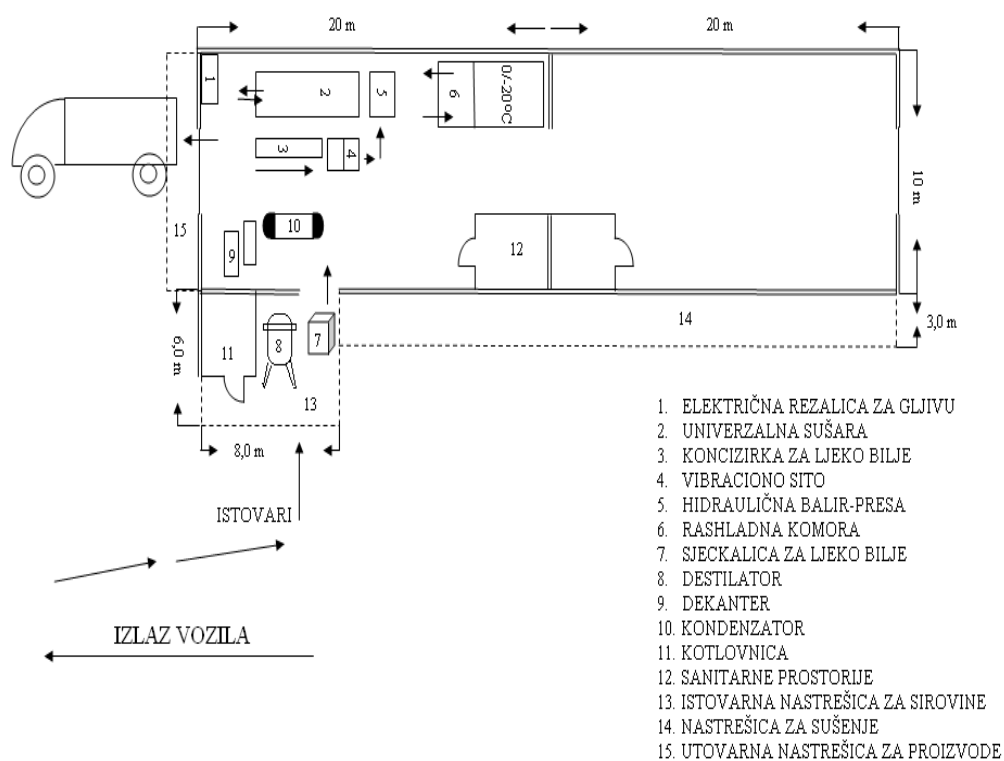
Izrada Strategije poljoprivrednog razvoja nudi rješenja i predstavlja vodilju razvojnih pravaca. Dakle, ovim dokumentom otvara se proces mjera, postupaka i reformi u revitalizaciji sektora agrara. Ovaj dokument je namijenjen organima općine Maglaj kao obvezujuće upustvo za dalje sprovođenje reformi u poljoprivredi. Međutim, poljoprivrednici mogu sasvim jasno prepoznati poruke koje se u ovom dokumentu njima šalju za pravilno prilagođavanje i poljoprivredno opredjeljenje.

- Poljoprivreda je posljednjih godina na nivoima FBiH i kantona samo deklarativno posticana i nije značajno došlo do reformskih pomaka. Financijske podrške sa nivoa FBiH su neredovne i uglavnom nedovoljne što svakako i na općinu Maglaj ima refleksije.
- Općina Maglaj sa godišnjim budžetom od 7,3 miliona i poljoprivrednom podrškom od 1,98% svrstava se među one općine koje smatraju da je agrar jedna od strateških razvojnih grana.
- Sektor agrara, iako na općini Maglaj nije do sada bio primarno dominantna privredna grana, ima veliki značaj za razvoj ukupnog područja, s obzirom da je poljoprivreda još uvijek dominantno zanimanje seoskog stanovništva. Postoje značajni poljoprivredni potencijali, ali i ograničenja za bržu revitalizaciju sektora agrara.
- U bližoj budućnosti agrar općine Maglaj neminovno je potrebno naslanjati na turizam, obzirom da postoje izuzetni resursi i potencijali za njegov razvoj.
- Za revitalizaciju sektora agrara općine Maglaj rađen je realističan scenarij sa pesimističkim i optimističkim nijansama. Optimističke nijanse u prijedlozima temeljene su na: opredijeljenosti stanovništva da se bavi agrarom, pozitivnom i konzistentnom agrarnom politikom kod menadžmenta općine Maglaj. Uvjereni smo da nije na sceni pesimistička primjesa scenarija u ponuđenim prijedlozima i rješenjima koja bi se temeljila na ignoranciji predloženih mjera i poimanja da je poljoprivreda sama sebi cilj i da je održiva bez bilo kakve intervencije.
- Dominira niska cjenovna konkurentnost poljoprivrednih proizvoda koja je posljedica nepovoljnih strukturnih karakteristika, djelomično i nerealnih očekivanja pojedinaca da se od poljoprivrede za kratko vrijeme može očekivati enormna zarada.
- Agroekološki uvjeti za razvoj poljoprivrede u općini Maglaj su povoljni.
- Proizvodnja mesa i mlijeka, te jagodastog voća, povrća u zatvorenom prostoru strateški bi trebala biti „motor“ razvoja agrara općine Maglaj.
- Izgradnja rashladnih kapaciteta za otkup, čuvanje i distribuciju voća, povrća i prerade ljekovitog bilja u destilate i ekstrakte trebaju biti u prioritetu investicija.

16. PRILOZI

PRILOG BR. 1.

Šematski prikaz otkupa i destilacije ljekovitog bilja i gljiva

PRILOG BR. 2.

Predračun troškova podizanja zasada jabuke sa pripremom zemljišta za 1 ha

Red Br.	Vrsta radova i materijala	Jedinica mjere	Po 1 ha		
			količina	Cijena u KM	Iznos u KM
	Analiza zemljišta	uzorak	4	50,00	200,00
	Materijal				
1.	Stajnjak ovčiji ili goveđi	Kg	40.000	0,03	1200,00
2.	Mineralna đubriva NPK 10:20:30	Kg	1.000	200,00	2000,00
3.	Herbicidi	L	10	80,00	800,00
4.	Zemljišni insekticidi	Kg	50	12,00	600,00
5.	Sadnice jabuke	Kom.	3030	3,50	6.664,00
6.	Mrežice za zaštitu od zeca	Kom.	3030	0,50	1.515,00
7.	Kolje za obilježavanje sad. mjesta	Kom.	150	0,50	75,00
8.	Kolje uz sadnice	Kom.	3030	0,80	2.424,00
9.	Vezivo PVC	Kom.	10	10,00	100,00
10.	Žica za naslon	Kg	480	1,70	816,00
11.	Stubovi za naslon drveni	Kom.	820	12,00	9.840,00
12.	Letve za naslon	Kom.	3030	2,00	6.060,00
13.	Sistemi za vodu „kap po kap“ sa pumpom	Kom.	1	6.500	6.500,00
14.	Ostali materijali	-	-	-	-
	Svega II (1-14)				38.594,00
	Mašinski rad				
15.	Duboko oranje	Rs.	12,0	30,00	360,00
16.	Tanjiranje	Rs.	8,0	30,00	240,00
17.	Frezanje	Rs.	10,0	30,00	300,00
18.	Razni prevozi	Rs.	6,0	30,00	180,00
19.	Mašinsko kopanje rupa sa sadnicama	Rs.	8,0	30,00	240,00
20.	Kopanje rupa za naslon	Rs.	8,0	30,00	240,00
21.	Kopanje rupa za zaštitu od grada	Rs.	6,0	30,00	180,00
	Svega III (15-21)				1.740,00
	IV. ljudski rad				
22.	Razmjeravanje sadnih mjesta	Rd.	5,0	35,00	175,00
23.	Sadnja	Rd.	10,0	35,00	350,00
24.	Postavljanje kolja i mrežica	Rd.	4,0	35,00	140,00
25.	Postavljanje armature	Rd.	8,0	35,00	280,00
26.	Postavljanje sistema za vodu i protivgradne zaštite	Rd.	12,0	35,00	420,00
27.	Razni utovari i istovari	Rd.	3,0	35,00	105,00
	Stručni nadzor				300,00
	V. Svega (22-27)				1.770,00
	Ukupno: (I+II+III+IV+V)				42.004 KM

PRILOG BR. 3.

Predračun troškova podizanja zasada šljive sa pripremom zemljišta za 1 ha

Red Br.	Vrsta radova i materijala	Jedinica mjere	Po 1 ha		
			količina	Cijena u KM	Iznos u KM
	I Materijal II Analiza tla	uzorak	4	50.00	200.00
1.	Stajnjak ovčiji ili govedi	Kg	30.000	0,03	900,00
2.	Đubriva NPK 10:20:30	Kg	800.00	200,00	1600,00
3.	Herbicidi	L	10.00	80,00	800,00
4.	Zemljišni insekticidi	Kg	50,00	12,00	600,00
5.	Sadnice šljive	Kom.	1142	3,50	3.997,00
6.	Mrežice za zaštitu od zeca	Kom.	1142	0,50	571,00
7.	Kolje za obiljež.a.sad.mjest.	Kom.	100	0,50	50,00
8.	Kolje uz sadnice	Kom.	1142	0,80	913,60
9.	Vezivo PVC	Kom.	6	10,00	60,00
10.	Sistem za vodu	Kg	1	6500	6.500,00
11.	Ostali materijali	-	-	-	-
	Svega II (1-11)				15.991,60
	Mašinski rad				
12.	Duboko oranje	R.sati	12,00	30,00	360,00
13.	Tanjiranje	R. sati	8,00	30,00	240,00
14.	Frezanje	R sati	10,00	30,00	300,00
15.	Razni prevozi	R sati	6,00	30,00	180,00
16.	Mašinsko kopanje rupa	R sati	6,00	30,00	180,00
17.	rupa za protivgr. zaštitu	R sati	6,00	30,00	180,00
	Svega III (12-17)	R sati		30,00	1.440,00
	IV. ljudski rad				
18.	Razm. sadnih mjesta	R.dana	4		140,00
19.	Sadnja	R.dana	12	35,00	420,00
20.	Postavljanje kolja	R.dana	2	35,00	70,00
21.	Postavljanje protiv. g. zašt.	R.dana	8	35,00	280,00
22.	Rasturanje stajnjaka	R.dana	35	35,00	70,00
23.	Raznošenje sadnica	R.dana	35	35,00	35,00
	V. Svega (18-23)			35,00	1015,00
	Stručni nadzor				300,00
	Ukupno: (I+II+III+IV+V)				18.946,60

PRILOG BR. 4.

Predračun troškova podizanja zasada kruške sa pripremom zemljišta za 1 ha

Red Br.	Vrsta radova i materijala	Jedinica mjere	Po 1 ha		
			količina	Cijena u KM	Iznos u KM
	Analiza zemljišta	uzorak	4	50,00	200,00
	Materijal				
1.	Stajnjak ovčiji ili goveđi	Kg	40.000	0,03	1200,00
2.	Đubriva NPK 10:20:30	Kg	1.000	200,00	2000,00
3.	Herbicidi	L	10	80,00	800,00
4.	Zemljišni insekticidi	Kg	50	12,00	600,00
5.	Sadnice kruške	Kom.	1904	3,50	6.664,00
6.	Mrežice za zaštitu	Kom.	1904	0,50	1.515,00
7.	Kolje za obilježavanje sad.	Kom.	150	0,50	75,00
8.	Kolje uz sadnice	Kom.	1904	0,80	2.424,00
9.	Vezivo PVC	Kom.	10	10,00	100,00
10.	Žica za naslon	Kg	480	1,70	816,00
11.	Stubovi za naslon	Kom.	820	12,00	9.840,00
12.	Letve za naslon	Kom.	1904	2,00	6.060,00
13.	Sistemi za navodnjavanje	Kom.	1	6.500	6.500,00
14.	Ostali materijali	-	-	-	-
	Svega II (1-14)				38.594,00
	Mašinski rad				
15.	Duboko oranje	Rs.	12,0	30,00	360,00
16.	Tanjiranje	Rs.	8,0	30,00	240,00
17.	Frežanje	Rs.	10,0	30,00	300,00
18.	Razni prevozi	Rs.	6,0	30,00	180,00
19.	Mašinsko kopanje rupa	Rs.	8,0	30,00	240,00
20.	Kopanje rupa za naslon	Rs.	8,0	30,00	240,00
21.	Kopanje rupa	Rs.	6,0	30,00	180,00
	Svega III (15-21)				1.740,00
	IV. ljudski rad				
22.	Razmijeravanje sadn.	Rd.	5,0	35,00	175,00
23.	Sadnja	Rd.	10,0	35,00	350,00
24.	Postavljanje kolja i mrežica	Rd.	4,0	35,00	140,00
25.	Postavljanje armature	Rd.	8,0	35,00	280,00
26.	Sistemi za vodu i grad	Rd.	12,0	35,00	420,00
27.	Razni utovari i istovari	Rd.	3,0	35,00	105,00
	Stručni nadzor				300,00
	V. Svega (22-27)				1470,00
	(I+II+III+IV+V)				42.004,00 KM

PRILOG BR. 5.

Predračun troškova zasada jagode sa pripremom tla za 1 ha

R.br.	Vrsta radova i materijala	Jedinica mjere	Po 1 ha		
			količina	Cijena u KM	Iznos u KM
	I. Analiza zemljišta				
	II. Materijal	uzorak	4	50,00	200,00
1.	Stajnjak ovčiji ili goveđi	Kg	40.000	0,03	1200,00
2.	Mineralna đubriva NPK 10:20:30	Kg	800,00	200,00	1600,00
3.	Vodotopiva đubriva kristaloni	Kg	70,00	80,00	560,00
4.	Sadnice „frigo“	Kom.	40.000,00	0,60	2.4000,00
5.	Sistem za navodnjavanje i folija	Kom.	1,0	1.400,00	1400,00
6.	Ostali materijali	Kom.	2,0	40,00	80,00
	Svega II (1-6)				28.840,00
	III Mašinski rad				
7.	Oranje	Rs.	12,0	30,00	360,00
8.	Frežanja	Rs	8,0	30,00	240,00
9.	Gredica i postavljanje folija	Rs.	6,0	30,00	180,00
10.	Razni prevozi	Rs.	1,0	30,00	30,00
	Svega III (7-10)				810,00
	IV ljudski rad				
11.	Priprema sadnica	Rd.	4,0	35,00	140,00
12.	Popravke gredice i folije	Rd.	3,0	35,00	105,00
13.	Sadnja i dosadnja	Rd.	10,0	35,00	420,00
	Svega IV (11-13)				665,00
	V stručni nadzor				300,00
	Ukupno: (I+II+III+IV+V)				30.815,00

PRIOLOG BR. 6.

Predračun troškova zasada maline sa pripremom tla za 1 ha

Red Br.	Vrsta radova i materijala	Jedinica mjere	Po 1 ha		
			količina	Cijena u KM	Iznos u KM
	Analiza zemljišta	uzorak	4	50,00	200,00
	Materijal				
1.	Stajnjak ovčiji ili goveđi	Kg	30.000,00	0,03	900,00
2.	Đubriva NPK 10:20:30	Kg	800,00	200,00	1600,00
3.	Sadnice maline	Kom.	14.000,00	0,60	8400,00
4.	Kolje za razmjeravanje	Kom.	100,00	0,80	80,00
	Svega II (1-4)				10.980
	III Mašinski rad				
5.	Oranje i frezanje	Rs.	12,0	30,00	600,00
6.	Razni prevozi	Rs.	2,0	30,00	360,00
	Svega III (5-6)				660,00
	Ljudski rad				
7.	Kopanje jaraka za sadnice	Rd.	8,0	35,00	280,00
8.	Raznošenje stajnjaka	Rd	3,0	35,00	105,00
9.	Priprema sadnica	Rd	3,0	35,00	105,00
10.	Sadnja	Rd.	20,0	35,00	700,00
11.	Postavljanje kolja i žica	Rd.	10,0	35,00	350,00
	Svega (8-11)				1540,00
	V stručni nadzor				300,00
	Ukupno:(I+II+III+IV+V)				13.680,00KM

PRIOLOG BR. 7.

Predračun troškova zasada kupine sa pripremom zemljišta za 1 ha

Red Br.	Vrsta radova i materijala	Jedinica mjere	Po 1 ha		
			količina	Cijena u KM	Iznos u KM
	I Materijali i II Analiza tla	uzorak	4	50,00	200,00
1.	Stajnjak ovčiji ili goveđi	Kg	30.000,00	0,03	900,00
2.	Đubriva NPK 10:20:30	Kg	800,00	200,00	1600,00
3.	Sadnice kupine i kolje	Kom.	3 333	0,80	2786,40
	Svega I i II (1-3)				5286,40
	Mašinski rad				
4.	Oranje i frezanje	Rs.	20,0	30,00	600,00
5.	Razni prevozi	Rs.	2,0	30,00	60,00
	Svega III (4-5)				660,00
	Ljudski rad				
6.	Kopanje jaraka za sadnice	Rd.	5,0	35,00	175,00
7.	Raznošenje stajnjaka	Rd	2,0	35,00	70,00
8.	Priprema sadnica i sadnja	Rd	2,0	35,00	420,00
9.	Postavljanje kolja i žica	Rd.	10,0	35,00	350,00
	Svega (6-9)				1015,00
	V stručni nadzor				300,00
	Ukupno: (I+II+III+IV+V)				7.461,40

Prilog br. 8. Predračun troškov za borovnicu za 1 ha

R. br	Vrsta radova i materijala	mjere	Po 1 ha		
			količina	Cijena u KM	Iznos u KM
	I Materijal i II Analiza zemljišta	uzorak	4	50.00	200.00
1.	Stajnjak ovčiji ili goveđi	Kg	30.000,00	0,03	900,00
2.	Mineralna đubriva NPK 10:20:30	Kg	800,00	200,00	1600,00
3.	Sadnice borovnice i kolje	Kom.	4000,00	5,00	20.080,00
4.	Piljevina,treset,borove iglice,strugotina drveta	Kom.	8 000,00	0,50	4000,00
	Svega II (1-4)				26580,00
	III Mašinski rad				
5.	Oranje i frezanje	Rs.	12,0	30,00	600,00
6.	Razni prevozi	Rs.	2,0	30,00	60,00
	Svega III (5-6)				660,00
	Ljudski rad				
9.	Kopanje kanala za sadnice	Rd	8,0	35,00	280,00
10.	Raznošenje stajnjaka,piljevine,treseteta i dr.	Rd	5,0	35,00	175,00
11.	Priprema sadnica	Rd.	2,0	35,00	70,00
12.	Sadnja	Rd.	10,0	35,00	350,00
	Svega (8-12)				875,00
	V stručni nadzor				300,00
	Ukupno: (I+II+III+IV+V)				28.615,00

PRILOG BR. 9.

Kalkulacija proizvodnje **mlijeka** *Proizvodnja mlijeka – proizvodni modeli*

Pokazatelj	Veličina farme			
	10 krava		15 krava	
	Nove farme	proširenje proizvod.	novе farme	proširenje proizvod.
<i>I Investicije -kredit, (štala, stoka, oprema</i>	75.000	35.000	95.000	45.000
<i>II Obim proizvodnje/god</i>				
- mlijeko (4.300 l/krava), 0,75 KM/l ¹	32.250	34.500	48.375	48.375
- telad (muška),	5.625	5.625	6.642	6.642
Ukupno	37.875	37.875	55.017	55.017
<i>III Troškovi, (KM)</i>				
-kabasta krma (sijeno – 0,18 KM/kg)	9.000	9.000	9.000	9.000
- koncentraci (prosječno 6 kg/kravi na dan - 0,63 KM/kg)	11.264,4	11.264,4	16.896,6	16.896,6
- struja	800	800	1.300	1.300
- voda	100	100	150	150
- veterinarske usluge	600	600	1.300	1.300
- osiguranje: štala	600	600	1.100	1.100
stoka	800	800	1.400	1.400
- investiciono održavanje	650	650	1.200	1.200
- otplata kredita (7 g, 9%)	12.000	5.500	15.000	7.000
- trošak - rad (1 radnik-vlasnik farme) ²	8.000	8.000	8.000	8.000
Ukupno troškovi	43.814,4	37.314,4	55.346,6	47.346,6
- razlika	- 5.939,4	560,60	- 329,0	+ 7.670,4

¹ Cijena mlijeka sa premijom

²U svim varijantama ukalkulisana je plaća od 8.000 KM/god.

Planska kalkulacija za proizvodnju mlijeka na farmi od 25 krava

KALKULACIJA PROIZVODNJE MLIJEKA – FARMA 25 KRAVA – 3.000 l					Vrijednost	Vrijednost
	PRIMICI	Količina	J. mjere	cijena	po kravi	za stado
	Mlijeko	3.000	litara	0,45	1.350	33.750
	Remont stada (0,3 stada)	180	kg	2,5	441	11.025
	Muška telad (0,5 krda 5% gubitak)	21,4	kg	5	105	2.622
	Junice (0,2 krda 5% gubitak)	8,5	kg	5	42	1.041
	Subvencije (u F BiH)	3.000	litara	0,1	300	7.500
	UKUPNI PRIMICI				2.238	55.938
	<i>VARIJABILNI TROŠKOVI</i>				0	0
	Uzgoj zamjenskih junica	0,3	grla	1600	480	12.000
	Kupovina zamjenskih junica grla			2500	0	0
	<i>HRANA</i>					
	Ispaša	0	kg	0,04	0	0
	Sijeno	2.500	kg	0,15	375	9.375
	Kukuruzna silaža	3.160	kg	0,06	190	4.740
	Kukuruzno zrno	650	kg	0,25	163	4.063
	Proteini	1.100	kg	0,35	385	9.625
	Sol i minerali	66	kg	0,46	30	759
	UKUPAN TROŠAK HRANE				1.142	28.562
	<i>OSTALO</i>					
	Prostirka	500	kg	0,15	75	1.875
	Veterinar i lijekovi	1	krava	150	150	3.750
	Gorivo	1	krava	32	32	800
	Opravka objekata	43.000	Investic.	0,017	29	731
	Opravka opreme.	26.500	Investic.	0,021	22	557
	Uzgojno-seleksijski rad (vj.os)	1,5	ampula	25	38	938
	Računovodstvo	1	krava	10	10	250
	Praćenje proizvodnosti i par. mlijeka	1	krava	55	55	1.375
	Telefon i struja	1	krava	100	100	2.500
	Ograda	1	krava	10	10	250
	Materijal i razno	1	krava	29	29	725
	UKUPNI VAR. TROŠKOVI PRIJE KAMATA				2.172	54.312

PRILOG BR. 10.

Kalkulacija proizvodnje tova junadi

1. Tovno june do 250 kg

Nivo proizvodnje: masa kg/grlu	250
PRIHOD	KM/grlu
June	950
Minus	
Vrijednost juneta do 120 kg	624
UKUPAN PRIHOD	326
VARIJABILNI TROŠKOVI	
Koncentrat	166
Vet. usluge i lijekovi	20
Ostali troškovi	20
UKUPNI VARIJABILNI TROŠKOVI (bez varijabilnih troškova KSH*)	206
UKUPNA DOBIT (bez varijabilnih troškova KSH*)	120
VARIJABILNI TROŠKOVI KSH*	18
UKUPNI VARIJABILNI TROŠKOVI	224
UKUPNA DOBIT	102

Zabilješke		
Junad do 250 kg		3,80 KM/kg ž.v.
Početna masa		120 kg
Prodajna masa		250 kg
Prosječan prirast		1.083 kg/dan
Period ishrane		120 dana
Mortalitet		2%
Broj turnusa		2
Varijabilni troškovi kabaste stočne hrane	Količina ha/grlu	Ukupno KM
Kukuruz za silažu	0,02	12
TDS sijeno	0,02	6
Ukupno ha	0,03	18
UKUPNA DOBIT x BROJ TURNUSA = UKUPNA DOBIT U GODINI		

*kabasta stočna hrana

2. Tovno june do 450 kg

Nivo proizvodnje: masa kg/grlu	450
PRIHOD	KM/grlu
June	1620
Minus	
Vrijednost juneta do 250 kg	950
UKUPAN PRIHOD	670
VARIJABILNI TROŠKOVI	
Koncentrat	380
Vet. usluge i lijekovi	20
Ostali troškovi	20
UKUPNI VARIJABILNI TROŠKOVI (bez varijabilnih troškova KSH*)	420
UKUPNA DOBIT (bez varijabilnih troškova KSH*)	250
VARIJABILNI TROŠKOVI KSH*	73
UKUPNI VARIJABILNI TROŠKOVI	493
UKUPNA DOBIT	177

Zabilješke		
Junad do 450 kg		3,60 KM/kg ž.v.
Početna masa		250 kg
Prodajna masa		450 kg
Prosječan prirast		1.053 kg/dan
Period ishrane		190 dana
Mortalitet		1%
Broj turnusa		1
Varijabilni troškovi kabaste stočne hrane	Količina ha/grlu	Ukupno KM
Kukuruz za silažu	0,05	37
TDS sijeno	0,08	36
Ukupno ha	0,14	73
UKUPNA DOBIT x BROJ TURNUSA = UKUPNA DOBIT U GODINI		

*kabasta stočna hrana

PRILOG BR. 11.

Kalkulacija uzgoja ovaca za 100 grla

Elementi	J. mjere	Količina	Cijena	Iznos KM
A. Prihodi				
1. Janjad za prodaju	kg	1.207	8	9.656
2. Janjad za remont stada (dviske)	kg	800	7	5.600
3. Mlijeko	l	6.840	0,50	3.420
4. Vuna	kg	180	2	360
5. Stajnjak	t	20	50	1.000
6. Izlučene ovce	kg	900	4	3.600
7. Poticaji za mlijeko	l	6.840	0,25	1.710
8. Poticaji za umatičeni podmladak	grla	20	20	400
Svega				25.746
B. Troškovi				
1. Sijeno i ostala krma za ovce i janjad	t	37	180	10.980
2. Koncentrat za janjad	t	0,3	900	270
3. Uginuće ovaca	kg	225	4	900
4. Dešugiranje, vakcine				700
5. Ljudski rad				7.800
6. Energija i gorivo i amortizacija				550
7. Tekuće održavanje				750
Svega				22.000
C. Dobit				3.746

Elementi proizvodnje			
A/ Pokazatelji uzgoja		B/ Pokazatelji ishrane	
Porodajna težina janjeta (živa mjera)	3 kg	B/1 Ishrana ovaca	
Prodajna težina janjeta (živa mjera)	17 kg		
Prosječan prirast	0,233 kg/dan	Sijeno (zimski per.)	2 kg/dan
Period ishrane janjadi	60 dana	Zelena masa (paša)	7 kg/dan
Broj janjenja po ovci godišnje	1,2 janjeta	Koncentrat	0,15 kg/dan
Ovnovi (živa mjera)	80 kg		
Dviske (živa mjera)	40 kg	B/2 Ishrana janjadi	
Izlučena ovca (živa mjera)	45 kg		
Mlijeka po ovci godišnje	90 litara	1. Mlijeko za janje	0,8 l/dan
Muženih ovaca u ukupnom broju	76%	2. Koncentrat	0,1 kg/dan
Količina vune po ovci godišnje	1,8 kg	3. Sijeno	0,2 kg/dan
Vrijednost izlučene ovce	180 KM		
Vrijednost dviske	280 KM		
Vrijednost janjeta za prodaju	136 KM		
Životni vijek ovce	5 godina		
Uginuća ovaca	5%		

PRILOG BR. 12.

Kalkulacija proizvodnje tovnihi pilića

Opis investicije	Cijena u KM po objektu
Izgradnja objekta dimenzija oko 330 m ²	80.000
Oprema za tov pilića(Sistemi za napajanje i hranjenje)	20.000
Total osnovna sredstva	100.000

Godišnji troškovi i izdaci kod proizvodnje pilića

Opis troškova i izdataka	Cijena u KM po farmi kap. 5000 pilića u turnusu	Ukupno u KM za 6 turnusa / godišnje
Jednodnevni pilići (5000 x 0,9 KM)	4500	27.000
Hrana (4850 x 4.5 kg x 0.8 KM)	18000	108.000
Struja, voda, prostirka, lijekovi	800	4.800
Plate 2 mjeseca po 1 zaposlen x 750	1 500	9.000
Total:	24 800	148. 800

Tržišna vrijednost proizvodnje

Opis proizvodnje	Po turnusu	Godišnje KM
Pilići 4850 x 1.9 KM x 6 KM/ kg	55 290	331. 740
Total :	55 290	331. 740

Godišnji prihodi kod proizvodnje pilića za farmere u kooperaciji

Opis prihoda	Po 1-om turnusu kapacit. 5000 tovnihi pilića	Godišnje ili za 6 turnusa u godini
Bruto dobit(4850 pilića x 0,57 KM / kom)	2 765	16 590
Plate(1 /mesečno) i drugi troškov 1500 plate + 850 struja voda piljevina	2 350	14 100
Ekstra dobit	415	2490

PRILOG BR. 13.

Kalkulacija proizvodnje jaja

Ulaganja u osnovna sredstva za farme kapaciteta 10.000 koka nosilja

Opis investicije	Cijena u KM po objektu kapacit. 10 000
OSNOVNA SREDSTVA	
Izgradnja objekta dimenzija 750 m2	150.000
Kavezi (7 KM / koki)	70.000
Total : Osnovna sredstva	220.000
Total prihodi	214.000
Total rashodi	183.200
profit	30.800/godišnje

Ulaganje o osnovna sredstva za farme kapaciteta 500 koka nosilja

Opis investicije	Cijena u KM po objektu kapaciteta 500 koka nosilja
Adaptacija objekata (270)	2.000
Kavezi (7 KM po koki)	3.500
Total Osnovna sredstva	5.500

Godišnje prihodi za farmu kapaciteta 500 koka nosilja

Opis prihoda	Za jednu farmu
Jaja	36135
Iznešene koke(2KM / koki)	1000
Total Prihodi	37 135
Total rashodi	36.680
Profit	455,00/ mjesečno

17. Fotografije robnih poljoprivrednih proizvođača

Broj: 01-49-157/17-8
Maglaj, 29.06.2017. godine

O b r a z l o ž e n j e

Strategije razvoja poljoprivrede općine Maglaj 2017.-2021. Godina

Poljoprivreda i ruralni razvoj su prepoznati kao važan sektor ekonomskog razvoja općine Maglaj, te je s tim u vezi Općinski načelnik sa suradnicima pokrenuo inicijativu za izradu Strategije razvoja poljoprivrede općine Maglaj. U skladu sa zakonskim propisima odabrana je znanstveno- stručna institucija „Agroprojekat“ Ilidža, Sarajevo, na čelu sa direktorom prof.dr. Nezirom Tanovićem, sa kojom je potpisan ugovor kao nositeljem izrade „Strategije razvoja poljoprivrede općine Maglaj za period 2017.-2021. godina“.

Strategija je rađena po sljedećem utvrđenom planu:

KORAK 1:

Obrazloženje metodologije i pristup pri izradi Strategije (dana **20.02.2017. godine, ponedjeljak, u 12:00 h** u Sali Općinskog vijeća Maglaj (Dom kulture „Edhem Mulabdić“) održan okrugli stol na temu „Informiranje o početku izrade Strategije razvoja poljoprivrede općine Maglaj za period 2017.-2021. godina sa relevantnim predstavnicima iz oblasti sektora agrara – udruženja, zadruge, Veterinarska stanica, prerađivači i drugi zainteresirani).

KORAK 2:

Obilazak svih naselja u općini - pojedinačni razgovori sa ozbiljnim proizvođačima, prerađivačima i drugim agrarnim subjektima (obišli sve MZ na području općine Maglaj, uzeti uzorci zemljišta na pojedinim lokacijama, te snimljeno stanje na terenu).

KORAK 3:

Konsultacije sa relevantnim stručnim institucijama (Veterinarska stanica, robni proizvođači, prerađivači, udruženja i zadruge, Komisija za poljoprivredu pri OV, Općinskim Načelnikom, općinskom službom itd. Tematika: rasprava o strateškim opredjeljenjima i prioritetima).

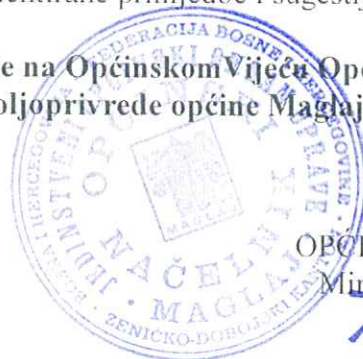
KORAK 4:

Tematska konferencija (dana **11.05.2017. godine četvrtak, u 12:00 h** u Sali Općinskog vijeća Maglaj (Dom kulture „Edhem Mulabdić“) održana tematska sjednica na temu „Prezentacija Prijedloga Strategije razvoja poljoprivrede općine Maglaj za period 2017-2021. godina“ – prisutan veći broj poljoprivrednika, komisija za poljoprivredu pri općinskom vijeću, općinska služba i Načelnik – svi zainteresirani, nakon čega su prihvaćene argumentirane primjedbe i sugestije).

KORAK 5:

Predstoji: Prezentacija Strategije i usvajanje na Općinskom Vijeću Općine Maglaj (uvodničar i predstavljatelj Prijedloga Strategije razvoja poljoprivrede općine Maglaj za period 2017-2020. godina, prof dr. Nezir Tanović).

Obradivač: *Dragomir Dunder*

OPĆINSKI NAČELNIK
Mirsad Mahmutagić